4 Beden Eğitimi ve Spor

Uyarlanmış Beden Eğitimi

Bu proje Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından desteklenmiştir.

T.C. GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

ODTÜ

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Beden Eğitimi ve Spor

Uyarlanmış Beden Eğitimi

T.C. GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

ODTÜ

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Kitap Editörleri

Prof. Dr. Mustafa Levent İNCE

Doç. Dr. Irmak Hürmeriç ALTUNSÖZ

Doç. Dr. Deniz HÜNÜK

Yazarlar

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ata ÖZTÜRK

Dr. Yeşim GÖKGÖZ

Basım Yılı

Mayıs 2023

Önsöz

Beden eğitimi ve sporun genel eğitimdeki yeri ve önemi öğrencilerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal iyi oluşuna olan etkilerinden dolayı giderek daha iyi anlaşılmaktadır. Günümüzde, genel eğitim ve beden eğitimi ve sporla ilgili bilimsel bilgi birikimimiz hızla artmaktadır. Bu durum beden eğitimi ve spor derslerinin amaç ve uygulamalarını sürekli bir gelişim sürecinde tutarken, öğretmenlerin mesleki alan bilgilerini de sürekli güncellemelerini gerektirmektedir.

Ülkemizde Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki gelişim süreçlerini inceleyen Millî Eğitim Bakanlığı ve üç üniversite (ODTÜ, Fırat üniversitesi, Balıkesir üniversitesi) iş birliği ile gerçekleştirilen bir TÜBİTAK destekli projede (Proje No: 215K460) beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin 1) Okula Özgü Ders Tasarımı, 2) Öğretim Stratejileri, Modelleri ve Yöntemleri, 3) Ölçme ve Değerlendirme, 4) Uyarlanmış Beden Eğitimi, 5) Dijital Teknoloji Kullanımı ve 6) Yaşam Boyu Mesleki Gelişim konularında mesleki bilgilerini güncellemeye ihtiyaçları olduğu saptanmıştır.

Proje kapsamında konu uzmanı akademisyenler beden eğitimi öğretmenlerinin belirlenen altı alandaki ihtiyaçlarını karşılamak için mesleki gelişim içerikleri hazırlamışlardır. Elinizdeki kaynak, proje kapsamında geliştirilen içeriklerin Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı desteği ile konu uzmanı akademisyen ve beden eğitimi öğretmenleri tarafından düzenlenerek kitaplaştırılmasından oluşturulmuştur.

Bu kitap belirlenen altı konu alanından "Uyarlanmış Beden Eğitimi" ile ilgilidir.

Hazırlanan kaynakların mesleki alan bilginizi desteklemede sizlere yararlı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Levent İNCE
ODTÜ Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I **10**
Özel Gereksinim 10
Yetersizlik 10
Yetersizlik Türleri 10
Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci 11
Yetersizlik, yetersizlik türleri ve özel eğitim ihtiyacı olan bireyler ile ilgili öz değerlendirme 11
BÖLÜM II **12**
Özel Eğitim 12
Özel eğitim 12
Özel eğitimin amaçları 13
Özel eğitimde temel prensipler 13
Özel eğitime hizmet veren kurumlar 14
Özel eğitim okulları 14
Eğitsel değerlendirme tanılama 15
Özel eğitim, amaçları, temel prensipleri, özel eğitime hizmet veren kurumlar ve eğitsel tanılama ve değerlendirme ile ilgili öz değerlendirme 19
BÖLÜM III **20**
Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı 20
BEP'in yararları 22
BEP planı hazırlama aşamaları 23
BEP Geliştirme biriminin toplantılarında iş birliği içinde çalışırken dikkat edilecek hususlar 25
Öğrenci Bilgileri 36
Eğitsel Performans Formu 37
Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı 38
BEP Geliştirme Birim Kararları 38
BEP Geliştirme Birim Üyeleri 39
Özel eğitimde kaynaştırma ve bütünleştirme / kapsayıcılık 39
Özel eğitim, bütünleştirme ve spora temel teşkil eden yasal düzenlemeler 37
Bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması ve kullanımı ile ilgili öz değerlendirme 39
BÖLÜM IV **44**
Özel Eğitimde Beden Eğitimi ve Spor 44
Motor Gelişim 44
Uyarlanmış fiziksel aktivite 45
Beden eğitimi ve spor derslerinde uyarlama (uyarlanmış beden eğitimi ve spor) 46
Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için uyarlanmış beden eğitimi ve sporda öğrenme ilkeler 47
Eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve geliştirilmesi 51
Kapsayıcılık: 51

Evrensel tasarımın ilkeleri 54
Özel eğitim ve fiziksel aktivite 55
Uyarlanmış beden eğitimi ve spor 56
Bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programı (BBEP) kılavuz öğretim stratejileri 57
Bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programının (BBEP) unsurları 60
Bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programı (BBEP) öğretim teknikleri 60
Beden eğitimi öğretiminde öğretim yöntemi kullanımı, öz değerlendirme 67
BÖLÜM V 68
Sık Rastlanan Yetersizlik Türlerine Yönelik Uygulamalar 68
Zihinsel yetersizlik 68
Zihinsel yetersizliğin sınıflandırılması 70
Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için beden eğitimi ve spor: 71
Zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci ile karşılaşan beden eğitimi öğretmeni ne yapmalı 72
Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde beden eğitimi ve spor dersi öğretim stratejileri 74
Otizm spektrum bozukluğu (OSB) 74
OSB'de gözlemlenen tipik davranışlar: 76
OSB'li olan öğrenciler için beden eğitimi ve spor: 77
OSB'li olan bir öğrenci ile karşılaşan beden eğitimi öğretmeni ne yapmalı 77
OSB'li olan öğrencilerde beden eğitimi ve spor dersi öğretim stratejileri 78
Bedensel yetersizlik: 81
Serebral palsi 81
Serebral palsi ile ilişkili durumlar 82
Serebral palsili olan öğrenciler için beden eğitimi ve spor: 85
Travmatik beyin yaralanmaları 85
Travmatik beyin yaralanması olan öğrenciler için beden eğitimi ve spor: 87
Bedensel yetersizliği olan bir öğrenci ile karşılaşan beden eğitimi öğretmeni ne yapmalı 87
Bedensel yetersizliği olan öğrencilerde beden eğitimi dersi stratejileri 88
Görme yetersizliği 92
Görme yetersizliği olan öğrenciler için beden eğitimi ve spor: 88
Görme yetersizliği olan bir öğrenci ile karşılaşan beden eğitimi öğretmeni ne yapmalı 89
Görme yetersizliği olan öğrencilerde uyarlanmış beden eğitimi için öğretim stratejileri 89
İşitme yetersizliği 92
İşitme yetersizliği olan öğrencilerde uyarlanmış beden eğitimi için öğretim stratejileri 93
Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerde beden eğitimi ve sporun ölçme ve değerlendirmesi nasıl gerçekleşmeli ? 94
Sık rastlanan yetersizlik türlerine yönelik uygulamalar ile ilgili öz değerlendirme 135
KAYNAKÇA 136

Öğrenme Çıktıları:

BÖLÜM I : Yetersizlik

* Yetersizlik tanımını kavrar. Kapsamını ve önemini bilir.
* Yetersizlik türlerini bilir. Yetersizlik türleri arasındaki farkları analiz eder.
* Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci denilince resmi olarak belirlenmiş ve akla ilk gelebilecek tanımı kavrar.

BÖLÜM II : Özel Eğitim

* Özel eğitimin amaçları ve temel prensipleri arasında ilişki kurar.
* Özel eğitime hizmet veren kurumları bilir ve gerektiğinde iletişim kurmak üzere farklılıklarına göre değerlendirir.
* Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama İlkelerini analiz eder. Öğrenciye göre farklılıkları analiz eder.

BÖLÜM III: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

* Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama İlkeleri doğrultusunda hareket eder.
* Bireysel eğitim planının yararlarını bilir. İşlevi ve amaçları doğrultusunda öğrencinin kişisel durumuna göre hazırlık yapar.
* İhtiyaçlar doğrultusunda öğrenciye göre tasarlama ve uygulama aşamasındaki süreçler olan geliştirme, uygulama izleme ve değerlendirme süreçlerini analiz eder ve ihtiyaçlar doğrultusunda uygular.
* Özel eğitimde kaynaştırma ve bütünleştirme / kapsayıcılık yöntemlerinin etkililiğini beden eğitimi ve spor dersi açısından değerlendirir.
* Bütünleştirmenin ilkelerini ve bu ilkelere temel teşkil eden ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin önemini kavrar.

BÖLÜM IV: Özel Eğitimde Beden Eğitimi ve Spor

* Özel eğitimde beden eğitimi ve spora özgü öğretim yöntem ve tekniklerinin farklarını analiz eder.

* Uyarlanmış fiziksel aktiviteyi gerçekleştirmek üzere hazırlanacak olan bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programı hazırlamanın beden eğitimi öğretmenliği mesleğindeki önemini kavrar.

* Özel eğitimde beden eğitimi ve spora özgü öğretim yöntem ve tekniklerini ihtiyacı doğrultusunda uygular.

* Bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programına (BBEP) ait öğretim stratejilerini analiz ederek inceler ve etkililiğini değerlendirir.

* Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için uyarlanmış beden eğitimi ve sporda öğrenme ilkelerinin etkililiğini değerlendirir.

BÖLÜM V: Sık Rastlanan Yetersizlik Türlerine Yönelik Uygulamalar

* Sık rastlanan yetersizlik türlerinin özelliklerini kavrar.

* Yetersizlik türlerine uygun olan beden eğitimi ve spor dersi öğretim stratejilerini belirler

* Yetersizliğe özgü beden eğitimi ve spor öğretim modellerini ihtiyacı doğrultusunda tasarlar.

* Uyguladığı öğretim modellerini değerlendirerek yeniden tasarlar.

BÖLÜM I

Özel Gereksinim

Öğrenme Çıktıları:

- Engellilik tanımını kavrar. Kapsamını ve önemini değerlendirebilir.
- Engel türlerini bilir. Engel türleri arasındaki farkları analiz eder.
- Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci denilince resmi olarak belirlenmiş ve akla ilk gelebilecek tanımı kavrar.

Bu bölümde öncelikle, engellilik tanımının üzerinde durulacaktır. Devamında, engel türleri nelerdir engel türleri arasındaki farkların analiz edilmesi tartışılacak ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin tanımı verilecektir. Bölümün sonunda ise öz değerlendirme sorularıyla kişiye kendini değerlendirme fırsatı sağlanacak ve okuma önerileri ile bölüm tamamlanacaktır.

Yetersizlik

Anatomik, fizyolojik veya psikolojik bozukluklar nedeniyle kişinin günlük aktiviteleri gerçekleştirme yeteneğini ve çevrelerindeki dünyayla etkileşimini kısıtlayan veya zorlaştıran yetersizlikleri olarak tanımlanır (Çiçek, 2020). Aynı zamanda engellilik sadece bir kavram olup, öğrencilerin, diğerleri ile birlikte eşit bir temelde topluma tam ve etkili katılmalarına olanak tanımayan tutumlar ve çevre koşullarıyla etkileşiminden kaynaklanır.

Yetersizlik Türleri

Her bireyin yetersizliği kendine özgü olmasına karşın, tanılanması, ihtiyaçlarının belirlenmesi, eğitimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamaya yol gösterici olması için ortak özellikleri ve eğitim ihtiyaçlarına göre bir sınıflandırma yapılmaktadır.

Bu sınıflandırmalar şöyledir;

- Görme yetersizliği olan bireyler,
- İşitme yetersizliği olan bireyler,
- Dil ve konuşma güçlüğü olan bireyler,

• Zihinsel yetersizliği olan bireyler,
• Bedensel yetersizliği ve süreğen hastalığı olan bireyler,
• Otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanılı bireyler,
• Özel yetenekleri bireyler,
• Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan bireyler,
• Duygu ve davranış bozukluğu olan bireyler,
• Özel öğrenme güçlüğü olan bireyler (MEB, 2013).

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrenci

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireyler olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2017; Eid, 2020).

Yetersizlik, Yetersizlik Türleri Ve Özel Eğitim İhtiyacı Olan Bireyler İle İlgili Öz Değerlendirme

Aşağıdaki yer alan soruları kendinize sorarak öz denetim yapınız.

1. Engel nedir biliyor muyum?
2. Yetersizlik türleri nelerdir biliyor muyum? Bugüne kadar derslerimde hangi yetersizlik türleri ile karşılaştım?
3. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler hakkında ne biliyorum? Bir tanımlama yapmam istense yapabileceğim tanımın içeriği ne olur?

Okuma Önerisi

Engelliler hakkında kanun :

https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf

BÖLÜM II

Özel Eğitim

Öğrenme Çıktıları:

* Özel eğitimin amaçları ve temel prensipleri arasında ilişki kurar.
* Özel eğitime hizmet veren kurumları bilir ve gerektiğinde iletişim kurmak üzere farklılıklarına göre değerlendirir.
* Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama İlkelerini analiz eder. Öğrenciye göre farklılıkları analiz eder.

Özel eğitimin tanımının yanı sıra amaçlarının ve temel prensiplerinin bilinmesi de önemlidir. Öğretmenlerin özel eğitime dahil olmaları sırasında amacını bilmeleri dahil oldukları süreci anlamaları için kolaylık sağlayacaktır. Temel prensiplerini bilmek ve bu temel prensipleri etkili kullanarak özel eğitimde işlenecek beden eğitimi dersi, öğrencilerin akademik ve sosyal becerilerini de güçlendirmelerini sağlayacaktır. Bu başlık altında kullanılacak olan özel eğitimin temel prensipleri, beden eğitiminde kullanılan öğretim stratejileri, modelleri ve yöntemleri ile bağ kurmayı kolaylaştıracaktır. Bölümün devamında ise özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitsel değerlendirmelerinin ve tanılamalarının yapılması, hazırlanacak beden eğitimi dersi planlarının şekillenmesini sağlayacaktır. Bölümün sonunda ise öz değerlendirme sorularıyla yansıma yapma fırsatı sağlanacak ve okuma önerileri ile bölüm tamamlanacaktır.

Özel Eğitim

Özel eğitim ihtiyacı olan bir öğrencinin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu öğrencinin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim özel eğitim olarak tanımlanmaktadır (MEGEP, 2016). Yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin içinde bulundukları durumun anlaşılması ve ilgili tedbirlerin alınmaya başlanması özel eğitim hizmetleri sürecinin başlangıcı niteliğindedir (MEGEP, 2016).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin gelişimsel gereksinimlerini karşılayabilmek ve eğitim hizmetlerinden yararlandırabilmek için öğretim araç ve yöntemlerinde, programlarda uyarlamalara,

özel eğitim öğretmenlerine ve özel eğitim kurumlarına gereksinim duyulur (Çiçek,2020). Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin yaşama katılım ve uyumlarını sağlamak için gerekli olan tüm bu ihtiyaçları belirli amaç ve ilkeler doğrultusunda gerçekleşir.

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 2006 yılında kabul edilen ve yürürlüğe konulan Engelli Hakları Beyannamesi ile sözleşmeye taraf olan ülkeler, engelli vatandaşlarının insan haklarından eşit ve tam şekilde yararlanabileceğini dile getirmişlerdir. Ayrıca bu beyanname yetersizliklere yönelik ayrımcılığa son verileceğini ve yetersizliği olan bireylere hayatın her alanına eşit katılım imkânı sağlayacağını taahhüt etmektedir (www.eyh.gov.tr; MEB,2013). Sözleşme, eğitim, sağlık, spor, istihdam, siyasi ve kamusal hayata katılım gibi çeşitli başlıklar altında yetersizliği olan bireylerin haklarını ve taraf devletlerin yükümlülüklerini düzenlemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak, tarafı olduğumuz bu beyanname kapsamında eğitimle ilgili düzenlemeleri, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) hayata geçirmektedir. Gerçekleştirilen özel eğitim hizmetlerinin amaçları ve temel ilkeleri MEB tarafından belirlenmiştir. Aynı zamanda konu ile ilgili verilecek olan hizmetlerin düzenleme ve denetleme görevi de MEB tarafından üstlenilmiştir.

Özel Eğitimin Amaçları

Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri esas alınarak; özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin;

- Eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarının sağlanması,
- Üst öğrenime, meslek hayatına kazandırılmaları
- Toplum içinde bağımsız yaşamaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmelerine yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmeleri ve toplumsal yaşama hazırlanmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2021).

Özel Eğitimde Temel Prensipler

Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler için Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri düzenleyen genel esaslar doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarından yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenleyen özel eğitim ilkeleri şöyle belirlenmiştir;

a) Bireysel farklılıkları, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak eğitim hizmeti sunulması,

b) Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılması,

c) Özel eğitim hizmetlerine erken dönemde başlanması,

ç) Özel eğitim hizmetlerinin özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden

mümkün olduğu kadar ayırmadan, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanıp yürütülmesi,

d) Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel performansları doğrultusunda amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitim görmelerine öncelik verilmesi,

e) Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini sürdürebilmeleri için kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması,

f) Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için BEP geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması,

g) Ailelerin, özel eğitim sürecinin her aşamasına aktif katılmalarının sağlanması,

ğ) Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde çalışılması, esastır (MEB, 2021).

Özel Eğitime Hizmet Veren Kurumlar

Türkiye Cumhuriyeti MEB tarafından özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin; yetersizlikleri, gelişim süreçleri ve bireysel farklılıkları göz önüne alınarak anayasal hakları olan eğitim haklarından mahrum kalmadan eğitimlerini devam ettirebilmelerini sağlamak için açılan ve hizmet veren kurumlardır. Özel eğitime hizmet veren bu kurumlar aşağıda belirtilmiştir.

Özel Eğitim Okulları

Özel eğitim okullarının bünyesinde bulunan anasınıfı
Özel eğitim anaokulu
İlkokul (Görme yetersizliği)
İlkokul (Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik)
İlkokul (İşitme yetersizliği)
İlkokul (Bedensel yetersizlik)
Ortaokul (Görme yetersizliği)
Ortaokul (Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik)
Ortaokul (İşitme yetersizliği)
Ortaokul (Bedensel Yetersizlik)
Özel eğitim Meslek Lisesi (İşitme yetersizliği)
Özel eğitim Meslek Lisesi (Bedensel yetersizlik)
Özel eğitim uygulama okulu (I. Kademe)
Özel eğitim uygulama okulu (II. Kademe)
Özel eğitim uygulama okulu (III. Kademe)
Özel eğitim meslek okulu (Görme engelliler III. kademe)
Özel eğitim meslek okulu (Zihinsel engelliler III. kademe)

Araştırma geliştirme eğitim ve uygulama merkezi ortaokulu

Araştırma geliştirme eğitim ve uygulama merkezi lisesi

a- Özel eğitim sınıfları

b- Evde eğitim

c- Hastanede eğitim

d- Destek eğitim odası

e- Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme

f- Bilim sanat merkezleri

g- Rehberlik araştırma merkezleri

<table>
<tr><th colspan="2">OKUL ÖNCESİ EĞİTİM</th><th colspan="2">ÖZEL EĞİTİM</th><th colspan="2">GENEL EĞİTİM</th><th></th><th></th></tr>
<tr><th>OKUL ÖNCESİ</th><th>OKUL ÖNCESİ</th><th colspan="2">ÖZEL EĞİTİM OKULU</th><th colspan="2">GENEL EĞİTİM OKULU</th><th>HASTANEDE EĞİTİM</th><th>EVDE EĞİTİM</th></tr>
<tr><td rowspan="3">Tanısı Konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklara yönelik okul öncesi sınıf ve kurumlarda sürdürülen eğitim uygulamaları

Gelişim ve bireysel özellikleri dikkate alınarak, özel eğitim gerektiren çocukların okul öncesi eğitim süreleri uzatılabilir.</td><td rowspan="3">Özel eğitim gerektiren öğrencilerin gelişim özellikleri ve bireysel yeterlilikleri açısından eğitimi izleyebilecekleri duruma getirmek üzere sürdürülen eğitim uygulamaları</td><td colspan="2">Benzer öğrenme yetersizlikleri olan ya da tüm düzenlemelere rağmen normal eğitim programından yararlanamayan özel eğitim gerektiren bireylere hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin, geliştirilmiş eğitim programlarının ve yöntemlerinin uygulandığı eğitim uygulamaları</td><td colspan="2">Özel eğitim gerektiren bireylerin yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı eğitim uygulamaları</td><td rowspan="3">Çeşitli hastalıklardan dolayı hastanede yatan ve tedavi gören çocuklar için hastanede sürdürülen eğitim uygulamaları</td><td rowspan="3">Zorunlu eğitim çağında fiziksel, duygusal, sosyal ve iletişim yetersizlikleri nedeni ile eğitim öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayan bireylerin bir ilköğretim okuluna kaydı yapılarak evde sürdürülen eğitim uygulamaları</td></tr>
<tr><td>ÖZEL EĞİTİM OKULU ÖZEL SINIF</td><td>ÖZEL EĞİTİM OKULU GENEL SINIF</td><td>ÖZEL EĞİTİM SINIFI</td><td>GENEL EĞİTİM SINIFI</td></tr>
<tr><td>Birden fazla alanda yetersizliği olan bireylere yönelik eğitim uygulamaları</td><td>Benzer yetersizlikleri olan ancak birden fazla yetersizliği olmayan bireylere yönelik eğitim uygulamaları</td><td>Benzer yetersizliği olan bireylere yönelik eğitim uygulamaları</td><td>Benzer yetersizlikleri olan ancak birden fazla olmayan yetersizlik zihinsel öğrenme yetersizliği ise orta düzeyde olan bireylere yönelik kaynaştırmayı esas alan eğitim uygulamaları</td></tr>
</table>

Şekil 2.1. Okul türlerine göre yerleştirme seçenekleri (MEB, 2004)

Eğitsel Değerlendirme Tanılama

Gelişimsel gerilik tanısı almış veya alma riski taşıyan çocukların tüm gelişim alanlarında (özellikle gerilik gösterdikleri gelişim alanlarında) var olan performans düzeylerinin belirlenme süreci eğitsel değerlendirme ve tanılamadır. Bu süreç sonunda çocuk için hazırlanacak özel eğitim programının içeriği belirlenir. Öğrencinin eğitsel değerlendirme ve tanılaması Rehberlik ve Araştırma Merkezinde

(RAM) oluşturulan Özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından nesnel, standart testler ve öğrencinin özelliklerine uygun ölçme araçlarıyla yapılır.

Millî eğitim müdürlükleri, örgün ve yaygın eğitim kurumları, sağlık kuruluşları, üniversiteler, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı birimler ve yerel yönetim birimleri özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve tanılanması amacıyla RAM'a yönlendirilmesinde sorumluluğu paylaşırlar. Yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda Özel eğitim değerlendirme kurulu, öğrenci için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine ilişkin karar verir (MEB, 2013; MEB, 2017).

Eğitsel tanılama öncesi izlenecek yol haritası ise şöyledir;

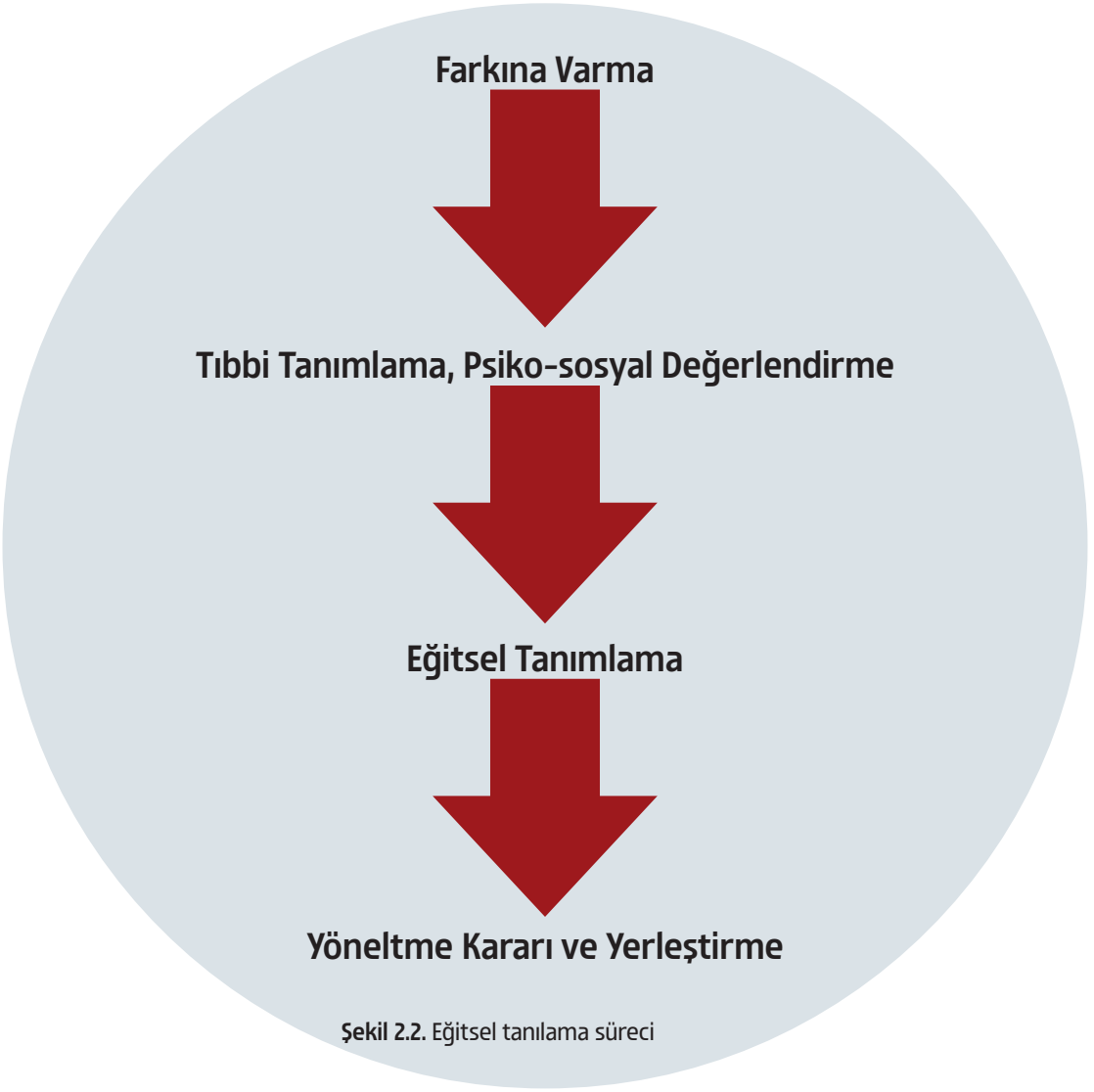

Şekil 2.2. Eğitsel tanılama süreci

En az sınırlandırılmış eğitim ortamı, öğrencinin toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile öğrencinin düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca, yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamıdır.

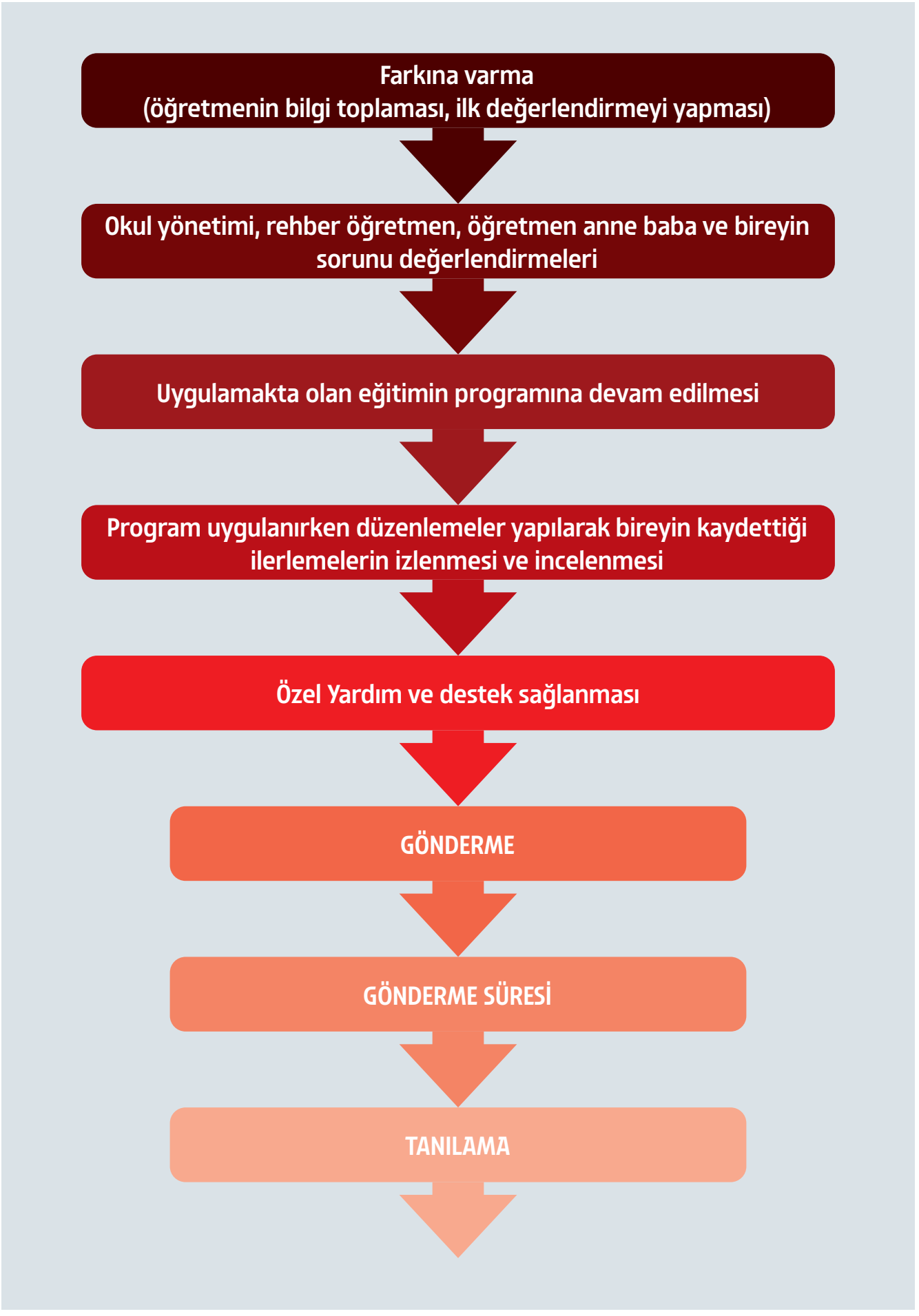

Şekil 2.3. Özel eğitimde tanılama

Eğitsel Tanılamanın İlkeleri:

Eğitsel değerlendirme ve tanılama;

- Erken yaşta yapılır.

- Öğrencinin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ile eğitim ihtiyaçları birlikte değerlendirilerek yapılır.

- Fiziksel, sosyal ve psikolojik bakımdan öğrenci için en uygun ortamda yapılır.

- Öğrencinin yetersizliğine göre birden fazla yöntem ve teknik ile uygun ölçme araçları kullanılarak yapılır.

- Öğrencinin eğitim ihtiyacı ve gelişimi dikkate alınarak gerektiğinde tekrarlanır.

- Öğrencinin öğrenme ortamları ile yeterli ve yetersiz olduğu yönler birlikte değerlendirilir.

- Bu süreçte veli, okul ve uzmanlar iş birliği içinde çalışırlar.

- Devam eden süreçte ailenin ve gerektiğinde öğrencinin görüşü alınır.

- Değerlendirme ve tanılama sonuçları sadece yasal ve eğitimle ilgili kararlar almak için kullanılır (MEGEP, 2016).

Eğitsel Değerlendirmenin Önemi

Erken çocukluk yıllarının çocuğun tüm gelişimi üzerindeki etkisinin önemi artık bilinen bir gerçektir. Erken özel eğitim sunma erken tanılamayı zorunlu kılmaktadır. Öğrencilerin özel eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi öncelikle gelişim sürecindeki sorunların tanılanması ile mümkündür. Tanılama, ne kadar erken yapılırsa öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek uygun eğitim programına alınması da o kadar erken olacaktır (Doğru ve Saltalı,2019).

Erken tanı, öğrencinin ve yetersizliğinin bir an önce kabul edilmesini olanaklı kılacağı için tıbbi tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarının, eğitim hizmetlerinin öğrenciye zamanında ve işlevsel olarak ulaşması bakımından önemlidir. Öğrencinin erken tanılama sürecine alınabilmesi için fark edilmesi gerekir. Bu nedenle erken tanılamada, öğrencinin okulda fark edilmesi önem kazanmaktadır (Doğru ve Saltalı,2019).

Özel Eğitim, Amaçları, Temel Prensipleri, Özel Eğitime Hizmet Veren Kurumlar ve Eğitsel Tanılama ve Değerlendirme ile İlgili Öz Değerlendirme

Aşağıdaki yer alan soruları kendinize sorarak öz değerlendirmenizi yapınız.

1. Özel eğitimi biliyor muyum? Özel eğitim deyince aklımda nasıl bir öğrenci grubuna ait öğretim geliyor?

2. Özel eğitimin amaçlarının, temel prensiplerinin ne kadarını biliyorum?

3. Özel eğitim hizmeti veren kurumları biliyor muyum? Bugüne kadar özel eğitim kurumlarından hangileri ile temasta bulundum?

4. Eğitsel tanılama ve değerlendirmenin aşamaları nelerdir biliyor muyum?

Okuma Önerisi

Özel eğitim amaçları ve temel prensipleri ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek için Özel eğitimde kanun hükmünde kararnameyi inceleyebilirsiniz

:

http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmu nda_kararname.pdf

BÖLÜM III

Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

Öğrenme Çıktıları:

- Eğitsel değerlendirme ve tanılama ilkeleri doğrultusunda hareket eder.
- Bireysel eğitim planının yararlarını bilir. İşlevi ve amaçları doğrultusunda öğrencinin kişisel durumuna göre hazırlık yapar.
- İhtiyaçlar doğrultusunda öğrenciye göre tasarlama ve uygulama aşamasındaki süreçler olan geliştirme, uygulama izleme ve değerlendirme süreçlerini analiz eder ve ihtiyaçlar doğrultusunda uygular.
- Özel eğitimde kaynaştırma ve bütünleştirme / Kapsayıcılık yöntemlerinin etkililiğini beden eğitimi ve spor dersi açısından değerlendirir.
- Bütünleştirmenin ilkelerini ve bu ilkelere temel teşkil eden ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeleri önemini kavrar.

Bu bölüm altında bireyselleştirilmiş eğitim planı incelenecektir. Bölüme başlarken 1. başlık olarak eğitsel değerlendirme ve tanılama ilkeleri anlatılacaktır. 2. başlık olarak bireysel eğitim planlamasının öğrenciler açısından faydaları aktarılarak, bireysel gereksinimleri doğrultusunda tasarlanması ve uygulanması gerektiğine değinilecek. 3. başlık altında tasarlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçleri analiz edilecek ve başlığın devamında ise kaynaştırma bütünleştirme, kapsama yöntemleri değerlendirilecektir. Bölümün son başlığı olarak ise özel eğitim, bütünleştirme ve spora temel teşkil eden ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler maddeler halinde verilecek. Konu üzerine hazırlanan öz değerlendirme yapma fırsatı sağlayacak sorularla bölüm tamamlanacaktır.

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin bilişsel, duygusal, sosyal, dil ve iletişim alanlarında yapabildikleri dikkate alınarak, gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçlarını, belirlenen amaçlar doğrultusunda destek hizmetleri sağlayan özel eğitim programıdır (İlik,2020). Bireysel eğitim programı (BEP) uygulamasında bir öğrencinin şu anda hangi noktada olduğuna, hangi alanlarda gelişmesi gerektiğine ve bu gelişimi gerçekleştirebilmesi için gerekli olacak desteğe işaret edilir.

Ülkemizde ilk olarak 1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye ve 2000 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre BEP özel eğitime ihtiyacı olan

olarak belirlenen her öğrenci için zorunlu hale getirilmiştir. Bu zorunluluk 573 sayılı Kanun Hükmünde kararnamenin 4. Maddesinde "özel eğitim gerektiren öğrenciler için BEP geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır şeklinde ifade edilmektedir (MEB, 2013).

BEP hazırlanmasının en temel amacı "Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere en üst düzeyde yararlanabilecekleri eğitim fırsatlarını sunmaktır (Cavkaytar ve Ersan, 2018). Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerimiz, öğrenme ve davranış özellikleri bakımından farklılıklar gösterebilirler. Bu öğrencilerimizin eğitim ve öğretim sürecinden etkili ve verimli biçimde yararlanabilmesi, öğretim sürecinin onların bireysel özelliklerine göre düzenlenmesini gerektirir. Bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde öğrencinin ihtiyacına ve performansına göre hazırlanan BEP eğitimcilere bir yol haritası çizer (MEB, 2013).

BEP, öğrencinin kişisel, sosyal, işlevsel ve akademik becerilerde eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere performans düzeyini temel alarak uzun ve kısa dönemli amaçların, alacağı destek hizmetlerin, kullanılacak yöntem ve tekniklerin, öğrenci için yapılması uygun görülen uyarlama ve düzenlemelerin belirlendiği öğrencinin devam ettiği programdan en üst düzeyde yararlanmasını sağlayan bir programdır. BEP ile öğrencinin özel gereksiniminden kaynaklanan farklı ihtiyaçlarının neler olduğu belirlenerek ve sağlanacak özel eğitim hizmetleriyle öğrencinin bilgi ve beceri eksiklerinin nasıl giderileceği açığa kavuşturulur (MEB, 2013).

BEP'in işlevi

BEP, eğitimde fırsat eşitliğini sağlayarak özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin içinde bulundukları öğrenme sürecinde var olduklarını kanıtlayabilmeleri için hazırlanan bir programdır. BEP ile öğretmen öğrencinin verilmek istenen eğitimden en üst düzeyde faydalanmasını amaçlamaktadır.

- BEP toplantıları, aile ve okul personeli arasındaki iletişim aracıdır.
- Öğrencinin ihtiyaçları, nelerin sağlanabileceği ve karşılaşılabilecek durumların neler olabileceği konusunda her iki tarafa da eşit söz hakkı sağlar.
- BEP, öğrencinin ihtiyacı olan özel eğitim hizmetleri ile ilişkili destek hizmetlerin öğrenciye sunulacağına dair yazılı bir taahhüttür.
- BEP, ailenin, okulun ve ilişkili tüm birimlerin çalışmalarını ve bunların öğrenciye katkılarını izleme-değerlendirme aracıdır.

Hangi öğrenciler için BEP hazırlanmalı

1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. Maddesinin, "Özel eğitim gerektiren öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır" hükmü ile BEP'in hazırlanması ve uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin ilgili hükümlerinde ise BEP'in kimler için, nasıl ve kimler tarafından hazırlanacağına ve nasıl uygulanacağına ilişkin konulara açıklık getirilmiştir (MEB,1997).

Bu kapsamda;

• Akranlarına sunulan eğitim-öğretim faaliyetlerinden ve öğretim programlarından tam olarak yararlanamayan,

• Eğitim-öğretim sürecinde kullanılan eğitim materyallerinde veya öğretim ve değerlendirmeye ilişkin yöntem ve tekniklerde bir takım uyarlamalara ya da düzenlemelere ihtiyaç duyan,

• Özel gereksinimi nedeniyle eğitim performansı olumsuz etkilenen öğrencilerimiz için BEP hazırlamamız gerekir.

Bununla birlikte özel gereksinimi olmadığı halde bir takım uyarlama ve düzenlemelere ihtiyaç duyan öğrencilerimizin olduğu da bir gerçektir.

Bu öğrencilerimiz için de BEP kadar kapsamlı olmasa da bireysel ihtiyaçlarına yönelik öğretim planları hazırlamamız hem öğrencimiz hem de eğitimciler olarak bizler için yararlı birer uygulama olacaktır.

BEP'in Yararları

• Eğitimde fırsat eşitliği sağlar.

• Öğrencinin öz güvenini geliştirir.

• Öğrenciyi bağımsız bir yaşama hazırlar.

• Öğrencinin sorumluluk duygusunu geliştirir.

• Aile ile okul personeli arasında iletişim aracı görevi görür.

• Öğrencinin ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanmasında nelerin yapılabileceği konusunda aile ve çocuğun eğitiminden sorumlu eğitimcilere eşit söz hakkı sağlar.

• Aile ile okul arasındaki görüş farklılıklarının çözümlenmesine katkı sağlar.

• Ailenin yalnız olmadığını hissetmesine yardımcı olur.

• Aileye sorumluluk verir.

• Öğretmen için bir plan ve kılavuz görevi görür.

• Öğretmenin hedeflenen amaçlar doğrultusunda öğrencinin gösterdiği ilerlemeyi belirlemesinde bir uygulama ve değerlendirme aracı olarak işlev görür.

• Sınıf ortamı, sınıf dışından gelen uzmanlarla ve destek eğitim hizmeti veren kişilerle paylaşılarak sınıf öğretmeninin alternatif uygulamalar geliştirmesine yardımcı olur.

• Öğrencinin eğitiminden sorumlu kişilerde, öğrencinin bireysel farklılığına rağmen öğrenebildiğine dair bir farkındalık geliştirir (Yanardağ, 2017; Baykoç,2015; Cavkaytar ve Ersan, 2018).

BEP Planı Hazırlama Aşamaları (Meb, 2011)

Şekil 3.1. BEP hazırlama aşamaları

BEP planlaması yapılırken belirlenen aşamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca:

- Mevcut performans seviyesini belirleme.
- Uzun dönem hedeflerini seçme.
- Uzun dönem hedeflere göre kısa dönem hedefleri seçme.
- Öğretme sürecini planlama.
- Öğretme süreci zamanlamaları ayarlama.
- Kullanılacak ekipmanlar seçme ve gerekli uyarlamalara karar verme.
- Ölçme ve değerlendirme süreçleri belirlenmelidir.

BEP, okul-aile iletişimini sağlamada ve okul-aile arasındaki sorunları çözmede, çocuğu izleme ve değerlendirmede bir araç olarak kullanılmaktadır. Özel eğitim ile ilgili aileye bilgi vermekte ve çocuk için öğretim ve değerlendirme süreçlerini tanımlayan bir kılavuz olma özelliği ile de yol gösterici bir rol üstlenir (MEB, 2010).

BEP geliştirme - uygulama – izleme ve değerlendirme süreci

BEP geliştirme ve uygulama sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan biri etkili bir iş birliği ve bilgi paylaşımının sağlanmasıdır. İş birliği, ortak bir sorunu çözme veya ortak bir ilgiye yönelik olarak kişilerin bir arada çalıştıkları bir süreçtir. İş birliği yani ortak çalışma açık ve net bir iletişime ve aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik istekliliğe dayanır ve ortak hedefe yönelik bir yükümlülük oluşturur.

BEP geliştirme ve uygulama süreci, eğitsel tanılama-yönlendirme- yerleştirme sürecinde yer alan çeşitli kişilerin öğrencinin ihtiyaçlarına yönelik olarak uzmanlık ve bilgisi üzerinden yapılandırılır. BEP hazırlarken bir ekip çalışmasını zorunlu kılmıştır ve bu ekibe öğrencinin ailesi ve eğer uygunsa öğrencinin kendisi de dâhildir (MEB,2013).

BEP, Özel eğitim değerlendirme kurulu ve BEP Geliştirme biriminin iş birliğiyle hazırlanır ve öğrencimiz için hedeflenen amaçların gerçekleşme düzeyi doğrultusunda değerlendirilir. BEP Geliştirme biriminin kimlerden oluşacağı ve birim üyelerinin görevleri Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde açıklanmıştır. Söz konusu iş birliği öğrencinin özel gereksinimi olduğu tanılandığı andan itibaren en hızlı şekilde gerçekleştirilmelidir(MEB,2004). BEP planlamasında kimler (BEP Geliştirme Birimi) olmalıdır?

Bireysel eğitim programının hazırlama aşamasında öğretmene destek olacak özel eğitime gereksinimi olan öğrencinin eğitimini sürdürdüğü okul ve kurumlarda eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP hazırlamak amacı ile BEP geliştirme birimi oluşturulur.

Şekil 3.2. BEP Geliştirme Birimi

BEP geliştirme birimi okul/kurum müdürü veya görevlendireceği müdür yardımcısının başkanlığında;

a) Bir gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen

b) Bir rehber öğretmen

c) Bir eğitim programı yapmakla görevlendirilen öğretmen

d) Öğrencinin sınıf öğretmeni

e) Öğrencinin dersini okutan ilgili alan öğretmenleri

f) Öğrencinin velisi

g) Öğrenci olmak üzere bu kişilerden oluşur.

BEP Geliştirme Biriminin Toplantılarında İş Birliği İçinde Çalışırken Dikkat Edilecek Hususlar

Etkili bir iş birliği karşılıklı olarak saygılı, güvenilir ve dürüst bir ortamda sağlıklı olarak gerçekleşir. BEP toplantıları iş birliğinin en belirgin örneklerindendir. BEP geliştirme ve uygulama sürecinde bir araya gelen bep geliştirme biriminin tüm üyeleri iletişime açık olmalı ve öğrencinin ihtiyaçlarını gerçekçi bir şekilde tartışmalıdırlar. Özellikle ilk BEP toplantısında aile ve eğer uygunsa öğrencinin katılımı önemlidir. Ekip üyelerinin doğrudan katılımının sağlanamadığı durumlarda katılım ve görüş alışverişi e-posta, telefon ve/veya yazışma gibi araçlarla da gerçekleştirilebilir.

Etkili bir BEP toplantısında:

- Açık ve anlaşılır bir dil kullanımı,
- Katılımcıların kendilerini tanıtmaları, görev ve sorumluluklarını açıklamaları için yeterli zaman verilmesi,
- Toplantının amacının açık bir şekilde ortaya konması ve gündemin belirlenmesi,
- Öğrencinin okul yaşantısının, sosyal sağlık geçmişinin gözden geçirilmesi,
- Toplantıda gündeme gelen hususların kaydedilmesi önemlidir.

Ailelerin Katılımları

Aileler çocukları hakkında en çok bilgiye sahip ekip üyeleridir. Çocukları için gerçekçi ve uygulanabilir hedeflerin belirlenmesi sürecinde ailelerin sağlıklı bilgi aktarımlarının desteklenmesi önemlidir. Bunun için ailelere;

- Toplantı öncesinde süreç hakkında bilgi verilmesi,
- Yazılı ve sözel paylaşımlarının öneminin vurgulanması ve bu konuda desteklenmeleri,
- Tam katılımlarının sağlanması konusunda cesaretlendirilmeleri önemlidir.

Okul Dışından Uzmanların Katılımı

Bazı durumlarda özel gereksinimi ve/veya engeli olan öğrenci hakkında okul dışından uzmanların veya eğitimcilerin görüşlerini almak gerekebilir. Dolayısıyla BEP ekibine; öğrencinin destek hizmet aldığı (öğrenci özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam ediyorsa oradaki öğretmeni, fizyoterapist, psikolog, akran desteği uygulanıyorsa kendisine destek olan akranı, sağlık personeli, işitme engelli bir aile ise işaret dili tercümanı vb) kişiler davet edilmelidir.

Öğrencinin Katılımı

Eğer öğrenci toplantılara katılabilecek durumdaysa yaşına ve özelliğine göre kendisinden de bilgi alınması yararlı olacaktır. Yetişkinlerden oluşan kalabalık bir grup içinde öğrencinin kendisini rahat hissedemeyeceği göz önüne alınmalı ve öğrencinin toplantı katılımları bu durum dikkate alınarak planlanmalı, gerektiğinde toplantının bir bölümüne katılımı sağlanmalıdır.

BEP'in hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların koordinasyonunun yanı sıra öğrencinin tüm gelişim alanındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda, gerektiğinde BEP'inde değişiklik ve düzenlemeler yapılmasını ya da yeniden BEP hazırlanmasını sağlama görevlerini üstlenir.

BEP hazırlama birimi BEP hazırlama sürecinde aşağıdaki soruları göz önünde bulundurmalıdır.

- ▶ BEP çalışmasının sonucunda öğrencinin neyi bilmesini istiyoruz veya neyi yapabiliyor olmasını istiyoruz?
- ▶ Gereksinim ve gereksinim önceliklerini nasıl sıraladık?
- ▶ Öğrencinin yetersizliği öğrenme sürecini nasıl etkiliyor?
- ▶ Öğretime nereden başlayacağız?
- ▶ Hedefe ulaşıldığında öğrencide ne göreceğiz?
- ▶ Öğrenmeyi neyle ve nasıl ölçeceğiz?
- ▶ Geliştirilen BEP ile ilgili sorumluluklarımızı belirledik mi?
- ▶ Anne babanın ya da bakmakla yükümlü olan ebeveynin görüş ve önerilerini aldık mı?
- ▶ BEP'in hedeflerini gerçekleştirmek için gerek duyduğum materyali, geliştirmem gereken etkinlikleri ve başvurabileceğim ya da iş birliği içinde bulunacağım kişileri belirledim mi?
- ▶ Diğer birim üyeleri ile iletişim kurabiliyor muyum?(MEB, 2004)

BEP geliştirme

BEP geliştirilirken her zaman için öğrencinin ihtiyaçlarına odaklanılmalıdır. Öğrencinin eğitimi ile ilgilenen herkes; (okul yönetimi, rehber öğretmen, sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri, destek çalışanları, aile, diğer eğitim personeli) BEP'in geliştirilmesi sürecine dahil olmalıdır. Planlama sürecinde ilk olarak öğrencinin eğitim performansının ve ihtiyaçlarının belirlenebilmesi için öğrenci hakkında detaylı bilgi toplanması ve değerlendirmelerin yapılması gereklidir.

Öğrenci hakkında hangi konularda detaylı bilgi toplanmalı?

- Akademik başarı,
- Katılım,
- Sosyal davranış,
- İletişim becerileri,
- Güçlü ve zayıf yanları,
- Hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları,
- Yetenekleri ve ilgileri,
- Öğrenme biçimi,
- Kendini nasıl algıladığı,

• Hareket becerileri,
• Özel ekipman /araç gereç ihtiyacı,
• Sağlık durumu vb.

BEP ne tür bilgiler içermeli ?

• Öğrencinin kişisel bilgilerini,

• Öğrencinin o anki eğitim performansına ilişkin bilgileri,

• Öğrenci için gerekli olan destek eğitim hizmetlerinin; türü, süresi, sıklığı, kimler tarafından, nerede ve nasıl sağlanacağı,

• Öğrenci için belirlenen hedefleri (ör. Öğretim yılı içinde öğrencinin ihtiyaçlarına göre belirlenen hedefler ve öğrenme çıktılarını)

• Öğretim sürecinde ve değerlendirmede kullanılacak yöntem ve teknik ve uyarlamaları eğitim araç-gereç ve materyaller ve düzenlemelerini,

• BEP'in yeniden gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi için belirlenen zaman dilimine ilişkin bilgileri,

• Öğrencinin başarısına ilişkin kanıtları,

• Eğer öğrenci bir üst kuruma geçecek ise geçiş sürecine ilişkin hususları,

• Eğitim ortamına ilişkin düzenlemelerini içermelidir.

BEP'te belirtilmesi gerekenler

• Gerçekçi, erişilebilir ve ölçülebilir amaçlar (uzun ve kısa dönemli amaçlar) seçilmelidir.
• Uygun öğretim stratejileri belirlenmelidir.
• Hedeflere erişime yönelik öğrencinin özelliklerine uygun ölçme, değerlendirme ve izleme süreci planlaması yapılmalıdır.

Uzun ve kısa dönemli amaçlar

BEP'i başarıyla uygulayabilmek için en önemli aşamalardan biri de uzun ve kısa dönemli amaçların belirlenmesidir. Bunlar belirlenirken öğrencinin güçlü yanları vurgulanmalı ve kendine güvenini arttırmak için ilgileri ve yetenekli olduğu alanlar esas alınarak kullanılacak yöntem ve teknikler belirlenmelidir.

Uzun ve kısa dönemli amaçların belirlenmesi;
• Öğretim için uygun araç-gereçlerin seçilmesi ve/veya hazırlanabilmesi,
• Uygun öğretim yöntemlerinin belirlenebilmesi,
• Öğretim koşullarının iyileştirilmesi,
• Aile ile iletişimi arttırabilmek, açısından öğretmene kolaylık sağlayacaktır.

Uzun dönemli amaçların (UDA) belirlenmesi

Uzun dönemli amaçlar (UDA), öğrencinin belli bir zaman sonunda (dönem, yıl sonu gibi) edinmesini istediğimiz beceriler ve özelliklerdir. UDA yazılırken;

- Öğrencinin var olan performansına,
- Öğrencinin öğrenme hızına,
- Belirlenen amaçların uygulanabilir olmasına,
- İşlevsel olmasına,
- Sosyal kabulü arttırmasına,
- Belirgin, ölçülebilir, izlenebilir ve gerçekçi olmasına,
- Eğitim öğretim sürecinde kullanılacak materyallerin ulaşılabilir olmasına dikkat edilmeli ve süre mutlaka belirtilmelidir.

UDA bir öğretim yılı içerisinde öğrenciye kazandırılması hedeflenen davranışlar listesidir. UDA daha genel kapsamlı ve gerçekçi amaçlardır. Bu nedenle planlaması yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda aşağıda hazırlanmış olan kontrol listesinin kullanılması hedefe uygun amaç seçiminde önem arz etmektedir.

Tablo 3.1. Uzun dönemli amaçlar için kontrol listesi

Uzun dönemli amaçlar için kontrol listesi
► Kullanılan dil açık ve anlaşılır, ifadeler kısa ve öz mü?
► Belirlenen amaçlar biraz zorlayıcı olmakla birlikte bir eğitim öğretim yılı içerisinde ulaşılabilir mi?
► Ölçülebilir mi? Başarılı bir performans sergileyebilme ve değerlendirme için ölçüt belirtilmiş mi?
► Öğrencinin geçmiş kazanımları ile tutarlı mı?
► Öğrencinin şu anki öğrenme hızı ile tutarlı mı?

Kısa dönemli amaçların (KDA) belirlenmesi

UDA belirlendikten sonraki aşama KDA'ların belirlenmesidir.

KDA'lar öğrencinin var olan performans düzeyi ile UDA'lara ulaşmasında ölçülebilir, izlenebilir ara basamaklar olarak tanımlanabilir.

Bu amaçlar daha özel, ayrıntılı ve kısa sürelerde gerçekleştirilmesi planlanan amaçlardır.

Kısa dönemli amaçlar yazılırken;

- Öğrencinin ne yapacağı açık bir şekilde ifade edilmeli,

• Süre belirlenmeli,
• Belirgin, ölçülebilir, izlenebilir ve gerçekçi olmasına dikkat edilmeli,
• Kazandırılmak istenen davranışın nerede, nasıl, hangi ölçüde kazandırılacağı net olmalı,
• Kolaydan zora doğru bir sıra izlemeli,
• Küçük adımlar halinde planlanmalı,
• Ölçütler belirlenmelidir.

Öğrencinin mevcut performans düzeyi ile öğrenci için seçilmiş UDA'lar arasında kalan daha kısa sürelerde gerçekleştirebileceği düşünülen kazanımlardır (MEB, 2010).

Tablo 3.2. Kısa dönemli amaçlar için kontrol listesi (MEB, 2013)

Kısa dönemli amaçlar için kontrol listesi

► Öğrencinin ne yapacağını net olarak açıklıyor mu?

► Öğrenmenin hangi koşullar altında gerçekleşeceğini açıklıyor mu?

► Ölçülebilir mi? Başarılı bir performans sergileyebilme ve değerlendirme için ölçüt belirtmiş mi?

► Kazanım için belirlenen süre mantıklı mı?

► Uzun dönemli amaca ulaşmaya hizmet ediyor mu?

► Öğrenme süreci, değerlendirme ölçütü ve tamamlanma süresine ilişkin durumları içeriyor mu?

BEP uygulama

BEP geliştirildikten sonra etkili şekilde uygulanabilmesi için öğretim süreci planlanmalıdır. BEP'i hazırlanan öğrenci ile çalışan tüm öğretmenler öğrenci için hazırlanan BEP'le ilgili bilgi sahibi olmalı ve bu öğrenciler için öğretim stratejileri planlarken BEP'ten faydalanmalıdır. Öğretim günlük, haftalık veya aylık olarak planlanabilir.

BEP işlevsel hale nasıl getirebilir ?

• Aile başta olmak üzere öğrenciyle çalışan tüm eğitim personeli ile iş birliğine devam ederek,
• Öğrenciyi BEP hakkında bilgilendirip, süreçteki rolünü anlamasını sağlayarak,
• Öğrencinin güçlü yönlerine odaklanılarak bağımsız yaşaması için kendi ilgi, yetenek ve performansı doğrultusunda gerekli becerileri seçerek,
• Öğrencinin yaşadığı çevreye, okula ve sınıf koşullarına uygun hedefler belirleyerek, BEP'in işlevselliğini arttırabiliriz (MEB, 2004).

İzleme ve değerlendirme

BEP, ailenin, okulun ve ilişkili tüm birimlerin çalışmalarını ve bunların çocuğa katkılarını izleme

ve değerlendirme aracıdır. Dolayısıyla BEP süreci, çocuğun değişebilecek ihtiyaçlarına göre esnek olmalıdır.

İzleme

İzleme süreci öğrencilerin stratejilere tepkisini ve BEP amaçları doğrultusunda ilerlemesi hakkında bir araya geldiği ve öğretimin değerlendirildiği bir süreçtir. BEP amaçları açık ve anlaşılır yazıldığında zahmetli bir süreç değildir. Dolayısıyla izleme ve değerlendirme süreci de öğretmen ve BEP ekibi için o oranda kolaylaşacaktır.

İzleme sürecinde de değerlendirme sürecinde kullanılan değerlendirme yöntem, teknik ve araçları kullanılabilir. Kullanılan yöntemler ve araçlar, uygulanan stratejiler öğrenci için BEP'te yapılması gerekli değişiklik ve düzenlemeleri belirlemek için önemli bir geri dönüt sağlar.

İzleme sürecinde aşağıda yer alan hususlara dikkat etmek önemlidir:

- Öğrencinin katılım/sorumluluk seviyesi,
- Kullanılan yöntem, teknik, araç ve gerecin etkililiği (Ör. Öğrenci destek eğitim için sınıf terk etmeyi reddedebilir. Bu durumda destek eğitimin sınıf içinde yapılabilmesi için ne gibi tedbirler alınması gerektiğinin belirlenmesi gerekir),
- Öğrencinin duygusal/fiziksel durumu,
- Öğrencinin performansına etki edebilecek okul veya ev tabanlı değişkenler,
- Öğrencinin kendisini değerlendirmesi,
- Aile ve öğrencinin kendisi dâhil olmak üzere öğrenci ile ilgili tüm öğretmenlerden ve BEP ekibi üyelerinden izleme amaçlı bilgi toplanması,
- Elde edilen izlemeye dair tüm bilgilerin ilgili kişilerle paylaşılması.

Bu süreçte öğrenci ve hatta tüm sınıf için etkili ve başarılı olduğu tespit edilen yöntem, teknik ve araçlarla ilgili olarak bir arşiv oluşturulması yararlı olacaktır.

Başarılı ve etkili sonuçlar elde edilemediği düşünülen yöntem, teknik ve araçlardan vazgeçmeden önce, elde edilen sonuç üzerinde farklı faktörlerin etkisinin olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda şu sorular sorulabilir.

- Öğrenci bu amaçları gerçekleştirmesi için gerekli hazır bulunuşluğa sahip miydi?
- Öğrencinin başarısını etkileyen ancak ne olduğu tam tespit edilmeyen engeller var mıydı?
- Öğrencinin okul dışındaki hayatında değişiklikler oldu mu?
- Bu durum öğrenci için zorlayıcı bir durum oluşturuyor mu? (Baykoç,2015; MEB,2013)

Değerlendirme:

BEP sürecinde yaptığımız değerlendirmeler öğretimi planlamak ve öğrencinin kazanımlarını izlemek olmak üzere temel olarak iki amaca hizmet eder. Öğrencinin eğitsel performansını belirlemek ve ihtiyaçlarını tespit etmek ve öğrenciyi değerlendirebilmek için çeşitli araçlar, yöntem ve teknikler kullanabiliriz.

- Gözlemler,
- Görüşmeler (aile, daha önceki okul yetkilileri, öğretmen/öğretmenleri),
- Öğrencinin kayıtları,
- Daha önceki BEP' ler, öğretim sürecine ilişkin raporlar,
- Sağlık durumunu gösterir belgeler, • Daha önceki öğretimin sonuçları,
- Formal ve informal değerlendirmeler vb. yöntem ve teknikler gibi çeşitli türde değerlendirmelerin sonuçlarından yararlanmak, uygun ve daha doğru bir şekilde öğrenci için BEP hedeflerinin geliştirilmesi ve hizmetlerin planlanması için objektiflik sağlanması açısından her zaman faydalıdır.

Değerlendirme sadece öğrencinin o anki performans durumunu ve öğrenme biçimini değil bununla birlikte kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerini, öğrenme ortamının özelliklerini ve öğretim programının öğrenciye uygunluğunu da dikkate almalıdır (MEB, 2013).

Gözden geçirme:

BEP'in gözden geçirilmesi BEP'in uygunluğunu ve etkililiğini tanımlamaya yardımcı olmak, öğrencinin gösterdiği gelişimle ilgili bilgi paylaşımı yapmak ve geçişe hazırlıkta etkili stratejilerin tanımlanmasına yardımcı olmak amaçlıdır.

Gözden geçirme yılda en az bir defa yapılmalıdır. Bu da eğitim öğretim yılı içinde belirlenen herhangi uygun bir zamanda olabilir. BEP'in etkili bir şekilde uygulanabilmesi için sık sık gözden geçirilmesi önerilir. Bu durum öğretim yılı içinde gerekli düzenlemelerin yapılmasına olanak verir. BEP'in gözden geçirilmesi tüm BEP'in yeni baştan yazılması demek değildir. Yöntem ve tekniklerin etkili olup olmadığının, öğrencinin gösterdiği ilerlemelerin, uzun ve kısa dönemli amaçlara ulaşılıp ulaşılmadığının ve sonraki adımların nasıl planlanacağının görüşülmesidir.

BEP gözden geçirilirken aşağıdaki hususlar yer alır.

- Ailenin ve uygunsa öğrencinin katılımı,
- Değerlendirme sonuçlarının incelenmesi,
- BEP ekip üyelerinin gözlemlerinin tartışılması,
- Uzun ve kısa dönemli amaçların, yöntem ve tekniklerin, hizmetlerin ve materyallerin gözden geçirilmesi,
- Öğretim sürecinin devamındaki önceliklerin tanımlanması,
- Yeni değerlendirmeler ve hizmetlere atıfta bulunulması,
- Bir sonraki BEP gözden geçirme zamanının belirlenmesi.

Eğitim ve öğretim yılı sonunda BEP'in gözden geçirilmesi öğretmenlere, öğrencinin bir sonraki sınıfa, kademeye, başka bir okula ya da mezuniyet sonrasına geçişi ile ilgili süreklilik sağlar. Bir BEP formunda bulunması gereken hususlarla ilgili kontrol listesi aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.3. BEP formunda bulunması gereken hususlarla ilgili kontrol listesi:

- ▶ Öğrencinin güçlü yanları ve ihtiyaçlarının kayıtları,
- ▶ Öğrencinin sağlık durumuna ilişkin hususlar,
- ▶ İlgili formal (standardize) değerlendirme verileri,
- ▶ Her bir alan için öğrencinin var olan performans düzeyi,
- ▶ Öğrenci için belirlenen hedefler ve beklentiler,
- ▶ Öğretim programına ilişkin uyarlamalar,
- ▶ İhtiyaç duyulan düzenlemeler,
- ▶ Öğrenciye sunulan özel eğitim ve ilgili hizmetler,
- ▶ Öğrencinin ilerlemesini ve başarılarını gözden geçirmek için değerlendirme stratejileri,
- ▶ Düzenli güncellemeler, sonuçlar ve öneriler.

(MEB, 2013)

Raporlama

BEP sürecinin raporlanması, öğrencinin belirlenen amaçlar doğrultusunda gösterdiği ilermenin düzeyini genel olarak göstermektedir. Hazırlanan raporlar öğrencinin öğrenme çıktıları hakkında bilgi verir. Aynı zamanda ilgili kişilerin sürece ait yorumlarını iletir.

Raporlama öğrencinin müfredatın neresinde olduğunun bir göstergesidir. Raporlamanın yazımı esnasında objektif, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.

BEP hazırlanması ve uygulanması plan taslağı oluşturulurken aşağıda belirtilen konularda hassasiyet gösterilmelidir. Bunlar sırası ile şöyledir:

Öğrenciyi tanıma	- Aileyi tanıyın, aile ile görüşme yapın.
	- Yerleştirmeararı ve ilgili dokümanları inceleyin (yönlendirme kararı, gerekçesi, eğitsel tanılama ve değerlendirmeye ilişkin dokümanlar, tıbbi tanılama raporu vb.) - Konulan tanıyı araştırın, öğrenin.
Sınıfın hazırlanması	- Sınıftaki öğrencileri uygun şekilde bilgilendirin. - Akran etkileşimini olumlu etkileyecek çalışmalar yapın vb.
Öğrencinin gereksinimlerinin ve performans düzeyininbelirlenmesi	- Hangi becerilere sahip? - Neyi biliyor, neyi bilmiyor? - Öğretim sürecinde hangi materyallerin kullanılması uygun? - Sınıf içinde ne tür uyarlama ve düzenlemelere ihtiyacı var? vb.
Sınıf içinde ne tür uyarlama ve/veya düzenlemeler yapılacağının belirlenmesi	- Fiziksel olarak ne tür düzenlemelere ihtiyaç var? - Eğitim-öğretim açısından ne tür uyarlamalara ihtiyaç var?
Öğrenci için uygun amaçları belirleme	- Performans düzeyindeki ifadeleri dikkate alarak uzun dönemli amaçlarını belirleyin. - Uzun dönemli amaçlara ulaşabilmesi için izleyeceği basamakları yani kısa dönemli amaçlarını belirleyin.
BEP hazırlama ve uygulama	- BEP başlangıç ve bitiş tarihini belirleyin. - UDA ve KDA yazın. - Ölçüt belirleyin. - Yöntem-teknik ve araç gereçleri belirleyin. - Öğretimi planlayın. Öğretimi kimin yapacağını, zamanını, yerini (sınıfta mı, destek eğitim odasında mı ya da ders sırasında mı.. vb) belirleyin.
BEP izleme ve değerlendirme	- Uygun zamanlarda ara değerlendirmeler yapın. - Öğrencinin sosyal etkileşimini gözlemleyin. - Değerlendirme sonuçlarını raporlaştırın ve arşivleyin. - Öğrenciyle ilgili çalışmaları aileye aktarın ve aile desteğini alın. - Değerlendirme sonrasında BEP'te değişikliklere gerek var mı tespit edin ve gerekli önlemleri alın.

BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ BEDEN EĞİTİMİ PROGRAMI ÖRNEĞİ

Öğrencinin Adı Soyadı:

Sınıfı:

Doğum Tarihi:...../...../.....

Tarih:

Değerlendiren öğretmen ve yönetici adı soyadı:

1) Mevcut Performans Düzeyi:

a) 3m. mesafeden atılan voleybol topunu çift elle yakalar (4/10)

b) 10 m. mesafeden duvardaki 170x100 cm boyutlarındaki hedefe voleybol topunu atar (3x10).

c) 90 sn. 5 kez mekik yapar.

d) 60 cm'lik mesafeyi durarak uzun atlar.

e) Basketbolda baskın olmayan elle, art arda iki kez, baskın olan elle dört kez topu zıplatabilir.

2) Uzun Dönemli Amaçlar (UDA):

a) El göz koordinasyonu becerilerini geliştirebilme.

b) Fiziksel uygunluk ölçümlerine ait puanlarını geliştirebilme.

3) Kısa Dönemli Amaç (KDA):

a) 5m. mesafeden fırlatılan voleybol topunu çift elle yakalayabilir.

b) 10 metreden voleybol topunu hedefe atabilir.

c) Basketbolda baskın olan elle topu art arda 10 kez zıplatarak sürebilir

d) 90 sn. de 10 mekik çekebilir.

e) 100 cm durarak uzun atlayabilir.

4) Eğitim Planlaması:

Öğrencinin dâhil olduğu sınıfındaki beden eğitimi derslerine haftanın 3 günü birer ders saati, özel beden eğitimi programına ise haftanın iki günü bireysel olarak katılması planlanmıştır.

5) Bütünleştirme:

Beden eğitimi ders programının %60'ı bütünleşik ortamda %40'ı da özel ortamda gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

6) Değerlendirme için gerekli ölçütler:

Değerlendirme ölçütleri KDA'lardan oluşmaktadır. Her hedefe ait ilerleme düzenli olarak izlenir ve son değerlendirme Haziran ayının ilk haftası tüm amaçlar üzerinden yapılır.

Sorumlu kişi/ kişiler	Süreçle ilgili sorumlu kişilerin isimleri buraya yazılmalıdır. Öğretim ve değerlendirmeden sorumlu kişiler farklı ise belirtilmedir.
Değerlendirme Sonuçları	Yapılan değerlendirmelerin sonuçları bu bölümde yer alır. İleriye dönük planlamalarda bu bölümdeki bilgilerden yararlanılır.
Değerlendirme	Değerlendirme öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin etkili olup olmadığının, öğrencinin gösterdiği ilerlemelerin, uzun ve kısa dönemli amaçlara ulaşılıp ulaşılmadığının ve sonraki adımların nasıl planlanacağının tespit edilmesidir. Formal ve informal değerlendirme araçları kullanılabilir. Kullanılan araç gereç buraya yazılır. Gerektiğinde ara değerlendirmeler yapılarak sürece ilişkin değişiklik veya düzenleme gerekip gerekmediği tespit edilmelidir.
Yöntem - Teknik	Hedeflere ulaşmada kullanacağımız yöntem ve teknikler ile eğitim etkinliklerinin belirlenmesi gereklidir. Öğrencinin hangi konuyu nasıl öğreneceği tespit edilmeli, uygun yöntem ve teknikler ile öğretim stratejileri belirlenerek buraya yazılmalıdır.
Araçlar	Öğretim sürecinde kullanılacak araç gerecin belirlenmesi öğretimin etkililiği açısından önemlidir. Öğrencinin ihtiyacına yönelik olarak var olan araç gereçler kullanılabildiği gibi araç gereçlerde bir takım uyarlamalar yapılması ve/veya yeni araç gereç hazırlanması gerekebilir. Bu bölümde öğretim sürecinde kullanılacak araç gereçler yazılmalıdır.
Ölçüt	Öğrencinin hedef davranışı kazanıp kazanmadığına karar vermede kullanılacak standarttır. Kazandırılacak amaçlara yönelik ölçütler önceden belirlenmelidir.
Kısa Dönemli Amaçlar	Kısa dönemli amaçlar öğrencinin var olan performans düzeyi ile uzun dönemli amaçları arasındaki ölçülebilir ara basamaklardır. Uzun dönemli amaçlara göre daha özel ve ayrıntılıdır. Öğrencinin performansından uzun dönemli hedeflere ulaşabilmesi için izleyeceği aşamaları belirtir. ***Kısa dönemli amaç ifadelerinde bulunması gereken ögeler:*** • **Birey:** Öğrenci, • **Davranış:** Öğrenciden ne beklendiğinin açık bir ifadesi, • **Koşul:** Öğrencinin davranışı nerede, ne zaman, nasıl göstermesi gerektiğinin ifadesi. ***Kısa Dönemli Amaçlar:*** • Öğrencinin ne yapacağını ifade ederken açık, anlaşılır, belirgin, ölçülebilir, izlenebilir ve gerçekçi olmasına dikkat edilmelidir. • Süresi belirlenmelidir. • Kazandırılmak istenen davranışın nerede, nasıl, hangi ölçüde kazandırılacağı net olmalıdır. • Kolaydan zora doğru bir sıra izlemeli ve belirlenen uzun dönemli amaca uygun olmalıdır. • Küçük adımlar halinde planlanmalıdır. • Ölçütü olmalıdır.
Uzun Dönemli Amaçlar	Performans düzeyindeki ifadeleri dikkate alarak bir akademik yılın sonunda öğrencinin kazanmasını istediğimiz davranışları içeren UDA'lar oluşturulur. • Amaçlar var olan performans düzeyine dayalı olmalıdır. • Öğrencinin özel gereksiniminin ve/veya engelinin derecesi dikkate alınmalıdır. • Öğrencinin öğrenme hızı, öğrenme biçimi dikkate alınmalıdır. • Öğrenciye sağlanacak destek eğitim hizmetlerinin neler olduğu dikkate alınmalıdır. • Öğrencinin içinde yaşadığı çevrenin ve ailenin özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. • Öğrenciyi eğitim sürecinde ailenin destekleyecek olması hedeflerinizi gerçekleştirmenizi kolaylaştıracaktır. • Okul tarafından sınıf öğretmenine sağlanan destek hizmetleri, ek materyaller, sınıftaki öğrenci sayısı vb. dikkate alınmalıdır. • Öğrenci için öncelikli olduğu düşünülen hedefler alınmalıdır. • Belirlenen amaçların işlevsel, sosyal kabulü arttırıcı, belirgin, ölçülebilir, izlenebilir ve gerçekçi olmasına dikkat edilmelidir.

BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI DOSYASI

ÖĞRENCİNİN
ADI SOYADI :
OKULU :
NUMARASI :

Öğrenci Bilgileri

Öğrenci ile İlgili Bilgiler	
Adı-Soyadı	
Sınıfı	
Okul numarası	
Doğum tarihi	
İl/ilçe özel eğitim hizmetleri yerleştirme kurul kararı	
Özel eğitim ihtiyacına yönelik aldığı eğitsel tanı	
Varsa daha önce aldığı okul içi ve okul dışı destek eğitim hizmetleri ve süresi*	
Varsa almakta olduğu okul dışı destek eğitim hizmetleri ve süresi**	
Varsa kullandığı destek materyalleri/cihazlar (protez, işitme cihazı,baston, büyüteç vb.)	
Önemli sağlık bilgileri (alerji, sürekli kullandığı ilaç, tüketmesi sakıncalıgıdalar vb.)	
Eğitim ortamına ilişkin düzenlemeler***	
BEP Başlangıç Tarihi	
BEP Bitiş Tarihi	

Aile ile İlgili Bilgiler			
	Anne	**Baba**	**Veli/Vasi**
Adı-Soyadı			
Telefon			
Ev Adresi			
İş Adresi			

*Öğrencinin daha önce almış olduğu okul içi ve okul dışı destek eğitim hizmetleri (destek eğitim odası, özel eğitim ve rehabilitasyon vb.) süresi ile birlikte bu kısma yazılmalıdır.

**Öğrencinin BEP tamamlanma tarihine kadar aldığı/alacağı okul dışı destek eğitim hizmetleri (özel eğitim ve rehabilitasyonmerkezi, yaygın eğitim kursları vb.) süresi ile birlikte bu kısma kaydedilmelidir.

*** Eğitim-öğretim yılı boyunca öğrencinin bireysel ihtiyaçlarına uygun olarak sınıf içi ve sınıf dışında yapılacak fiziki ortamdüzenlemesi (sınıf içi oturma düzeni, ışık ayarlaması vb.) eklenmelidir.

Eğitsel Performans Formu

Öğrencinin Gelişim Öyküsü	
Gelişim Alanları/Dersler	**Performans Düzeyi**
Varsa davranış problemini tanımlayınız.**	

Not: *Öğrencinin takip ettiği program esas alınarak, öğrencinin güçlü yanlarını belirlemek ve yıl içerisinde öğrencinin geliştir-mesi beklenen gelişim alanlarına/ derslere ilişkin amaçların tespit edilebilmesi için informal değerlendirme araçları kullanılarak(gözlem, görüşme, kaba değerlendirme formları, yazılı sınavlar vb.) bu form doldurulmalıdır. Öğrencinin gelişim düzeyine ve bireysel ihtiyaçlarına göre gelişim alanları/dersler düzenlenebilir.

**Öğrencinin davranış problemi varsa davranış problemlerinin azaltılmasına yönelik davranış değiştirme programı hazırlanmalıdır.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

Uzun Dönemli Amaçlar	Kısa Dönemli Amaçlar	Ölçüt*	Yöntem ve Teknik	Kullanılacak Materyaller	Başlama ve Bitiş Tarihi	Ölçme-Değerlendirme		
						Değerlendirme Yöntem ve Teknikleri	Değerlendirme Tarihleri	Performans Yeterli (+) / Geliştirilmeli (-)
GELİŞİM ALAN/DERS ADI								
GELİŞİM ALAN/DERS ADI								
Eğitim ortamı düzenlemeleri:**								

* Ölçüt; *Ölçüt (Gerçekleşme Düzeyi) yazılırken kazandırılmak istenen davranış kaç denemede başarılı sayılacak ise o düzey yazılmalıdır. Örneğin;5 denemenin tamamında başarılı sayılacak ise 5/5 (%100)

5 denemenin 4'ünde öğrenci başarılı sayılacak ise 4/5 (%80)

5 denemenin 3'ünde öğrenci başarılı sayılacak ise 3/5 (%60) şeklinde yazılmalıdır.

**Eğitim ortamı düzenlemeleri: Öğrencinin amaçlarına yönelik belirlenen derse/gelişim alanına ilişkin yapılacak düzenlemeler (örn. fen laboratuvarının öğrencinin ihtiyaçlarına yönelik düzenlen-mesi, öğretim materyali düzenlemeleri vb.) eklenmelidir.

BEP Geliştirme Birim Kararları

A. Öğrencinin alacağı okul içi diğer eğitim hizmetleri (destek eğitim odası, grup eğitimine hazırlık uygulaması, tamamlayıcı eğitim faaliyeti vb.)			
Hizmet Türü	Gelişim Alanı/Ders	Haftalık Süre*	Sorumlu kişi(ler)**

B. Aile bilgilendirme süreci	
Aile öğrencinin gelişimi ile ilgili hangi sıklıkla bilgilendirilecek?	
Aile öğrencinin gelişimi ile ilgili hangi yolla bilgilendirilecek? (telefon, çevrimiçi / yüz yüze toplantı, yazılı vb.)	
Aile eğitimi yapılacak mı?	Evet ( ) Hayır ( )
Aile eğitimi hangi yolla yapılacak? (telefon, çevrimiçi/yüz yüze toplantı, yazılı vb.)	

C. Diğer kararlar	
1.	
2.	
3.	
Bir Sonraki BEP geliştirme birimi toplantı tarihi:	.../.../20...
Genel BEP Değerlendirmesi*	

*Eğitim-öğretim yılı boyunca öğrenci için BEP içeriğinde yer alan amaçlara ulaşılma düzeyi genel olarak değerlendirilerek hazırlanan BEP'in değerlendirilmesi yapılır. Bu değerlendirme sonucunda öğrencinin bir sonraki eğitim-öğretim yılı için hazırlanacak BEP'inde öneri niteliğinde olacaktır

BEP Geliştirme Birim Üyeleri

BEP Geliştirme Birimi Üyeleri			
Ünvanı		**Adı Soyadı**	**İmza**
Müdür/Müdür Yardımcısı (BEP Geliştirme Birimi Başkanı)			
Öğrencinin Velisi (Anne/Baba/Yasal Vasi)			
Öğrencinin Sınıf Öğretmeni			
Öğrencinin Dersini Okutan Alan Öğretmenleri			
Branşı	1		
Branşı	2		
Branşı	3		
Rehber Öğretmen / Psikolojik Danışman			
Özel Eğitim Değerlendirme Kurulundan Üye (Varsa)			
Mesleki Eğitim Veren Özel Eğitim Okullarında Meslek Derslerini Okutan Alan Öğretmeni			
Branşı	1		
Branşı	2		
Branşı	3		
Diğer			

Uygundur
Okul Müdürü

...../...../20...

Özel Eğitimde Kaynaştırma ve Bütünleştirme / Kapsayıcılık

Kaynaştırma kavramının bir adım ötesinde olan bütünleştirme;

Her öğrenci için bireysel farklılıkları ne olursa olsun, sosyal, kültürel, eğitimsel, yaşamsal aktivite ve fırsatlardan tüm toplum üyelerinin eşit düzeyde yararlanmasını öngören bir üst kavram olup, içerik olarak çok boyutlu ele alınması gerekmektedir (Baykoç,2015).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ayrıştırılmış ortamlar yerine bütünleştirilmiş eğitim ortamlarında eğitim ve öğretimlerine devam etmeleri, toplumun daha geniş kesimleriyle kaynaşmalarını kolaylaştırmakta, toplumun bu öğrencilere yönelik olumsuz tutumlarının değişmesini sağlamakta ve dolayısıyla daha fazla sosyal bütünleşme imkânını da beraberinde getirmektedir. Bütünleştirmeyi bir kavram olarak hayatımıza yerleştirmeye çalışırken sıklıkla kaynaştırma kavramı ile arasındaki fark merak edilmektedir (Cavkaytar ve Ersan,2018).

Kaynaştırma eğitimi, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin, bir örgün eğitim okulunda, okulun eğitsel uygulamaları değiştirilmeksizin eğitim alabildikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki sistemde, öğrencilerin eğitsel tanılama sonuçları "ağır, orta ve hafif düzeyde engelli" şeklinde sınıflandırılmaktadır. Engel seviyesi hafif olarak tanılanmış olan öğrencilerin okula devam edebilmeleri, okuldaki eğitsel uygulamalarda yalnızca çok küçük değişiklikler gerektirdiğinden bu öğrenciler kaynaştırma eğitimine alınabilmektedir.

Eğitimde bütünleştirme kavramı ise, okul uygulamalarının, orta ve ağır düzeyde engeli olan öğrencilerin de örgün eğitime devam edebilmelerini sağlayacak şekilde uyarlanması ve düzenlenmesini ifade etmektedir (MEB, 2013). Bütünleştirme ve kapsayıcılık kavramları aynı zamanda okul uygulamalarının, özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler ile örgün eğitimdeki yaşıtları arasındaki sosyal etkileşimi yakalayabilmelerini de ifade etmektedir (Cavkaytar ve Ersan, 2018). Kapsayıcılık ile yapılmak istenen okulu, tüm çocukların eğitimle ilgili var olan tüm gereksinimlerini karşılayabilen bir kurum haline dönüştürmektir. Aynı zamanda eğitimde daha fazla başarı ve katılımı, toplumda daha fazla katılım ve istihdamı, farklılıkların daha fazla tanınmasını ve toleransın artmasını sağlayan bir süreçtir (MEB,2013)

Özel eğitim bağlamında "Bütünleştirme/ Kapsayıcılık" terimi ilk kez 1994 yılında yapılan Dünya Konferansı'nın sonucu olarak yayınlanan "Salamanca Bildirgesi"nde ortaya çıkmıştır (UNESCO,1994:18). Engellilerin haklarıyla ilgili uluslararası düzeyde çalışmalara baktığımızda Birleşmiş Milletler (BM) kapsamında yapılan çalışmaların ülkeler genelinde engellilerle ilgili politikaların belirlenmesinde temel kaynak teşkil ettiğine dikkat çekmektedir. Eğitim hakkı bütün bireyler için dünya çapında önemi vurgulanan, ulusal ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan haklardan biridir. Bu anlamda özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için uluslararası ve ulusal düzeyde geniş kapsamlı yasal düzenlemeler yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir (MEB, 2013).

Bütünleştirmenin İlkeleri

Bütünleştirmenin ilkeleri aşağıdaki gibidir:

- Öğrenciye yönelik düzenlemeler onu ayrıştırmadan yapılmalı,
- Bütün çocuklara dönüşümlü olarak iyi olduğu yönünü ifade etme ve kullanma fırsatı verilmeli,
- Yapılan uyarlamalar tüm öğrencilerin ihtiyacına yönelik olmalı, bireysel farklılıkları dikkate alınarak yapılan uyarlamaların sadece belli bir öğrenci için değil Evrensel Tasarım İlkelerini dikkate alarak daha çok kişiye hitap etmesi sağlanmalı,
- Sistem içi ve sistemler arası iş birliği yapılmalı,
- Güncel teknoloji etkin bir şekilde kullanılmalı,
- Bütünleştirme sadece fiziksel bağlamda düşünülmemeli, bilişsel, sosyal, duyuşsal, eğitim uygulamaları bakımından da gerçekleştirilmelidir (MEB,2013).

Özel eğitim, bütünleştirme ve spora temel teşkil eden yasal düzenlemeler

Uyarlanmış Beden Eğitimi yasalar düzeyinde ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde 1975 yılında kabul edilen P.L. 94-142 olarak adı geçen kanunda yer almıştır. Bu yasanın temel amacı şöyledir:

(a) Tüm engelli çocukların benzersiz ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış özel eğitim ve ilgili hizmetleri vurgulayan ücretsiz eğitimi ulaşılabilir kılmak.

(b) Engeli çocukların ve ebeveynlerinin haklarının korunmasını sağlamak.

(c) Bölgesel ve yerel yönetimlere tüm engelli çocukların eğitimini sağlamalarında yardımcı olmak.

(d) Tüm engelli çocukları eğitme çabalarının etkinliğini sağlamak ve değerlendirmektir.

Bu yasada özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için önemli bazı maddeler kabul edilmiştir. Bu maddeler aşağıda belirtilmiştir.

h) Eğitim haktır.

i) Beden eğitimine katılmaları zorunludur.

j) Sporda eşit fırsatlar sunulmalıdır.

k) Ana - baba eğitimi yapılmalıdır.

l) Bireyselleştirilmiş beden eğitimi programı çerçevesinde eğitim temel alınmalıdır.

m) Uygun bir eğitim kurumuna yerleştirilme yapılmalıdır.

Yasanın imzalanması ile birlikte beden eğitimi dersi ilk kez tüm engelli çocuklar için zorunlu hale getirilmiştir.

Amerika Birleşik Devletlerinin kabul ettiği bu yasal düzenlemeden sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 31. maddesinde "Taraf devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun etkinliklerde bulunma ve kültürel, sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar" ifadesi yer almıştır. Devamında 2007 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Engelli hakları sözleşmesinin 30. madde 5. bendinde yer alan 3 madde ile kültürel yaşam, boş zaman aktiviteleri ve spor faaliyetlerine katılım konusunda engelli bireylerin de yasal hakları olduğu beyan edilmiştir.

Uluslararası düzeyde beden eğitimi ve sporun engelli öğrenciler için hak haline dönüşmesini sağlayan uluslararası yasal düzenlemeler incelendiğinde aşağıdaki kronolojik sıradaki gibi gerçekleştiğini görebiliriz. Bu kazanımlar sırası ile şöyledir:

1948- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi,

1952- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,

1960- UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme,

1966- BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi,

1971- BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi,

1975- BM Engelli Hakları Bildirgesi,

1981- UNESCO Malaga Eğitim, Önleme ve
Katılım Faaliyetleri Dünya, Konferansı ve Sundberg Bildirgesi,

1982- BM Engelliler İçin Dünya Eylem Programı,

1982- Engelliler İçin Dünya Eylem Sözleşmesi,

1989- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,

1990- Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı,

1993- BM Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Standart Kurallar,

1994- UNESCO Salamanca Bildirgesi,

1996- BM Engelilik Strateji Belgesi,

2000- Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği,

2000- Dünya Eğitim Forumu,

2003- BM Engelilik İçin Fırsat Eşitliği,

2006- BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme,

2004-2010 Avrupa Komisyonu Engelilik Eylem Planı,

2006-2015 Avrupa Konseyi Engelilik Eylem Planı,

2010-2020 Avrupa Birliği Engelilik Stratejisi.

Dünyada kabul gören, bazılarına da Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak taraf olduğumuz uluslararası düzenlemelerin yanı sıra kendi ülkemizde de özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler ve fiziksel aktivite alanlarında bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir.

Ulusal yasal düzenlemeler

TC Anayasası,

222 Sayılı Eğitim Kanunu,

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu,

5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve K.H.K. Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,

573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında K.H.K., Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanması ve Kullanımı İle İlgili Öz Değerlendirme

Aşağıdaki sorulara cevap vererek öz değerlendirme yapabilirsiniz.

1. Derslerimde bulunan özel eğitim öğrencilerine BEP hazırlıyor muyum? BEP hazırlama aşamalarını biliyor muyum?

2. BEP geliştirme biriminde kimlerle çalışmam gerektiğini biliyor muyum?

3. Öğrencinin yetersizlik durumuna göre eğitsel değerlendirmesini alabiliyor muyum?

4. Öğrencinin ihtiyaç ve/veya gereksinimlerine uygun olarak bireysel öğretim planlamasını hazırlayabiliyor musun?

5. Seçilecek uzun ve kısa dönemli amaçları nasıl belirlemem gerektiğini biliyor muyum?

6. Bütünleştirme ilkelerini bilip, uygulayabiliyor muyum?

7. Özel eğitim ve spor ile ilgili ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin neler olduğunu biliyor muyum? Gerektiğinde veli ve öğrencilerimle paylaşıyor muyum?

Okuma Önerisi

*Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının konu ile ilgili mevzuatlarını (https://kms.kaysis.gov.tr/Home/kurum/24304011), Gençlik ve Spor Bakanlığının ilgili mevzuatlarını (https://gsb.gov.tr/Sayfalar/36/10/mevzuat.aspx), Millî Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatlarını (http://www.meb.gov.tr/mevzuat/) ve Özel Eğitim ile ilgili mevzuat ve yönetmelikleri ise (https://www.orgm.meb.gov.tr/) web sayfalarını ziyaret ederek güncel bilgilere ulaşabilirsiniz.

*BEP ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek için kaynak kitap olarak aşağıdaki kitabı okuyabilirsiniz: MEB (2013). Bütünleştirme Kapsamında Eğitim Uygulamaları Öğretmen Kılavuz Kitabı. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

*BEP ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek için aşağıdaki linki inceleyebilirsiniz. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/20140845_BYREYSELLEYTYRYLM YY_EYYTYM_PROGRAMI_TUM_OYRETMENLER_YCYN_YOL_HARITASI.pdf

BÖLÜM IV

Özel Eğitimde Beden Eğitimi ve Spor

Öğrenme Çıktıları:

* Özel eğitimde beden eğitimi ve spora özgü öğretim yöntem ve tekniklerinin farklarını analiz eder.
* Uyarlanmış fiziksel aktiviteyi gerçekleştirmek üzere hazırlanacak olan bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programı hazırlamanın beden eğitimi öğretmenliği mesleğindeki önemini kavrar.
* Özel eğitimde beden eğitimi ve spora özgü öğretim yöntem ve tekniklerini ihtiyacı doğrultusunda uygular.
* Bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programına (BBEP) ait öğretim stratejilerini analiz ederek inceler ve etkililiğini değerlendirir.
* Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için uyarlanmış beden eğitimi ve sporda öğrenme ilkelerinin etkililiğini değerlendirir.

Bu bölümde ilk olarak özel eğitimde motor gelişim özellikleri anlatılacak. İkinci olarak beden eğitimi ve spor derslerinde uyarlamanın önemi aktarılacaktır. Bölümün devamında ise özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için uyarlanmış beden eğitimi ve sporda öğrenme ilkeleri ve öğretim stratejileri üzerinde durulacaktır. Evrensel tasarımın özel eğitimde kullanımı üzerinde durulacak, bölüm sonunda ise özel eğitimde beden eğitimi ve spor üzerine öz değerlendirme soruları sizlerle paylaşılarak bölüm tamamlanacaktır.

Motor Gelişim

Motor Gelişim yaşam boyunca motor davranıştaki değişimler ve bu değişimlerin altında yatan süreçler ya da sürekli belirli bir sırada devam eden motor davranıştaki yaşa bağlı değişilikler olarak tanımlanmaktadır (Haywood, Roberton ve Getchell,2012). Aynı zamanda farklı bir ifade motor gelişimi yaşam döngüsü boyunca hareket etme kabiliyetimiz ve genel olarak hareketimizde meydana gelen değişiklikler olarak ifade etmektedir (Haywood, Roberton ve Getchell,2012; Payne ve İsaac,2012).

Yaşam boyunca tecrübe edilen motor davranıştaki değişikliklerin süreci yaşla ilişkilidir. Motor gelişimdeki değişimin sıralamasını ve bu değişimi etkileyen faktörleri bilmek ve anlamak eğitim açısından son derece önemli olabilir. Özellikle beden eğitimi öğretmenlerinin derslerindeki öğrenme çıktılarını tasarlayabilmek ve dersleri ile ilgili planları etkin bir şekilde hazırlayabilmek için öğrencilerin neleri gerçekleştirebildiğini ve neleri gerçekleştirebileceğini bilebilmeleri için gelişim süreçlerini iyi bilmeleri gerekmektedir. Öğrencisinin motor gelişimini tam olarak kavrayamayan bir beden eğitimi öğretmeninin hazırladığı plan, öğrencisine ya çok kolay gelip sıkılmasına neden olacak ya da çok zor bir plan hazırladığı için öğrencinin öz güveninin yıkılmasına neden olabilecektir. Bu sebepledir ki hazırlanacak programa öğrencinin uyum sağlaması değil programın öğrenciye uygun hazırlanması gerekliliği kabul edilmelidir (Özer, 2020).

Birçok farklı nedenden dolayı, bazı çocukların motor gelişimlerinde gecikmeler gözlemlenebilir. Bu gecikmelerin sebebi kimi zaman nörolojik bir hastalık olabilirken kimi zaman omurilik ile ilgili hastalıklar, kimi zaman da kas tonusunu ve koordinasyonu ilgilendiren hastalıklar olabilmektedir. Bunların yanı sıra nörolojik veya fiziksel hiçbir bulguya rastlanmayan bazı çocuklarda bilişsel işlem ve dikkat sorunlarının oluşturduğu zihinsel engeller, öğrenme engelleri ve otizm kaynaklı motor becerilerde gecikme görülebilir (Payne ve İsaac, 2012).

Uyarlanmış Fiziksel Aktivite

Uyarlanmış fiziksel aktivite (UFA) terimi ile 1973 yılında uyarlanmış fiziksel aktivite federasyonu (IFAPA) kurulduğunda karşılaşıyoruz. 1977 yılında yapılan "Uluslararası uyarlanmış fiziksel aktivite sempozyumu (ISAPA)" adıyla düzenli olarak yapılmaya başlanan uluslararası sempozyumlar ile alandaki gelişmeler takip edilmeye başlanmıştır.

UFA alanındaki önemli isimlerden Sherill (2004), engelli bireyler için fiziksel çalışmalarını "Hareketi gerçekleştirme, akran eğitiminde ve kaynaştırma / bütünleştirme eğitimindeki başarı için önemlidir" diyerek dile getirmiştir. Bu çalışmalardaki değişim ve gelişimleri hayatları süresince pozitif olma durumu yaratacak ve bu durum topluma uyum sağlamalarında, bireylerin aktifliği ile ilgili çok düzenli ve pratik bir saha olarak gerçekleşecektir, şeklinde betimlemektedir.

Uyarlanmış fiziksel aktivite (UFA), fiziksel aktivitedeki bozukluklara, aktivite sınırlamalarına ve katılım kısıtlamalarına yönelik kuramsal ve uygulamalı bir alan olarak tanımlanır. UFA disiplinler arası bir çalışma alanı olup, insan çeşitliliğine değer verir, farklı olan insanların bütünleşmesi ve birlikte yaşamaları ilkesini benimser. UFA uygulayan beden eğitimi öğretmenleri antrenörler, sınıf öğretmenleri, rekreasyon uzmanları, terapistler, araştırmacılar ve yöneticiler yetersizlik üzerine değil, beden yapısı ve fonksiyonları, hareket kapasitesi, erişilebilirlik ve spora katılımla ilgili gereksinimlere odaklanır (Özer,2020).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin fiziksel aktivite ihtiyaçlarına ilişkin giderek artan toplumsal farkındalık "Uyarlanmış fiziksel aktivite" kavramlarının biraz daha detaylı açıklanmasını gerekli kılmıştır. Bu kavramın içinde yer alan "uyarlama" ile "öğrencinin gereksinimini karşılamak üzere değişime gitme" kastedilmektedir(Yanardağ ve Yılmaz,2017).

Beden Eğitimi ve Spor Derslerinde Uyarlama (Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor)

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin uzun dönemli gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış temel motor beceriler, fiziksel uygunluk, hareket biçimleri ve becerileri, su içi etkinlikler, bireysel ve grup oyunları, pek çok spor dalı ve dans gibi etkinlikleri kapsayacak şekilde beden eğitimi öğretiminde kullanılmak üzere uyarlanarak hazırlanmış özelleştirilmiş programdır (Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

Yetersizliği olan öğrenciler için uyarlanan beden eğitimi öğretimi de, eğitsel bir modeli takip eder. Beden eğitimi ve spor dersinde uyarlamalar temel prensiptir.

- Yapılacak olan etkinliklerin tasarımları uyarlarlanabilir.
- Bazen sınıfta yardımcı(lar) olur. Öğretici sayısında uyarlama yapılabilir.
- Özel ekipman kullanılarak uyarlama yapabilir.
- Kullanılacak olan malzemeler uyarlanabilir.
- Ayrı sınıflar kullanılarak uyarlama yapılabilir (Öztürk, 2017).

Uyarlanmış beden eğitimi ve spor derslerinde kullanılan yaklaşımlar uyarlamanın önemini öğrenmenin kolaylaşmasının gerekliliğini göstermiştir. Bu yaklaşımların temelini oluşturan yaklaşım olarak bilinen ekolojik yaklaşımın öncüleri hareketin öğrenci çevre ve görev arasında karşılıklı ilişkiye dayalı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yaklaşıma göre çevre öğrencinin verilen görevi başarabileceği hareket kalıplarının geliştirmesini zorlaştırabilir. Ancak öğrenciler de tepkide bulunduklarında çevreyi değiştirmekte ve uyum sağlamaktadırlar. Bu nedenle hareket kalıpları her zaman durağan değildir. Öğrenci ve çevre arasındaki ilişkiye dayalı olarak oldukça değişkendir (Van Copponello ve De potter,2003). Bu nedenle uyarlanmış fiziksel aktivite değişkenlerini, fiziksel aktivite için kullanılan materyaller, aktivite alanı, öğretilecek beceri, kurallar ve öğretim yöntemi oluşturmaktadır. Beden eğitimi ve spor öğretmenleri özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin ihtiyaçlarına göre tüm bu değişkenleri yöneterek öğrencinin fiziksel aktiviteye katılımını en üst seviyeye çıkarabilmektedir.

Bahsedilen ekolojik yaklaşıma dayalı olarak geliştirilen "Açık Öğretim Modeli" olarak sembolize edilen model, akılda kalıcılığı sağlamak amacıyla, öğretim değişkenlerinin baş harflerinden oluşan bir sözcükle isimlendirilmiştir.

Araç: Ders esnasında kullanılması düşünülen materyaller. "n" harfi silindi Ör: Farklı renk ve boyutlarda toplar.

Çevre: Kullanılacak çevrenin standartlarının değiştirilmesi. Ör: Sahanın küçültülmesi, filenin yüksekliğinin değiştirilmesi.

İşlem: Aktiviteyi gerçekleştirmek amacıyla dönüştürme. Ör: Yer Voleybolu.

Kurallar: Takım oyuncuların her birinin oturma pozisyonunda aralarında paslaşmalarından sonra karşı takıma topu atmaları

Öğretim: Video gösterim, model Olma, kısa ve açık direktifler, oyuncu yerleşim yerlerinin işaretlenmesi.

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrenciler İçin Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Sporda Öğrenme İlkeleri

Beden eğitimi ve spor, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin hayatında hareket etmekten çok daha fazla anlam taşımaktadır. Öğrenme ve öğretme sürecinde bir beden eğitimi öğretmeni hem özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerinin hem de sınıfındaki tipik gelişim gösteren tüm öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bazı ilkeleri bilmesi ve uygulaması gerekir. Tipik gelişim gösteren öğrencilerin öğretiminde kullanılan pek çok yöntem özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretiminde de kullanılmaktadır. Ancak belli başlı bazı yöntemler özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretiminde daha ağırlıklı olarak kullanılmaktadır.

Beceri Analizi: Beceri analizi yaklaşımı öğrencinin yaşadığı toplumda bağımsız ve üretken bir öğrenci olması için gereksinim duyduğu becerileri vurgular. Beceri öğretimine başlamadan önce, çocuğun o beceriyi yapabileceği gerekli becerileri ve henüz öğretilmemiş beceriler belirlenir. Yetersiz olan beceriler belirlenir belirlenmez bu becerilerin hangi bölümlerinde yetersizlik olduğunu saptamak için analiz yapılır ve kayıp unsurlar becerinin öğretimine geçilmeden doğrudan öğretim yöntemleri kullanılarak öğretilir (Çıkılı, 2020).

Öğrenme süreçlerini bireyselleştirmek ve öğrenmeyi gerçekleştirmek için kullanılan yollardan biri olan beceri analizi, becerilerin doğasında bulunan unsurların tespit edilerek anlamlı küçük parçalara ayrılmasına olanak sağlamaktadır. Bu parçalar hiyerarşik ve sistematik bir sıra içinde kolaydan zora doğru sıralanarak, kısa vadeli performans hedeflerine temel oluşturulur. Tüm adımlarda gözlenebilir davranış terimleri kullanılır. Beceri analizi yapılırken gelişimsel, biyomekanik ve çevresel faktörler göz önüne alınmaktadır.

Bir hareket analizi şu şekilde yapılmaktadır.

- Öncelikle öğretilecek beceri belirlenir.
- Öğretilecek beceri için gerekli olan alt beceriler saptanır.
- Öğrencinin mevcut fonksiyonel düzeyi belirlenir.
- Önceden gerekli olan beceriler ve becerinin başarılması için gerekli beceriler kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru bir sıra içinde belirtilir.
- Gözlenebilir başarılı davranışlar listelenir. Her bir işlem yazılır ve uygulamak için gerekli hazırlıklar yapılır.

Öğrenmeyi Planlama: Plan yapma, yeni bir hareketin ne kadar zamanda başarılabileceğine, bir hareketi uygun hata sınırı içinde başarmak için hangi bireysel hedeflerin seçileceğini bu amaçlara ulaşmak için hangi tekniklerin kullanılacağına karar vermeyi içermektedir. Böyle bir yaklaşım hem öğrenciyi hem de öğretmenin bir hedefi başarıp başaramadıklarının saptanmasına yardımcı olmaktadır (Yanardağ ve Yılmaz, 2017; Özer, 2020;Winnick, 2016).

Tutarlı Olma: Öğretmenin tutarlı davranışları, öğretmen ve öğrenci arasında kurulan ilişkinin kusursuz ve sürekli olmasına neden olmaktadır. Öğrenci, öğretmenin ne beklediğini bildiği zaman, davranışlarını planlayabilmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar yeni alışkanlıklara uyum sağlamada ve kabul etmekte güçlük çekmektedirler. Bu nedenle sınıf yapısının, öğretmen davranışlarının ve öğrenciden beklentilerin günden güne tutarlı olması, en uygun öğrenmenin sağlanması yönünden büyük önem taşımaktadır. Bir beden eğitimi öğretmeni beden eğitimi dersi ile ilgili bir rutin oluşturarak, kabul edilen ve edilmeyen davranışlarla ilgili tepkilerini belirleyerek tutarlılık sergileyebilir. Öğretmen her derste aynı sistematiği uygulayarak öğrencilerin spor salonuna girdiklerinde nerde bekleyecekleri, derse nasıl başlayacakları ve nasıl sürdürecekleri konusunda bir öngörüye sahip olmalarını sağlar. Bu öngörü uygun davranışların sergilenmesini kolaylaştırarak öğrencileri destekler (Özer, 2020). Motivasyon: Spor ve hareket aktivitelerine katılmak genelde tipik gelişim gösteren çocuklar için doğal bir motivasyondur. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler içinde doğal bir motivasyon sağlaması tercih edilmesine rağmen çoğu zaman bu durum özellikle otizm spektrum bozukluğu olan ve zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde mümkün olmamaktadır. Bu yüzden ek motivasyon kaynakları bulmak ve etkili bir şekilde uygulamak önemlidir.

Çocukların Tercih Yapmasına İzin Verme: Çocuklara tercih hakkının verilmesi, onları başarılı olmaya motive etmektedir. Ancak her bir tercih kesinlikle belirlenmelidir. "Hangi aktivite yapılacak? Ne zaman tamamlanacak? Aktivite nerede yapılacak?" gibi sorular dikkatle yanıtlanmalıdır. Öğrenci öğretmenin istediği bir hareketi tamamladığı zaman, kendi arzuladığı başka bir hareketi yapmak için serbest kalabilmektedir. Öğrencilere seçenek sunmak, öz denetim ve irade deneyimleri sağlamaktır. Bisiklet ve koordinasyon bisikleti gibi seçenekler çeşitlendirilebilir (Yanardağ ve Yılmaz, 2017; Winnick, 2016).

Başarılı Yaşantılar: Bir öğretmen öğrencisinin becerisi ve kapasitesi oranında, en iyi şekilde öğretmeyi amaç edinmekle işe başlamalıdır. Başarı başarıyı besler. Aktiviteler öğrenci başarısını en yüksek seviyede sergileyecek şekilde seçilmeli ve öğretilmelidir. Unutmamalıdır ki özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için hareket becerilerinde kalıcı öğrenme yanlış denemelerle değil başarılı öğrenme yaşantıları ile gerçekleşir (Özer, 2020).

Duygular ve Öğrenme: Belli bir hareket becerisini öğrenme sırasında aşırı duygular (kızgınlık, korku, utanma ya da küçük düşme v.b) öğrenme sürecini olumsuz etkiler. Öğretmen sınıfın duygusal atmosferinin farkında olmalı ve öğrenmeye elverişli olumlu bir ortam oluşturmak için çalışmalıdır.

Konu ile İlgili Olmayan Uyarıcıların Sınırlandırılması: Öğretmen çocuğun dikkatini dağıtacak, konu ile ilgili olmayan uyarıcıları azaltarak beceri üzerine odaklanmalarını sağlayarak, öğrenmelerini kolaylaştırabilmektedir. Özellikle ağır davranış bozukluğu gösteren öğrenciler için öncelikle küçük alanlarda malzemelerin kontrollü bir şekilde sunulması ile öğretimin yapılması daha sonra büyük salonlarda çalışmaya geçilmesi önerilmektedir.

Bilinenlerden Bilinmeyenlere Doğru Hareket Etme: Zihinsel yetersizliği olan çocuklar öğrendiklerini transfer etmede zorlandıklarından, bilinenlerden (somut olandan) bilinmeyenlere (soyut olana) doğru ilerleme, derece derece ve kuvvetli ödüllendirmelerle yer almalıdır. Öğretilecek beceriler anlamlı küçük parçalara ayrılmalıdır. Top zıplatma ve yakalama becerilerini geliştiren öğrencinin basketbolda top sürme becerisine geçiş yapması, daha sonra bu beceriye topu potaya atma becerisini eklemesi çocuğu aşama aşama basketbol oyununa hazırlar (Winnick, 2011; Winnick, 2016).

Model Olma: Çocuklar, beğendikleri diğer çocukları ve yetişkinleri taklit etmeye eğilim gösterirler. Kendi davranışlarını diğerlerinin davranışlarına uydurarak biçimlendirirler. Bu bazen bir etkinliğe başlarken algılamakta zorlanacağı bir beceriyi kendinden önce öğretmenin gerçekleştirmesi olabilirken çoğu zamanda yaşıtı veya kendinden biraz daha büyük bir arkadaşını gözlemleyerek veya beceriyi onunla birlikte gerçekleştirmek olabilmektedir.

Somut Deneyimler Sağlama: Öğretmen çocuklara mümkün olduğu kadar somut öğrenme yaşantıları sağlamalıdır. Demonstrasyon, fiziksel yardım ve vücut bölümlerinin manipülasyonu (elle yönlendirilmesi), somut öğretme tercih edilmelidir. Öğretim sürecinde çeşitli destekler (fiziksel yardım) ve kolaylaştırıcılar sağlayarak öğrencinin motivasyonunu arttırmak mümkün labilmektedir. Örneğin, çocuğa bir öğrenme istasyonunda yapılacak becerileri sözel olarak ifade etmek yerine istasyonda birlikte dolaşarak, becerileri yaparak açıklamak ve parkurdaki beceriyi yapılabilecek düzeye getirerek yapmak (örneğin; fırlatma becerisinde mesafeyi kısaltmak ve hedefi büyütmek gibi) daha etkili bir yöntemdir.

Çocukların Birbirine Öğretmesi (Akran Öğretimi): Özel eğitim programındaki gelişmelerden en ilginç olanı, özel gereksinimi olan çocuklara yardım etmek için diğer öğrencilerden yararlanmaktır. Küçük çocukların ortak özelliği, kendinden yaşça büyük olan arkadaşlarına güvenmeleri ve onları model almalarıdır. Karışık yaş grubundan çocukların bulunduğu ortam, zihinsel yetersizliği olan çocuklara taklit edebilecekleri çok çeşitli modeller sağlamaktadır.

Aşamalandırma: Öğrencinin fiziksel, bilişsel ve sosyal olarak yapmaya hazır olmadığı bir hareketi yapması için zorlamak öğrencinin fiziksel ve duyusal bütünlüğünü olumsuz etkiler. Yeni öğrenilecek hareket çok zorsa ve bu nedenle öğrenciyi zorluyor ve sinirlendiriyorsa, öğretmen, öğrencinin kendine olan güvenini tekrar kazanıncaya kadar öğretimini biraz daha alt basamağa indirgemelidir.

Bu sebeple beden eğitimi öğretmeni bir hareketi vereceği zaman, bir eğitimci olarak, öğrenme ortamını öğrencinin potansiyelini ortaya koyacak şekilde düzenlemeli ve öğrenmenin her boyutunu aşamalandırarak yaşanabilecek zorlukları gidermeyi amaçlamalıdır (Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

Yoğun Tekrar Fırsatı: Fiziksel eğitim ve spor becerilerinin temel gerekliliklerinden birisi beceriyi zorlanmadan otomatik olarak sergilemektir. Bir becerinin hangi noktada otomatik olacağı (öğrenciden öğrenciye ve beceriden beceriye değişmesine rağmen), özel gereksinimi olan öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha çok tekrar yapması gerektiği söylenebilir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere beceri tam ve doğru şekilde öğrenilene kadar deneme imkânı sunulmalıdır.

Yeterli Dinlenme ve Öğrenme: İlgi seviyeleri yüksek ve zinde olduklarında öğrenme daha hızlı gerçekleşir. Eğer ders esnasında gerçekleştirilen aktivite süresi çok uzun ise çok iyi organize edilmiş bir aktivite bile cazibesini kaybeder. Zihinsel ya da fiziksel yetersizliği olan öğrenciler, zayıf fiziksel duruma sahiptir. Bu yüzden öğretimsel bölümleri kısa tutup, devamında kısa molalar vermek ve aktiviteleri değiştirmek öğrenme hızını arttıracaktır.

Sistematik Ödüllendirme: Davranış prensipleri sistematik olarak kullanılmalı ve koordine edilmelidir. Hangi davranışların nasıl ödüllendirileceği belirlenmelidir. Tüm öğretim yaklaşımlarında ihtiyaç duyulduğunda sistematik ödüllendirmeye yer vermek, istendik davranışları güçlendirir.

Bu bağlamda sembolik pekiştirme beden eğitimine katılımı olumlu yönde etkileyebilmektedir. Örneğin öğretmen öğrenme istasyonunda öğrencinin 3 turu tamamlamasını ister. Öğrencinin isminin ve resminin bulunduğu bir çizelge hazırlar ve her bir tur bitiminde, kutuya bir gülen yüz yapıştırmasını ister. Öğrenci üç gülen yüzü tamamladığında, daha önce belirlediği ve çizelgede resmettiği öğrencinin katılmaktan keyif aldığı aktiviteye katılmasına izin verir. İlerleyen günlerde ikonları ve pekiştireç yerine geçen aktiviteyi değiştirerek, öğrencisinin aktiviteye katılmasını destekleyebilir (Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

Geri Bildirim Verme: Öğretmen, öğrencileri gözleyerek öğrenmeleri ve performansları hakkında değerli bilgiler elde edebilmektedir. Öğrencinin performansı ve geri bildirim arasında ne kadar kısa bir zaman geçerse, öğrenme o kadar kolay olmaktadır.

Örneğin, " Bu sefer dizlerini bükmeden yere eğildin." ya da "Eğilirken dizlerini büküyorsun." gibi geri bildirimler, daha etkin öğrenme sağlar (Yanardağ ve Yılmaz, 2017; Özer, 2020; Winnick, 2016).

Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi ve Geliştirilmesi

Kapsayıcılık:

Uzun süre devam eden uluslararası kuruluşların hak savunuculuğu uluslararası çabaları ve konuya verdikleri destek sonucunda, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin, genel eğitim sınıflarına dâhil edilmesi uygulaması uluslararası bir hareket haline gelmiştir. Örneğin, 2006 tarihli Uluslararası engelli hakları sözleşmesinin 30. maddesi, 2015 yılında yeniden düzenlenen UNESCO, Uluslararası beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor sözleşmesi'nin 1. ve 3. maddesinde "Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spora katılmak için kapsayıcı, uyarlanmış ve güvenli fırsatlar tüm insanlar, özellikle anaokulu çağındaki çocuklar, kadınlar, kız çocukları, yaşlılar, engelliler ve yerli halklar tarafından kullanılabilmelidir." ifadeleri yer almaktadır (UNESCO, 2015).

1994 yılında Salamanca Eylem Bildirgesinde de kapsayıcı okul ve kapsayıcı eğitim ile ilgili olarak "Tüm çocukların sahip oldukları zorluklar ve farklılıklar dikkate alınmaksızın mümkün olan her yerde birlikte öğrenmelidirler" ifadesine yer verilmektedir (UNESCO, 1994). Kapsayıcı okullar, öğrencilerin çeşitliliğini tanımalı ve bunlara cevap vermeli, farklı öğrenme şekillerine uyum sağlamalıdır. Kapsayıcı eğitim ise; uygun müfredat, organizasyonel düzenlemeler, uyarlanmış kaynak ve uyarlanmış materyal kullanımı ve uygun öğretim stratejileri ile herkese kaliteli eğitim verilmesi gerektiğidir.

Evrensel Tasarım:

Evrensel tasarım temelde mimariden gelen bir kavram olsa da bugün eğitim alanında en fazla tartışılan kavramlardandır. Bu yaklaşımın temel amacı insanların kullanımına sunduklarımızı mümkün olan herkes için geliştirmektir (Öztürk, 2017).

Herhangi bir şey, bir araç tasarlanırken belirli bir ihtiyaca cevap verebilmesi amacıyla tasarlanır. "Evrensel Tasarım" ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilecek şekilde tasarlanmasıdır. Eğer herkesin ihtiyacına cevap verebiliyorsa bu tasarıma **Evrensel Tasarım** denir. Evrensel Tasarım, herkes tarafından kullanılabilen, ürünlerin, mekân ve çevrenin tasarımıdır. Hiçbir ayrımcılığa izin vermeden, toplumun mümkün olduğunca çoğunluğunun kullanımını benimseyen bir tasarım anlayışıdır (MEB, 2013). "Evrensel Tasarım" gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır.

Evrensel tasarım herkese eşit hizmetin ötesinde, adaletli bir yaklaşıma olanak vermektedir. Öğrencinin ihtiyaçlarına yönelik sporla ilişkili hizmetlerin karşılanması yolunda tatsız, istenmeyen tepkilerin oluşma ihtimalini azaltır. Yapılan uyumlulaştırma faaliyetlerinin sıradan, doğal, günlük

yaşantının bir parçası, hayatın doğal akışındaki basit bir uygulama olarak görülmesini sağlar. Klasik anlamda evrensel tasarımın 7 temel prensibi mevcuttur: 1) Adil kullanım, 2) Esnek kullanım, 3) Basit ve sezgisel kullanım, 4) Algılanabilir bilgi, 5) Hataya tolerans, 6) Düşük fiziksel çaba, 7) Erişim ve kullanımda uygun mesafe ve boyut (Öztürk, 2017).

Eğitimde evrensel tasarım ise öğrenmenin herkes için kolaylaşmasını hedefleyen, bir yaklaşımdır. Müfredatın tüm çocuklara aynı biçimde uygulanmaya çalışılmasına karşı geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım genelde müfredatın ortalama öğrenci için uygulandığı ortamlarda esnek amaç, yöntem, materyal ve değerlendirmelerle hem öğretmen hem öğrenci için etkili hale gelmektedir.

Öğrencilerin öğrenmesine odaklanma boyutunda ise bu yaklaşım temelde 3 prensibi önemser:

1- Bilgiyi farklı yollarla sun - bilgiyi sunmak için sadece bir yola bağlı kalmadan gerekirse birden fazla yolu aynı anda devreye sok.

2- Farklı biçimlerde yanıt vermelerine izin ver - sözel veya sözel olmayan yollardan ya da kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri herhangi bir yoldan tepki vermelerini sağla

3- İçerikle farklı biçimlerde buluşturarak güdülenme sağla - günlük yaşamından da faydalanarak neden bu bilginin önemli olduğunu aktar. Sonrasında öğrenmeye dönük güdülerini kendilerinin devam ettirebilmelerini sağlayacak kendini yönetme ve düzenleme becerilerine sahip olmalarını sağla (MEB, 2017).

Evrensel tasarım birçok bakımdan müfredatın getirdiği olası sınırlamaları öğrenci özellikleri doğrultusunda aşan bir yaklaşımdır. Evrensel tasarım bu ilkeler dâhilinde kişilerin engelleri veya benzeri kavramların oluşturduğu algılarla sınırlı kalmadan öğretmenin kendi yaratıcılığı dâhilinde iş çıkarmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda bu tasarımla temelde yetersizliği olan öğrenciler için engellerin azaltılması amaçlanmıştır, fakat öğretim programı (müfredat) ve eğitim öğretim sürecine yönelik uygulamaları kapsayacak şekilde etkisi genişlemiştir.

Eğitim ve öğretim sürecinde özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler genelde öğretim yöntem ve tekniklerinin farklılaştırılmasına ve çeşitlendirilmesine bununla birlikte de kullanılan araç ve gereçlerde bir takım uyarlamaların, düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyarlar. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik alınacak tedbirlerin başında, öğrenmenin tüm öğrenciler için gerçekleşebilmesi amacıyla eğitim ortamlarında ve kullanılan araç ve gereçlerde, eğitim öğretim faaliyetlerini kolaylaştırıcı uyarlamalar ve düzenlemeler yapılması gerekliliği yer almaktadır.

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin beden eğitimi ve spor etkinliklerine dâhil edilmeleri, sahada çalışanların sıklıkla karşılaştıkları bir durumdur. Bu öğrencilerin motor performanslarındaki farklılıklar doğal karşılanmaktadır. Belli bir ustalık seviyesine ulaşarak günlük yaşam becerilerini destekleyici motor beceri çalışmaları, hem okulda hem de eğitim ortamları dışındaki fiziksel aktivite yaklaşımlarının bir parçası olarak görülmektedir.

Ülkemizde kaynaştırma ve bütünleştirme eğitimlerine dâhil edilen öğrenci sayılarının özel eğitim okullarına giden öğrencilerden oldukça fazla olmasından dolayı ülkemizdeki kabul gören yaklaşımın mümkünse akranları ile aynı okullarda eğitim almaları yönünde olduğu görülmektedir.

Spora katılımı etkileyen faktörler incelendiğinde ise; destekleyici okul ortamlarının, öğretmen ve antrenör desteğinin olumlu etkisi bilinmektedir. Bununla birlikte tesislerin, erişilebilirliğinin yetersizliği, uygun spor programlarının bulunmaması ya da mevcut programların bilinmemesi sportif katılımı olumsuz etkileyebilir. Bu etkiler göz önünde bulundurulduğunda; okul ortamları yetersiz olan öğrencilerin spor yapabilmeye hazır hale getirilmesinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Evrensel tasarım bu noktada bizlere etkili bir alternatif sunmaktadır. Klasik uygulamalarda öğretmen veya okul yönetimi engelli bir öğrenci ile karşılaşmadan önce hazırlık sürecine girmez. Öğrencinin katılımı sonrasında ona uygun ortam ve şartları hazırlamak için yoğun bir gayret, adeta bir koşturmaca içine girilir. Evrensel tasarım ise farklı bir yaklaşımı gerektirir. Tanım olarak esnek eğitsel/sportif malzeme ve etkinliklerin farklı beceri seviyelerindeki öğrencilere göre alternatiflerle sunulmasını gerektirir. Bu alternatifler eğitsel/sportif tasarımın parçası olarak inşa edilmiştir. Öğrencinin okula gelmesini, derse girmesini beklemeden, katılım öncesinde her şey hazırdır. Bu yaklaşım Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Konvansiyonu'nun eğitimle ilgili 24. Maddesi ve sporla ilgili 30. Maddesi ile de uyum içindedir (Öztürk, 2017).

İki binli yılların sonunda Evrensel Tasarım yaklaşımı eğitsel ortamlara genişletilmiş ve "***Öğrenme için Evrensel Tasarım***", bilimsel olarak da geçerli bir çerçeve olarak eğitim uygulamalarını yönlendirmeye başlamıştır. Beden eğitimi ve spor dersinin de bu evrensel tasarımın ilkelerinden rahatlıkla faydalanabileceği kabul edilmiştir.

Öğrenim programlarını daha erişilebilir ve kapsayıcı yapabilmek adına, öğrenme için evrensel tasarımda bazı temel prensipler vurgulanır. Bu yönlendiriciler esnek bir tasarıma olanak sağlar, bariyerleri azaltır, zorluk seviyelerini optimize eder, başlangıçtan itibaren tüm öğrencilerin spora tam katılıma yönelik ihtiyaçlarını karşılamaya destek olur. Bunu yaparken hedefler, yöntemler, eğitsel donatılar, sportif materyaller, ölçme-değerlendirme alternatifleri tasarımın kapsamına alınır. Sistemin çerçevesi 3 temel prensip üzerine oturur:

1. Pratik sportif sunumların yöntemleri çeşitlendirilir: Her öğrencinin sunulan bilgiyi veya beceriyi anlama/algılama/kavramada farklılıkları mevcuttur. Tek bir şablon sunum yetersiz kalır, tam kapsayıcı olamaz.

2. Çeşitli uygulama ve ifade yöntemleri sunulur: Bir sportif öğrenme ortamında ilerleme ve kendini ifade öğrenciler arasında farklılık gösterir. Engel durumu özelinde alternatif iletişim ortamlarının hazır olması ve diğer öğrenciler tarafından da aşinalığa sahip olması fayda sağlar. Bildiğini gösterme için alternatif yöntemler devreye girer. Fiziksel hareketler için alternatif de bu başlığın altına yerleşir.

3. Çoklu uğraşı alternatifi sunulur: Bazı öğrenciler doğaçlamadan, yeni ve farklı uygulamalardan hoşlanırken diğerleri tam aksine, örneğin rutinleri tercih edebilirler. Kimi yalnız çalışmaktan, kimi yeni becerileri akranları ile tecrübe etmekten hoşlanabilir. Dolayısıyla öğrencinin tercih edebileceği alternatiflerin mevcut olması temel prensiptir.

Evrensel tasarımda önemli olan özel gereksinimleri olan öğrencinin sportif uygulamalara katılımını beklemeden, bu uygulamaların herkesin katılımına – önceden – hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Spor için evrensel tasarım, okuldaki her beceri seviyesinden öğrencilerin beden eğitimi faaliyetlerine katılımı için proaktif bir yaklaşım çerçevesi çizmelidir. Böylelikle ortam sadece yetersizliği olan öğrenciye değil, sporun tüm katılımcılarına eşsiz tecrübeler sunmaktadır (Öztürk, 2017).

Evrensel Tasarımın İlkeleri

1. Eşit Kullanım: Farklı yetenekleri ve özellikleri olan tüm kullanıcılar için aynı kullanım olasılığı sağlanmalıdır.

2. Kullanımda Esneklik: Tasarım, bireysel tercihler ve yeteneklere (ör. sağ/sol el kullanımı) göre seçenekler içermeli, seçenekler kullanıcılar için uyarlamaları içermelidir.

3. Basit ve Sezgisel Kullanım: Tasarım, kullanıcının deneyimine, bilgisine, dil yeteneklerine ve mevcut dikkat düzeyine bağlı olmadan, kolay anlaşılabilir olmalı, geniş bir alana uyumlu olmalıdır.

4. Algılanabilir Bilgi: Bilgi çevrenin şartlarından ve kullanıcının algılama yeteneklerinden etkilenmeyecek şekilde verilebilmeli, görsel, sözel, grafiksel, dokunsal vb. şekillerde sunulmalıdır.

5. Hata Toleransı: Tasarım, tehlike arz edebilecek durumları dikkate alarak doğabilecek kötü sonuçları en aza indirmelidir.

6. Asgari fiziksel çaba: Tasarım ürünleri ve mekânlar asgari güçle efektif olarak ve konforlu şekilde kullanılabilmeli ve mekân-çevrelere asgari güç harcanarak konforlu şekilde erişilebilir olmalıdır.

7. Yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekân: Her türlü kullanıcının vücut boyutu, duruş şekli ve hareketlilik özelliklerine uyum gösterecek yaklaşım, erişim ve kullanım boyut ve alanı sağlanmalıdır.

Öğrenme sürecinde evrensel tasarım için;

- Öğrencilere bilgi edinme ve öğrenme için çeşitli seçenekler sunmayı,
- Öğrenciye bildiklerini sergilemeleri için çeşitli seçenekler sunmayı,
- Öğrencinin ilgi alanlarından yola çıkarak, onların kendilerini tanımalarını sağlamayı ve onları öğrenmeye motive etmeyi içerir. Bu kapsamda eğitim ve öğretim sürecinde evrensel tasarım ilkelerini uygularken;
- Öğretim yöntem ve tekniklerini çeşitlendirmeyi,
- Araç gereçler öğrenci ihtiyacına göre çeşitlendirmeyi.
- Öğrenme ortamlarında uyarlama ve/veya düzenlemeler yapmayı,

• İletişim seçeneklerini çeşitlendirmeyi,

• Eğitimde destek teknoloji kullanımına önem vermeyi,

Anlatım biçimlerimizi çeşitlendirmeyi,

• Soru sorma biçimlerimizi çeşitlendirmeyi,

• Uygulama seçeneklerini arttırmayı,

• İzleme ve değerlendirme biçimlerini çeşitlendirmeyi,

• Kendimizin ve öğrencimizin bilgi edinme kaynaklarını çeşitlendirmeyi

• İş birliği ve ortak çalışma içinde olmayı, Öğrencinin;

• Özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun amaçlar belirlemeyi,

• Kendisini tanıması için fırsatlar sunmayı,

• Sorun çözme ve strateji geliştirme becerilerini desteklemeyi,

• Kendisini değerlendirme ve yansıtma becerilerini desteklemeyi göz önünde bulundurmamız yararlı olacaktır (MEB, 2013).

Özel Eğitim ve Fiziksel Aktivite

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin gelişimlerini desteklemek ve hareket etme gereksinimlerini karşılamak amacıyla yeteneklerine, sınırlılıklarına ve ilgilerine göre fiziksel aktivitelere katılımlarını sağlamak, tüm öğrencilerde olduğu gibi özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerde de sağlığın korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlar. Fiziksel aktiviteye katılım, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerde sağlığı korumanın yanı sıra fiziksel, psikolojik ve duygusal katkıda sağlamaktadır. Tüm bu gereksinimleri açısından doyuma ulaşan özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin, engelle yaşama kalitesinde artış sağlarlar. Yaşam kalitesi, objektif ve subjektif kriterlerle değerlendirilebilir. Algılanan yaşam kalitesi alanları şu şekilde tanımlanabilir:

√ İş/işsizlik durumu ve gelir seviyesi (finansal işlevler),

√ Sosyo-ekonomik durum,

√ Gelecek beklentisi/umut,

√ Yaşam ağlarından (network) alınan destek (ailevi destek ve mutluluk gibi),

√ Eğitim hizmetlerinden faydalanabilmek,

√ Sağlık durumu,

√ Bakım hizmetlerinden hoşnutluk,

√ Bedensel işlevler (kaba motor, iş -uğraş, cinsel fonksiyonlar, vb.),

√ Sosyal işlevler,

√ Duygusal işlevler,

√ Manevi tatmin.

Faydalar ne kadar net ortaya konulsa da yaşıtlarına oranla daha sedanter olan engelli öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılım oranları düşüktür. Aktif yaşama katılamamanın ve sedanter kalmalarının muhtemel sebepleri:

√ Ulaşılabilirlik sorunları,

√ Programlar hakkında bilgi sahibi olmama,

√ Toplumsal/eğitsel destek eksikliği,

√ Engel türünün getirdiği bazı kısıtlamalar,

√ Finansal güçlükler (ulaşım, ekipman, vb.).

Fiziksel aktiviteden uzak kalma sebepleri göz önüne alındığında özel eğitim ihtiyacı olan öğrencileri daha aktif hale getirebilmek ve yaşamdan zevk almalarını sağlayabilmek için özgün gereksinimlerine uygun uyarlanmış ortamlar ve uyarlanmış aktiviteler hazırlanmalıdır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler fiziksel aktivite uygulamalarında temel terim uyarlamadır (Öztürk, 2017). Uyarlamalar temel prensiptir.

- Kimi zaman etkinliklerin tasarımları uyarlanır,
- Bazen sınıfta yardımcı(lar) olur,
- Özel düzenlenmiş ekipman kullanılabilir,
- Hatta, malzemeler uyarlanır,
- Ayrı sınıflar kullanılabilir.

Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor

Uyarlanmış beden eğitimi ve spor; özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin bireysel gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış olan, temel motor beceriler, fiziksel uygunluk, hareket becerileri ve şekilleri, sudaki becerileri, dansı, bireysel ve grup oyunlarını ve sporlarını kapsayan bireyselleştirilmiş bir programdır (Winnick ve Porretta, 2016).

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin devam ettikleri okul ve kurumlar öğrencilerin özelliklerine göre özel eğitim programı hazırlar ve uygularlar. Her bir özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin gelişimsel alandaki yeterlilikleri, özellikleri ve bulundukları çevrede sergiledikleri performans farklılık gösterir. Bu öğrencilerin gösterdikleri bireysel farklılıklar sadece bilişsel, sosyal duygusal, dil – iletişim gelişim ve akademik disiplin alanlarında değil aynı zamanda motor gelişim, motor beceri ve hareket becerilerine ilişkin alanlarda da kendini gösterir. Bu bağlamda motor gelişimi akranlarından daha farklı seyreden yetersizlik grubundaki çocuk ve gençlerin motor ve hareket becerilerini iyileştirebilmek amacıyla bireyselleştirilmiş fiziksel eğitim programlarının uygulamasına ihtiyaç duyulur (Yanardağ ve Yılmaz, 2017). Tam da bu noktada bireysel beden eğitimi programlarının uygulanması aşamasında öğrencinin mevcut başarı düzeyi, yakın gelecekte ulaşılması beklenen amaçlar ve bu amaçlara ulaşmak için gerekli eğitimsel hizmetler belirtilmelidir (Özer, 2020).

Uyarlanmış beden eğitimi ve spor programları, öğrencilerin değişen özel gereksinimleri ve becerileriyle ilişkidir. Bu gereksinim bazen sınıfta/etkinlikte yardımcıların olması şeklinde, bazen çeşitli ekipmanların kullanılması, bazen de ekipmanların uyarlanması şeklinde olmaktadır. Uyarlamalar için kimi zaman ayrıştırılmış ortamlar kullanılabilir (Öztürk, 2017). Bazen çok az uyarlama yeterli olurken bazen de uyarlamaya gerek olmayabilir. Önemli olan öğrencinin ihtiyacı doğrultusunda uygun olan programların seçilmesi ve uygulanabilir olmasıdır.

Bireyselleştirilmiş Beden Eğitimi ve Spor Programı (BBEP) Kılavuz Öğretim Stratejileri

1. Bireysel beden eğitim programı ile uyumlu yöntemleri tercih edin:

Öğretmenin program hazırlarken öğrencisinin ilgisini çekebilecek, programı daha cazip hale getirecek çeşitli etkinlik belirlemeli ve bu etkinliklerin içinden seçim yapabilecekleri alternatifleri öğrencilerine sunmaları gerekmektedir. Bu, öğrencinin kendi kendine motive olmasına ve karar verme becerisinin gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca bu tip seçimlik etkinlikler öğrencilerin kendi kararları sonucunda uyguladıkları aktiviteler olacağı için uyumlu davranışlar sergileyecek, hem problem davranışında azalmalar gerçekleşecek hem de sosyal red ile karşılaşmayacaktır ve içinde bulunduğu gruba uyum sağlayacak uyumsuzluk sorununda azalmalar gerçekleşecektir.

2. Sporcuların başarıyla gerçekleştirebilecekleri etkinliklere aktif katılımını sağlayın:

Ortam, öğrenciyi belli seviyede zorlayıcı ancak fiziksel zarar korkusundan bağımsız kılan, başarı hissi uyandırabilecek bir ortamda gerçekleşmelidir. Hazırlanacak bu ortama öğrencinin etkin olarak katılması ve başardığını görmesi öz güvenini arttıracaktır. Bir sonraki etkinliklere katılımı konusunda da daha istekli olmasını sağlayacaktır. Özellikle takım sporlarında her öğrencinin belirlenmiş olan beceri seviyesine göre katılımını sağlamak üzere aktivite ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapılmalıdır.

3. Grup ve/veya eşli etkinliklere katılımı sağlayın:

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin sınıfındaki akranları ile grup ve eşli etkinliklere girmesi teşvik edilmelidir. Bu durum onun sosyalleşmesine destek olacaktır. Ders sırasında öğrencinin kaçmasını engellemek için; sözlü anlatımlar sırasında (sosyal olarak ve yaşa uygunsa) grup el ele organize olabilir, ya da birlikte hareket edilecek malzemeleri tutarak kendi isteğiyle grubun içinde bulunduğu izlenimi verilmeli ve bunun onun başarısı olduğu hissettirilmelidir. Eşli etkinliklerde birlikte hareket etme konusunda istekli / becerili akran atanması dersten sıkılmasını engelleyecek ve ders onun için daha zevkli hale gelecektir.

4. Öğretilecek becerilerin genellenebilir olması:

Öğrenilen becerilerin günlük yaşamda uyarlanabilecek, bağımsız yaşamı kolaylaştırıcı bir programla harmanlanması faydalı olur. Günlük yaşamda kullanacağı beceri çocuğun o beceriyi otomatikleştirerek yapmasını sağlayacak günlük yaşamını sürdürürken kolaylık sağlayacağı gibi fiziksel aktiviteyi de

daha kolay başarmasını sağlayacaktır. Güvenli sportif ortam oluştururken, öğrencinin gereksiz yere size fazlaca bağlanacağı, kalıplaşmış bir mekanizma kullanmayın. Sportif alanda (spor salonu, halı saha, vb.) konumlanma veya sözlü direktifi azaltmak için çeşitli görsel yönlendiriciler kullanın. Görsellerle desteklenmiş bir eğitimde beceriyi uygulama aşamasında daha seri hareket edecek ve bu da hareketlerin sözel olarak bölünmesini engelleyecektir.

5. Oyun oynamayı Unutmayın:

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler uzun süren kurallı derslerde sıkılıp dersten uzaklaşırlar. Bunu önleyebilmek ve öğretimi daha zevkli hale getirebilmek, onları uygulayacağınız programda tutabilmek için kesinlikle onlarla oyun oynamak unutulmamalıdır (Öztürk, 2017).

Bir Sporcunun Ailesinden... Sporla Hayatı değişen bir Otizmli

SPOR SADECE SPOR DEĞİLDİR...

Öncelikle ifade etmeliyim ki 1994 doğumlu olan oğlum **Doruk Güngör**'ün eğitim sürecinin başında ülkemizin otizmlilere dair şartları çok yetersizdi. Buna rağmen oğlum üniversite dâhil tüm eğitim kademelerini başarıyla tamamlama şansına sahip olabildi ve Yaşar Üniversitesi Grafik Tasarım ön lisans derecesini tamamladı.

Tabi ki bu hem bizim için hem onun için hiç kolay olmadı, aslında ilk başlarda böylesine uzun vadeli bir planımız da yoktu ve belki de en doğru yaptığımızda buydu. Yani uzun vadeli değil önümüzdeki ilk basamağa odaklanmamız.

Nasıl geliştirdiğimizi bilmediğimiz, oğlumuza dair kuvvetli bir umudumuz ve o umudun beslediği vazgeçmeme duygusu da en büyük avantajlarımız oldu. Sonradan daha da iyi gördük ki bu duygular oğlumuza da bulaşmıştı hatta artık o bize inanç aşılar disiplin aşılar olmuştu ve adeta siz vazgeçmezseniz ben de daha iyisini başaracağım dercesine gelişiyordu. Sevdiğim bir söz vardır burada yeri gelmişken aktarayım " İstemeseniz de yaparsanız bir süre sonra isteseniz de vazgeçemezsiniz" oğlum tıpkı bu sözde ifade edildiği gibi başta zorlanarak gittiği derslere ya da antrenmanlara, artık gitmeme ihtimalinde kriz yaşar duruma gelmişti.

Doruk 2.5 yaşından sonra yoğun bir özel eğitim sürecine tabi olmuştu, elbette belirtmeliyim ki bu ailemiz için oldukça da maliyetli olmuştu. Hem haftanın beş günü eğitim alıyor hem de eğitime gitmediği zamanlar evde destek eğitimi veren bir öğretmeni gün boyu onunla birlikteydi. Bu destek süreci ilkokul ve üniversite dâhil tüm akademik eğitim sürecinde de devam etti. Fakat yine de Doruk'un hayatında yarattığı gelişim hızı bakımından eğitim sürecini iki bölüme ayırmalıyız; spor çalışmalarına başlamadan önceki ve Doruk'un hayatına spor girdikten sonraki gelişimler olarak.

Ülkemizde 2005 yılından sonra bazı aileler çocuklarının eğitim sürecine sporu da dâhil etmeye başlamıştı. Doruk da bu akımın önderlerinden oldu ama bizim hedefimiz Doruk'un başarılı bir sporcu olması değil hayata daha tipik bir birey olarak katılabilmesi için motor gelişimindeki eksikliklerin tamamlanmasıydı. Yani koşu dengesizliği, öne eğilerek ve kolları kanat gibi havada yürüme eğilimi, küçücük bir taşı dahi ileri atamama, tutma becerisinin olmaması gibi eksiklikleri kazanmasıydı. Evet, süreç içerisinde bu eksiklerin birçoğu düzeldi veya gelişti ama hiç planlamadığımız şeylerde Doruk'un ve bizim hayatımızda olmaya başlamıştı.

İlk kazancımız eğitimcilerinin komutlarına uyumu, ardından sabır eşiğinin ve dikkat süresinin uzaması, algılama hızı, öz güven gelişimi, sosyal iletişim ve karar verme süreçlerinin kısalması yani artık daha hızlı öğreniyordu. Bu gerçekten beklemediğimiz düzeyde müthiş bir katkıydı. Tabi bu çalışmaları sürdürmek çok da kolay olmuyordu. Bazen haftada beş gün olmak üzere, özellikle cumartesi, pazar herkesin evinde uyuduğu saatlerde yaz kış sabahın sekizinde Doruk ile beraber salonlarda yedi yıl boyunca antrenmandaydık. 13 yaşında olmasına rağmen çakıl taşını dahi denize atamayan otizmli çocuk, ilerleyen yıllarda hem üniversite kazanmış hem de o üniversitenin basketbol takımına girebilmişti.

Tabi başlangıçta bunu asla düşünemezdik ama gördük ki oğlum hasta olsa bile ısrarla antrenmana giderken, kitaplarda okuduğumuz mutlu sonla biten, azim ve çalışkanlık hikâyesini yazıyormuş.

Oğlumun otizmden ya da onun sebep olduğu semptomlardan kurtulma mücadelesinde spordan beklediğimiz yardımın çok çok daha fazlasını, oğluma ve bize verdiğini tüm ailelere ve eğitimcilere belirtmek isterim.

Başta belirttiğim gibi kesinlikle büyük hedeflerimiz yoktu, sadece topa tekme atma, top sektirme, top atabilme, salondaki yankıya tahammül edebilme, hocasının komutlarını algılayabilmesi, sabır gösterme sürecinin uzaması, düzgün koşabilme gibi birçok çocuğun kendiliğinden öğrenebildiği beceriler, bizim hedefimizdi ve asla basketbol gibi karmaşık bir hedefimiz yoktu.

Ama küçük hedefler başarıldıkça adeta bütünün parçaları tamamlanıyordu. O küçük hedefleri başarabileceğini ona hissettirdiğimiz, inancımızı ona aktardığımızda o da hedeflere kolayca ulaşılıyor ve çokta eğlendiriyordu. 15 m^2 bir odada komut alabilme çalışmalarıyla başlayan, atletik becerileri sınırlı bir otizmlinin spor yaşantısının, bir gün tamamı onu seyretmeye gelmişti. Koca bir spor salonu dolusu insanın önünde Türkiye'nin ilk lisanslı, üstelik üniversiteli basketbolcusu olup karmaşık bir sporu tüm kurallarına uygun şekilde icra edecek ve o maçta iki de sayı atacak bir sporcuya dönüşebileceğini kimse bekleyemezdi. Bunları hatırladıkça aklıma o Çinli filozofun söylediği söz gelir " Karar vermek, aklın durduğu andır" yani eğer yapamayacağınıza dair bir karar verirseniz akıl düşünmeyi çabalamayı bırakır ve yapamazsınız. Oysa umut etmek, inanmak ve tabi ki en çokta çalışmak hiç beklemediğiniz hediyeleri size sunabiliyor.

İşte spor da bize oğlumla birlikte kaliteli yaşayabileceğimiz bir hayatı hediye etti... Tüm anne babalar şunu bilmeli ki başarılı bir sonuç için sizin de içinde olmanız ve destek olmanız gerekiyor. Sadece evladınız ya da hocası tek başına gerçekleştiremiyor. Gördük ki öğretmenin de öğrencisindeki gelişmeyi fark eden ve o gelişmeyle mutlu olan aile ferdinden motive olmaya ihtiyacı oluyor. Ayrıca biz anne babaların bazen yılgınlık bazen umutsuz ve bazen de tembel olmamız, otizmli bireyler için çok kötü olabiliyor. Bunu şöyle bir örnekle anlatayım, biz Doruk hasta dahi olsa en azından hafif ter antrenmanları yaptırdık ki zor kazanılmış o alışkanlıklar kaybolmasın, üstelik bu Doruk'un bağışıklığını da geliştirdi ve hasta olması dahi azaldı.

Bu disiplinli hali öyle işimize yaradı ki akademik becerileri de değişti, öğretmenleri artık Doruk için " **O PROFESYONEL BİR ÖĞRENCİ** " diyordu. Biz anladık ki spor sadece spor değildir. Hele ki bir otizmli için...

Ergin Güngör (*Otizm Dernekleri Federasyonu Başkanı*)

Bireyselleştirilmiş Beden Eğitimi ve Spor Programının (BBEP) Unsurları:

BEP hazırlarken dikkat edilmesi gereken unsurlar sırasıyla;

a) Mevcut performans düzeyinin belirlenmesi (MPD),

b) Uzun dönemli amaçların belirlenmesi (UDA),

c) Kısa dönemli amaçların belirlenmesi (KDA),

d) Destek eğitim hizmetlerinin belirlenmesi,

e) Kaynaştırma/Bütünleştirme Programı,

f) Uygun öğretim materyalleri ve Öğretim yöntemlerinin belirlenmesi,

g) BEP'in İzlenmesi, değerlendirilmesi ve ailenin bilgilendirilmesi şeklinde belirlenmelidir (Öztürk, 2017; Winnick ve Porretta, 2016).

Bireyselleştirilmiş Beden Eğitimi ve Spor Programı (BBEP) Öğretim Teknikleri:

Özel eğitim ihtiyacı olan bir öğrenci ile çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin etkili öğretim yöntemlerini kullanması, öğrencisinin var olan potansiyelini en üst düzeyde kullanabilir duruma getirmekte ve derse katılımlarını arttırmaktadır. Akranları için kullanılan tüm yöntemler bu çocuklar için de kullanılmakta ama bazı yöntemler diğerlerine göre daha yoğun tercih edilmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin beden eğitimi ve spor becerilerinin öğretimindeki kullanılan bazı öğretim teknikleri şöyledir;

a) Başarılı yaşantılar sağlama,

b) Somut deneyimler sağlama,

c) Öğrenmeyi planlama,

d) Sistematik ödüllendirme,

e) Çocukların tercih yapmasına izin verme,

f) Akran öğretimi,

g) Geri bildirim verme,

h) Bilinenden bilinmeyenlere doğru hareket etme

i) Model olma

j) Konu ile ilgili olmayan uyarıcıların sınırlandırılması,

k) Tutarlı olma,

l) Aktivite analizi,

m) Beceri analizi (Özer, 2020).

Başarılı yaşantılar sağlama:

Beden eğitimi öğretmeni öğrencisine bir beceriyi öğretirken kapasitesi oranında, en iyi şekilde öğretmeyi amaçlayarak başlanmalıdır. Yeni öğretilecek beceri öğrenciyi zorluyorsa ve öğrenci öğrenemediği zaman sinirleniyorsa, öğretmen öğrencinin kendine olan öz güvenini tekrar kazanıncaya kadar öğretimi bir alt basamağa indirgemelidir. Öğretim sürecinde çeşitli destekler (fiziksel yardım) ve kolaylaştırıcılar (örneğin fırlatma becerisinde mesafeyi kısaltmak ve hedefi büyütmek gibi) sağlayarak öğrencinin motivasyonunu arttırmak mümkün olabilmektedir.

Somut deneyimler sağlama:

Öğretmen öğrencilere mümkün olduğu kadar somut öğrenme yaşantıları sağlamalıdır. Göstererek ve fiziksel yardım ile ve vücutlarının bölümlerinin yönlendirilmesi ile öğrenme, sözel öğretime tercih edilmelidir. Örneğin; öğrenciye bir öğrenme istasyonunda yapılacak becerileri sözel olarak ifade etmek yerine, istasyonda birlikte dolaşarak, becerileri yaparak açıklamak daha etkili bir yöntem olacaktır.

Öğrenmeyi planlama:

Plan yapma, yeni bir aktivitenin ne kadar zamanda başarılabileceğine, bir işlemi uygun hata sınırı içinde başarmak için hangi bireysel hedeflerin seçileceğine ve bu amaçlara ulaşmak için hangi tekniklerin kullanılacağına karar vermeyi içermelidir. Böyle bir yaklaşım hem öğrencinin hem de öğretmenin bir hedefi başarıp başaramadıklarının saptanmasına da yardımcı olur (Özer, 2020).

Sistematik ödüllendirme:

Davranış prensipleri sistematik olarak kullanılmalı ve koordine edilmelidir. Hangi davranışların, nasıl ödüllendirileceği belirlenmelidir. Tüm öğretim tekniklerinde kullanılabilen sembolik pekiştirme istendik davranışları arttıracak ve beden eğitimine katılımı olumlu yönde etkileyebilecektir. Örneğin; öğretmen hazırlanan parkurda öğrencinin 3 turu tamamlamasını ister. Öğretmen bir çizelge hazırlayıp

bu çizelgeyi parkurun bitimine koyar. Öğrencisinden her bir tur bitiminde çizelgeye bir gülen yüz çıkartması yapıştırmasını ister. 3 gülen yüzü tamamladığında en çok sevdiği yiyecekten yiyebilecektir (Özer, Süngü, 2020).

Çocuğun tercih yapmasına izin verme:

Çocuklara tercih hakkının verilmesi, onları başarılı olmaya motive etmektedir."Hangi aktivite yapılacak? Ne zaman tamamlanacak? Aktivite nerede yapılacak? gibi sorular dikkatle yanıtlanmalıdır. Öğrenci öğretmenin istediği bir aktiviteyi tamamladığı zaman, kendi istediği başka bir aktiviteyi yapmak için serbest kalabilmektedir. Öğrencilere seçenekler sunmak, kendi kendilerini denetlemeyi başarmaları ve irade göstermelerini sağlamaktadır.

Akran öğretimi:

Akran desteği ile öğrenme özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun bir akranının aracılığıyla öğrenmesini ifade eder. Akranla öğrenilen bilgi ve beceriler hem daha kolay öğrenilir hem de daha kalıcı olur. Öğretimi gerçekleştiren akran genelde tipik gelişim gösteren bir öğrenci olsa da bir beceri de ustalaşan özel eğitim ihtiyacı olan bir öğrenci de akran öğretimi yapabilir. Bazen de küçük yaş grubundaki çocuklara öğretim gerçekleştirilirken kendilerinden yaşça büyük arkadaşlarından yardım istenebilir. Küçük çocuklar benzemek istedikleri, kendilerinden yaşça büyük arkadaşlarını örnek alarak çok daha hızlı öğrenme gerçekleştirebilirler (Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

Geri bildirim verme:

Öğretmen öğrencileri gözlemleyerek, öğrenmeleri ve performansları hakkında değerli bilgiler elde edebilmektedir. Öğrencinin performansı ve geri bildirim arasında ne kadar kısa bir zaman geçerse, öğrenme o kadar kolay olmaktadır. Örneğin, "Bu sefer dizlerini bükmeden yere eğildin, aferin" yada "Topa parmak ucu ile vuruş yaptın, senden ayak içi vuruş yapmanı istemiştim" gibi geri bildirimler daha etkin öğrenme sağlar.

Bilinenden bilinmeyenlere doğru hareket etme:

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin geçmiş deneyimleri, yeni ama benzer görevlere uygulamada güçlük çekmeleri nedeniyle, her bir yeni görevi özgün olarak değerlendirmeleri olasıdır. Bu nedenle bilinenden bilinmeyene gelişme, kademeli yapılmalı ve kuvvetli pekiştirilmelidir. Öğretmenler, öğretmeye, öğrencinin kavrama beceri aralığında başlamalıdır.

Görevler küçük ve anlamlı adımlara bölünmeli; ardışık olarak sunulmalı ve öğrenilmeli ve mümkün olduğunca sıralamaları değiştirilmeden tamamı prova edilmelidir. Ama genelde karşılaşılan özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerdeki dikkat sürelerindeki kısalık, öğretmenlerin onların dikkatlerini toplu tutmak için ders süresi boyunca birçok etkinlik planlamalıdırlar. Örneğin derste temel motor becerilerden sekme becerisi çalışılacaksa öğretmenin 20 dakikalık bir ders için birkaç tane ayrı sekme etkinliği planlaması gerekir (Winnick ve Porretta, 2016).

Model olma:

Çocuklar beğendikleri diğer çocukları veya yetişkinleri taklit etmeye eğilim gösterirler. Kendi davranışlarını diğerlerinin davranışlarına uydurarak biçimlendirirler. Bu sebeple öğrencilerin, öğretmenlerini veya bir arkadaşını örnek alacağı unutulmamalıdır.

Konu ile ilgili olmayan uyarıcıların sınırlandırılması:

Öğretmen öğrencinin dikkatini dağıtacak konu ile ilgili olmayan uyarıcıları azaltarak uygun bilgi üzerine odaklaşmalarını öğreterek, öğrenmelerini kolaylaştırabilmektedir. Özellikle ağır davranış bozuklukları gösteren öğrenciler için öncelikle küçük alanlarda malzemelerin kontrollü bir şekilde sunulması ile öğretimin yapılması daha sonra büyük salonlarda çalışmaya geçilmesi önerilir.

Tutarlı olma:

Öğretmenin tutarlı davranışları, öğretmen ve öğrenci arasında kurulan ilişkinin kusursuz ve sürekli olmasına neden olmaktadır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler yeni alışkanlıklara uyum sağlamada ve kabul etmede güçlük çekmektedirler. Bu nedenle sınıf yapısının öğretmen davranışlarının ve öğrenciden beklentilerin günden güne tutarlı olması, en uygun öğrenmenin sağlanması yönünden büyük önem taşımaktadır. Bir beden eğitimi dersinde rutin oluşturularak, her derse aynı sistematiği uygulayarak öğrencilerin spor salonuna girdiklerinde nerede bekleyecekleri derse nasıl başlayacakları ve nasıl sürdürecekleri konusunda bir öngörüye sahip olmalarını sağlar.

Beceri analizi:

Beceri analizi yaklaşımı özel eğitim ihtiyacı olan çocukların yaşamları boyunca gereksinim duydukları becerileri vurgular. Beceri öğretimine başlanmadan önce çocuğun o beceriyi gerçekleştirecek ön becerilere sahip olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu yaklaşımda çocuğun var olan becerileri ile henüz öğrenmediği beceriler ortaya konulur.

Öğrencinin gerçekleştirmekte problem yaşadığı beceriler belirlendikten hemen sonra bu becerinin hangi bölümlerini gerçekleştiremediğini bulabilmek için analiz gerçekleştirilir ve doğrudan öğretim yöntemi ile kullanılarak bu bölümler öğretilir (Auxter, Pyfer ve Huettig, 2001).

Öğrencinin bireyselleştirilmiş öğrenme sürecini tamamlayabilmek için kullanılan yollardan biri olan beceri analizi, zorlanılan ve öğretilmek istenen becerinin temel unsurlarını tespit ederek anlamlı küçük parçalara ayrılmasına olanak sağlar. Bu parçalar düzenli bir şekilde kolaydan zora doğru sıralanarak, kısa dönemli hedeflerin temelini oluşturur.

Beceri analizinde dikkat edilmesi gereken noktalar:

- Öğretmen öğretmek istediği beceriyi belirler.
- Öğretilmek istenen bu beceri için gerekli olan ön koşullar saptanır.
- Öğrencinin mevcut performans düzeyi belirlenir.

- Gerçekleştirilmesi istenen becerinin ön koşul olarak saptanmış beceriler kolaydan zora veya basitten karmaşığa olacak şekilde belirlenir.

- Performans alımı yapılır. Başarılı davranışlar listelenir.

- Gerçekleştirilecek her beceri yazılır.

- Uygulamaya geçilir.

Örnek Beceri Analizi:

Beceri: Denge tahtası üzerinde düz adımlarla yürüme becerisi.

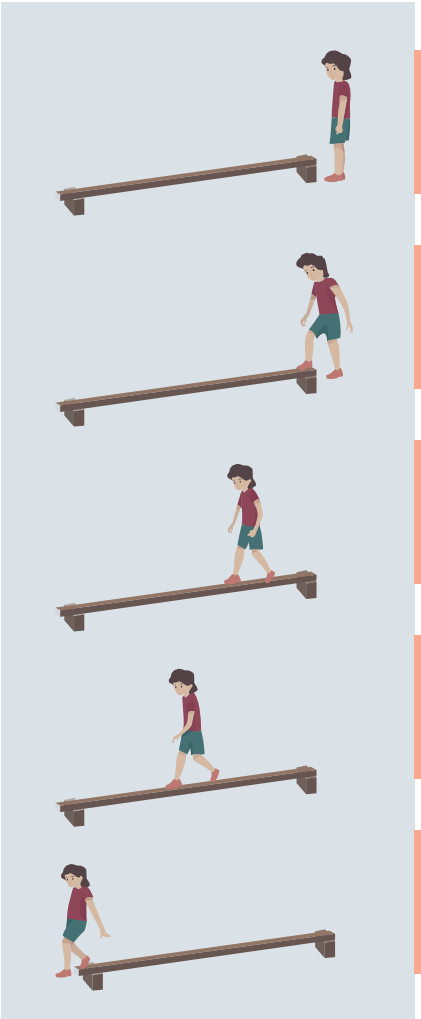

1. Denge tahtasının önüne gelir.

2. Bir ayağını kaldırarak denge tahtasının üzerine koyar.

3. Diğer ayağını kaldırarak denge tahtasının üzerine koyar.

4. Denge tahtasının üzerinde önce bir ayağını sonra diğer ayağını öne doğru atarak tahtanın sonuna kadar tutunmadan yürür.

5. Tahtanın sonuna geldiğinde önce bir ayağını sonra diğer ayağını yere basarak denge tahtasının üzerinden iner.

Şekil 4.1. Beceri analizi

- Yazılı olarak hazırlanan beceri analizindeki basamakların her biri videoya çekilebilir.

- Çekilen videolar öğrenciye sırası ile izletilerek ardından beceriyi sergilemeleri istenebilir (videoyla model olma).

- Böylece, öğretmen öğretim sırasında teknolojiden yararlanarak, görsel olarak öğrenen öğrencilerin becerileri daha kolay öğrenmesini sağlayabilir (MEB, 2015).

Beceriye ilişkin olarak öğrencinin performans düzeyi nasıl belirlenir?

- Bir beceriyi öğrenciye öğretmeye başlamadan önce o beceriyi öğrencinin ne düzeyde yapabildiğini belirlemek önemlidir.

- Bu amaçla, en az üç gün art arda öğrencilerin hedef beceriyi ne düzeyde yerine getirdiğini belirlemek üzere kayıt tutmak gerekir.

Performans düzeyini belirlerken:

- Öğrenciye beceri yönergesi sunulur (örneğin top sür).
- Öğrenciyi gözlemleyerek bağımsız olarak yaptığı (doğru yaptığı) basamaklara "+" konur.
- Öğrencinin yapamadığı ya da yanlış yaptığı basamaklara "-" konur.
- Öğrencinin eksi aldığı basamaktan itibaren değerlendirme sona erdirilir.
- Performans alımını bitirdikten sonra elimizdeki beceri analizine göre "doğru olarak gerçekleşen basamak yüzdesi" bulunur.
- Beceri analizinde doğru yapılan basamak sayısı / Beceri analizindeki toplam basamak sayısı X 100
- Elde edilen veriler başlama düzeyi verisi olarak grafiğe işlenir.

Beceride başarı ölçütü ne olmalıdır?

- Öğrencinin sağlığı ve güvenliği ile ilgili becerilerde (takla atma, yüksek atlama gibi) ön koşul niteliğindeki becerilerin başarı ölçütü %100 olmalıdır.
- Bunun dışındaki becerilerde başar ölçütü (%80-%90 ve üzeri) öğrencinin yetersizlikten etkilenme düzeyine göre belirlenir.
- Öğrencinin beceriyi farklı kişilerle, farklı ortamlarda ve farklı araç gereçlerle (genelleme), gerçekleştirmesi için mutlaka planlama yapılmalıdır. Beceri öğretimine başlamadan önce beceriyi öğretirken kullanılacak ipucunun belirlenmesi gerekir. İpucu, öğrencinin tepkide bulunmasından önce öğretmen tarafından öğrencinin doğru tepkide bulunma olasılığını arttırmak üzere sunulan uygulamacı yardımıdır.

Başlıca altı tür ipucundan bahsedilebilir:

- Jest ya da mimik ipucu,
- İşaret ipucu,
- Görsel ipucu (resimli ya da iki boyutlu ipucu),
- Sözel ipucu,
- Model ipucu (canlı model, video model),
- Fiziksel ipucu (tam fiziksel ipucu, kısmi fiziksel ipucu, gölgelendirme / gölge olma.)

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin yetersizlik grubunun özelliğine bağlı olarak, gerekli durumlarda ipuçları birleştirilerek destek verilebilir. İpuçları öğrenciyi destekleyici biçimde verilmelidir. İpuçları sistematik bir şekilde kullanılmalı ve öğrencide ipucu bağımlılığı yaratılmamaya özen gösterilmelidir (MEB, 2015).

Değerlendirme nasıl yapılır?

- Becerinin öğretimi sırasında belli aralıklarla öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol etmek için değerlendirme yapılmalıdır.

- Öğretmene bilgi veren bu değerlendirmeler günlük kontrol şeklinde olabileceği gibi aralıklı değerlendirmeler şeklinde de gerçekleşebilir.

- Değerlendirme esnasında da beceri yönergesi öğrenciye sunulmalıdır.

- Öğrencinin beceri basamaklarını ne kadar gerçekleştirebildiği kayıt tutulur.

- Değerlendirme esnasında öğrenciye kesinlikle hiçbir ipucu sunulmamalıdır.

- Değerlendirme bittikten sonra doğru olarak sunulan basamak yüzdesi hesaplanır ve değerlendirme verisi olarak işlenir.

- Elde edilen verilere göre uyarlamalar tekrar düzenlenir.

Öğretmenlere Önemli Notlar:

- İyi organize edilmiş, düzenli, öğrenmenin desteklendiği bir sonraki adımda ne olacağının tahmin edilebildiği, açık ve tümüyle anlaşılabilir bir çalışma ortamı organize edin.

- Tehlike farkındalığı yetersiz olan öğrenciler için, güvenli çalışma alanları oluşturun.

- Ekstra uyarım veren, dikkat dağıtan malzemeleri ortadan kaldırın.

- Sınırları (çevrenin fiziksel sınırları ve davranış sınırları) belirleyin.

- Çalışma ortamındaki açık alanları, sınırsız ortamı ve görsel karmaşayı azaltın.

- Geniş alanlarda yön levhaları, konum belirteçleri ve/veya renkler kullanın.

- Öğrencilerin dikkat sürelerini göz önünde bulundurun.

- Öğrenci motivasyonunu en üst düzeyde tutmak için aile ve çevreyle iletişim halinde olun.

- Sözel yönergeleri birkaç kelime ya da kısa cümleyle sınırlayın.

- Görsel desteklerden (fotoğraflar, resimler, çizelgeler, videolar, yazılar vb.) ve teknolojiden olabildiğince çok yararlanın.

- Seçim fırsatları (alternatifler) sunun.

- Bekleme zamanını azaltarak akademik öğrenme süresini artırın.

- Etkinlik geçişlerini iyi planlayın.

- Farklı etkinliklerden oluşan istasyonlar hazırlayın (kardio, fitness, atma ve tutma vb.)

- Hem bireysel hem de grup çalışmalarına yer verin.

- Rutinler oluşturun.

- Öğrenciler rutinleri öğrendiğinde programa yeni etkinlikler ekleyin.

- Öğrencinin öğrendiği becerileri genellemesi için doğal fırsatlar yaratın.

Aktivite analizi:

Öğretmen bir aktivitenin temel özelliklerini saptayarak ve aktiviteyi temel unsurlarına bölerek o aktiviteyi çocuğun bireysel özelliklerine uygun hale getirir. Aktivitenin hangi fiziksel, duyuşsal ve bilişsel alanlardaki öğrenmeye, nasıl katkıda bulunacağı dikkate alınır. Bir aktivite analizinde istenilen temel vücut pozisyonu, vücut bölümlerinin kullanımı, hareket performansı, temel hareket örüntüleri, ihtiyaç duyulan koordinasyon, uygunluk düzeyi, kullanılan duyu sistemleri gibi faktörler belirlenmektedir. Aktivite analizi yapılırken ise uyulması gereken temel ilkeler şöyledir:

AKTİVİTE ANALİZİ	
FİZİKSEL VE MOTOR GELİŞİM	
- Birincil olarak ihtiyaç duyulan vücut pozisyonu nedir? (Ayakta, oturma, yere uzanma ve çömelme gibi)	
- Gerekli olan hareket becerisi nedir? (koşma, fırlatma, yakalama, topa ayakla vurma gibi).	
- Gerekli olan fiziksel uygunluk miktarı nedir? (Kuvvet, dayanıklılık, hız, esneklik, çeviklik gibi)	
- Gerekli olan koordinasyon miktarı nedir?	
- Gerekli olan enerji düzeyi nedir? (Çok yorucu, yorucu, hafif derecede yorucu gibi)	
SOSYAL GEREKSİNİMLER	
- Aktiviteye katılan öğrenci sayısı	- İletişim tipi (Sözel, işaret dili gibi)
- Yarışma mı yoksa iş birliğine dayalı bir aktivite mi?	
BİLİŞSEL GEREKSİNİMLER	
- Kurallar karmaşık mı?	
- Yoğun konsantrasyon gerektiriyor mu?	
- Gerekli olan akademik beceriler (sayı sayma, renkleri bilme, kavramları bilme gibi)	
- Hangi derecede sözel olarak ifade edici dili kullanması gerekiyor?	
- Gerekli olan yönle ilgili kavramlar nelerdir? (ileri–geri, yukarı–aşağı gibi)	
- Puanlama sistemi (sayı mı, başka bir sembol mü kullanılacak).	
UYGULAMA İLE İLGİLİ ÖZELLİKLER	
- Ne kadar süre gerekiyor?	- Gerekli özel yardımlar neler olabilir?
- Gerekli araç ve gereçler nelerdir?	- Alınması gereken güvenlik önlemleri nelerdir?

Beden Eğitimi Öğretiminde Öğretim Yöntemi Kullanımı, Öz Değerlendirme:

Aşağıdaki uyarlanmış beden eğitimi ve spor dersi ve uyarlanmış fiziksel aktivite ile ilgili öz değerlendirme yapabilirsiniz.

1. Uyarlanmış beden eğitimi ve spor deyince anlatılmak isteneni anlıyor ve uygulayabiliyor muyum?
2. Derse başlamadan önce çevre, materyal ve ders işleyişini uyarlayabiliyor muyum?
3. Uyarlanmış beden eğitimi dersini gerçekleştirebilmek için gerekli öğretim stratejilerini biliyor ve gerektiğinde uygulayabiliyor muyum?
4. Bireyselleştirilmiş beden eğitimi ve spor programına (BBEP) ait öğretim tekniklerini biliyor muyum?

Okuma Önerisi

Uyarlanmış beden eğitimi ve spor dersi ve uyarlanmış fiziksel aktivite ile ilgili detaylı bilgi edinmek için aşağıdaki kitaplar incelenebilir. Yanardağ, M., & Yılmaz, İ. (2017). Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için fiziksel eğitim ve spor. Pegem. Akademi Özer,D., (2020). Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için fiziksel eğitim ve spor: Nobel Akademik Yayıncılık.

BÖLÜM V

Sık Rastlanan Yetersizlik Türlerine Yönelik Uygulam

Öğrenme Çıktıları:

* Sık rastlanan yetersizlik türlerinin özelliklerini kavrar.
* Yetersizlik türlerine uygun olan beden eğitimi ve spor dersi öğretim stratejilerini belirler
* Yetersizliğe özgü beden eğitimi ve spor öğretim modellerini ihtiyacı doğrultusunda tasarlar.
* Uyguladığı öğretim modellerini değerlendirerek yeniden tasarlar.

Bu bölüm altında ilk olarak sık rastlanan yetersizlik türlerinin neler olduğu belirlenmiştir. Devamında ise, bu yetersizlik türlerinin özellikleri ve sınıflandırmaları açıklanmıştır. Bölümde ayrıca yetersizlik türlerine göre beden eğitimi ve spor öğretiminde dikkat edilmesi gereken konular sıralanmış ve bu konulara göre stratejiler sunulmuştur. Son olarakta beden eğitimi ve spor öğretiminde kullanılan öğretim modellerine yer verilirken, öğretim tasarımı açısından nasıl değerlendirileceği örnek uygulamalar üzerinden kurgulanmıştır. Son başlıkta ise sık rastlanan yetersizlik türlerine yönelik uygulamalar üzerine öz değerlendirme yapma fırsatı sağlayacak sorularla bölüm tamamlanmıştır.

Zihinsel yetersizlik:

Her ne kadar çeşitli kriterlere dayanan birçok tanımlama ve sınıflandırma sistemi mevcutsa da Amerika Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği'nin (AAIDD) oluşturduğu, "zihinsel yetersizlik; hem zihinsel işlevlerde hem de günlük sosyal ve pratik becerileri kapsayan uyum sağlayıcı davranışlarda önemli sınırlamaları olan bir yetersizliktir" tanımı kabul görmektedir. Zihinsel yetersizlikler, günlük yaşam becerilerini yerine getirmekte problem yaşama, sosyal becerilerde meydana gelen eksiklikler ve iletişimde yaşanan sorunlar kişiye işlevsel sınırlamalar getirmektedir. Bu da toplumda işlevsel olmaya çalışan öğrencilerde belirgin bir dezavantaj oluşturur.

Zihin yetersizliği olan öğrencinin eğitim performansının nasıl etkilendiğini göstermek adına, yapılan tanımlamalarda zihinsel işlevselliğin ortalamasının belirgin olarak altında olmasından bahsederken, Engelli Bireyler Eğitim Yasası' nda (İDEA) bu durumun uyumsal davranış bozuklukları ile beraber görülmesinin, çocuğun gelişimsel sürecinde de kendini göstermesi, eğitimini olumsuz yönde etkilediğini eklemektedir.

O halde bir insanın zihinsel yetersizliğinin olabilmesi için üç kıstasın karşılanması gerekir. Birincisi, zihinsel işlevsellikte belirgin sınırlamaların olmasıdır. Bir insanın yeterli ve yetersiz insanları kapsayan genel nüfus üzerinde ölçülmüş, standartlaşmış bir zeka testinde ortalmanın altında, iki veya daha fazla standart sapma göstermesi anlamına gelir. Dünyada en yaygın kullanılan zeka testleri Stanford-Bianet V ve Wechester Intelligence Scale for Children (WISC-III)'dır.

İkinci kriter, kavramsal, sosyal ve pratikteki uyumsal becerilerde ifade edildiği gibi, uyumsal davranıştaki belirgin sınırlamalar, bir insanın günlük hayatta işlev görmesi için öğrendiği becerilerin toplamının standartlaştırılmış bir değerlendirmede ortalamanın altında, iki veya daha fazla standart sapma göstermesidir.

Üçüncü kriter ise, yetersizliğin 18 yaş önce başlamasıdır. Bu nedenle 18 yaşına kadar zihinsel işlevleri normal olan ve 18 yaşından sonra bir beyin sakatlığı veya travması yaşamış ve zihinsel ve uyumsal davranış yetersizliği olan bir insan, zihinsel yetersizliği olan bir birey sayılamaz (Winnick, 2011).

Zihinsel yetersizlik tanı kriterleri Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı – Beşinci baskı (DSM- Amerikan Psikiyatri Birliği 2013)'de revize edilmiş ve yeni el kitabında göze çarpan değişikliklerden biri de uyum sağlayıcı işlevsellik açısından ele alınan yetersizlik şiddetinin belirlenmesinde üçlü bir modelin kullanılmasıdır. Bu modelde kavramsal, sosyal ve uygulamalı alanlardaki beceriler bulunmaktadır.

Kavramsal Beceriler- Dili, okuma ve yazmayı, matematiği, yürütücü işlevleri, bellek ve bilgi becerilerini kapsar.

Sosyal Beceriler- Kişiler arası iletişim becerileri, öz güveni, saflığı, kural ve kanunlara uymayı, empatiyi, duygusal düzenleme, arkadaş edinme ve sürdürme becerisini kapsar.

Pratik Beceriler- Günlük hayattaki etkinlikleri, kişisel bakımı, mesleksel becerileri, okul organizasyonu, iş ve ev işlerini kapsar (Winnick, 2011).

IQ testi, zihin yetersizliği olan öğrencilerde akıl yürütme, problem çözme gibi zihinsel kapasitesini belirleyen işlevleri ölçmede önemli bir araçtır. Bu test sonucu 70- 75 arasında görülen test değerlendirmelerinde entelektüel işlevde bir sınırlama olduğunu gösterir. Zihinsel yetersizliğin

değerlendirilmesi ve sınıflandırılması karmaşık bir konudur. Zihinsel yetersizliğin tanılanmasında ve değerlendirilmesinde tek başına IQ testlerinin kullanımı yeterli değildir (Özer, 2020).

AAID ye göre, zihinsel yetersizlik ile ilgili tanılama ve değerlendirme de öğrencinin toplumsal çevresi, kültürü gibi unsurların dikkate alınması, ayrıca insanların iletişim kurma, hareket etme ve davranış biçimlerindeki dilsel çeşitliliği ve kültürel farklılıkları da göz önünde bulundurmalıdır. Değerlendirmeler, öğrencinin sınırlılıklarının genellikle güçlü yanları ile birlikte var olduğunu ve bir kişinin yaşam işlevselliğinin uygun bireyselleştirilmiş desteklerin sağlanması durumunda uygun bir süre içinde iyileşeceğini varsaymalıdır (AAIDD,2020).

Zihinsel yetersizliğin sınıflandırılması:

Zihinsel yetersizlikleri sınıflandırmak için, zekâ katsayısı (IQ), gereken desteklerin şiddeti, davranış sistemleri ve oluş nedenleri gibi birçok sistem vardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), hastalıkların uluslararası sınıflandırılması (ICD), Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) zihinsel engellerin ciddiyetini belirlemek için zekâ testi puanlarını kullanırlar.

Tablo 5.1. IQ Skorlarına dayanarak zihinsel yetersizliğin sınıflandırılması (Winnick, 2016)

IQ Skorlarına Dayanarak Zihinsel Yetersizliğin Sınıflandırılması	
Zihin Yetersizlik Düzeyi	Zekâ Testi Puanı
Hafif Zihinsel Yetersizlik	IQ 50-55'den 70-75'e kadar
Orta Zihinsel Yetersizlik	IQ 35-40'dan 50-55'e kadar
Ağır Zihinsel Yetersizlik	IQ 20-25'den 35-40'a kadar
Çok Ağır (Derin) Zihinsel Yetersizlik	IQ 20-25'in altında

AAID'nin yayınladığı "Zihinsel Yetersizlik; Tanım, Sınıflandırma ve Destek Sistemleri" başlıklı kitabın 9. baskısında zihinsel yetersizliğin sınıflandırılması ve destek hizmetleri konusunda yeni bir yaklaşım getirmiştir. Zeka katsayısı seviyelerine yukarıda belirtilen zekâ (IQ) katsayı seviyelerine (yani hafif, orta, şiddetli ve derin) bağlı geleneksel sınıflandırma sisteminin destek yoğunluğu düzeyleri kavramı ile yer değiştirmiş olmasıdır. Zihinsel yetersizliği sadece zekâ testi uygulayan bir kişi tarafından ifade edilen mutlak bir özellik olarak görülmemektedir (Özer ark., 2020).

2010 yılında AAIDD' nin yaptığı sınıflandırma sistemi çok boyutludur. İnsan işlevselliğinin beş boyutuna ve insanları ev ve toplum hayatına tıbbi ve davranışsal destek gereksinimleri ile beraber katılımlarını sağlayan desteklerin yoğunluğuna ve şekillerine dayanır. Destekler, bir insanın gelişmesini eğitimini, ilgilerini ve iyi olmasını destekleyen ve bireysel işlevselliği arttıran kaynaklar ve stratejilerdir. Bu nedenle zihinsel yetersizlik tanısı konulduktan sonra insanın işlevselliğini etkileyen beş boyutu vardır. Bunlar:

1- Zihinsel Beceri,

2- Uyumsal Davranış,

3- Sağlık (Fiziksel, zihinsel ve olumlu sağlık ve oluş nedeni uygulamalarını kapsar),

4- Katılım (ev hayatı, iş, eğitim, boş vakit ve bilişsel ve kültürel etkinlikler alanlarındaki rolleri ve etkileşimleri içerir) ve

5- Bağlam (içinde insanların günlük hayatlarını yaşadıkları birbirine bağlı koşullar).

Son olarak AAIDD'nin desteklerin yoğunluk ölçümü (Supports İntensity Scale) 6 unsurda gruplanmış olan 49 hayat etkinliğinde gerekli olan destek ve tamamlayıcı koruma ve savunma ölçümü (Protection and Advocacy Scale) üzerine normatif veri sağlar.

1- Ev hayatı,

2- Toplum hayatı,

3- Hayat boyu öğrenme,

4- İş,

5- Sağlık ve güvenlik ve 6- Sosyal yaşam.

Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için beden eğitimi ve spor:

Son yıllarda fiziksel aktiviteye düzenli katılım ve egzersiz yapmanın sağlık sorunu olan ve olmayan öğrenciler üzerinde pek çok fizyolojik yararının ortaya konması yetersizlik grubunda olan öğrencilerde de fiziksel aktivite alışkanlıklarının kazandırılması düşüncesini pekiştirmiştir. Özellikle dezavantajlı gruplarda yer alan öğrencilerin akranlarına oranla fiziksel aktiviteye ve spora erişimde yaşadıkları dezavantajlar okullarda gerçekleştirilen beden eğitimi ve spor dersinin önemini daha da arttırmıştır.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların yetersizliği olmayan çocuklardan farkının en az olduğu alanlar fiziksel ve motor özelliklerdir. Her ne kadar zihinsel yetersizliği olan çocukların çoğu gelişimsel motor gecikmeler sergilese de, bunlar fizyolojik ve motor kontrol bozukluklarından ziyade, sıklıkla sınırlı ilgi ve kavramayla ilişkilidir. Zihinsel yetersizliği hafif düzeyde olan çocukların %10'u orta düzeyde olan çocukların ise %20'si motor yetersizliğe sahiptir. Genellikle zihinsel yetersizlik ne kadar ciddi ise gelişimsel aşamalara ulaşmada o kadar gecikmeli olur. Bu gruptaki zihinsel yetersizliği olan çocuklar daha geç yürür, konuşur ve bir miktar boyları kısadır.

Her ne kadar zihinsel yetersizliği olan bir çocuk akranları ile başarılı bir şekilde yarışsa da, fiziksel uygunluk düzeyi ve performans testlerinde kapsamlı ve yaygın bir desteğe gereksinimi vardır. Zihinsel yetersizliği olan bu çocukların, yetersizliği olmayan akranlarını dört veya daha fazla geriden takip ettiği gözlenmektedir (Winnick, 2011).Zihinsel yetersizliği olan çocukların çoğu gevşek kas dokusuna sahiptir ve aşırı kiloludurlar. Bir öğrencinin daha yüksek beceri düzeylerinde performans göstermesi için fiziksel uygunluk aktivitelerine gereksinim duyar.

Zihinsel yetersizliğin diğer yetersizliklerle beraber var olması durumu bu çocuklarda farklı fiziksel ve motor özelliklere sebep olabilir. Bu nedenle zihinsel yetersizlik gösteren öğrenciler aynı grubun içinde alsalar da eşlik eden sorunlar (davranış sorunları, epilepsi, CP, işitme gibi) ve yetersizliğe yol açan bilişsel performanstaki farklılıklar, bu çocuk ve gençlerin bir fiziksel eğitim programına yerleştirilmelerinden önce, özel olarak değerlendirilerek bireyselleştirilmiş fiziksel eğitim programları hazırlanmasını zorunlu hale getirmektedir.

Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrenci ile Karşılaşan Beden Eğitimi Öğretmeni Ne Yapmalı:

Örnek vaka :

BÜTÜN MESELE

Okulun ikinci haftasıydı... 10 dakikalık teneffüsün her anının hakkını vermiş, sağlam bir futbol kapışmasının ardından istemeye istemeye de olsa sınıfa dönmüştük. Bir taraftan terimi siliyor bir yandan da sıranın içinden ders kitabımı ve kalem kutumu bulmaya çalışıyordum. Sonra ayakkabılarımın gevşeyen bağcıklarını sıkmak için aşağı eğildim. Kafamı kaldırdığımda tepemde dikilip duran o çocuğu gördüm. Baktım; gözlerini kaçırdı... "*No'luyoruz yaaa*" dedim içimden. "*Nerden çıktı şimdi bu tip!?*" Metin Öğretmenle Müdür Yardımcısı kapı girişinde bir şeyler fısıldaşıyordu. Öğretmenim bizim tarafı süzüyordu ama kulağı konuşulanlardaydı belli ki; arada kafasını birşeyleri onaylıyor edasıyla sallıyordu. Kapıyı kapattı, ağır adımlarla ilerledi. Kısa cümleler kurarak Can'la tanıştırdı. Sıra arkadaşım belli olmuştu.

Can okuma yazmayı sökememişti, garip konuşuyordu – böyle peltek gibi; hafif kiloluydu ve sıranın çoğunu kaplıyordu. Beni sıkıştırdığı zaman ona kızıyordum ama annem benden daha da kızgındı. Diğer sınıf arkadaşlarımın anneleri de öfkeliydi. Bazen toplanıp, onu konuşuyorlardı. Bir gün babamla konuşurken duymuştum; hep birlikte okulu şikayet etmişler. Müfettiş geldi, bizlerle konuştu. Velilerle, öğretmenlerle falan da konuşmuş.

Can'ımız bizimle kaldı. Bazen bizden ayrı bir sınıfta Seda öğretmenden özel ders alıyordu ama yüzmede hiçbirimiz onu geçemiyorduk. İlk başta o kadar iyi yüzemiyordu ama zamanla hem kilo verdi hem de okul takımına girdi. Ben de öğretmenlerimden bazı konularda nasıl destek olabileceğimi öğrendim. Mesela "6 kere 6; 36" ve "6 kere 8; 48"i tekerleme ile öğrettim. Sonraları bazı spor kurallarını da öğrettim. Kimini tam anlamadı ama olsun. Ben de yüzmede ondan birkaç teknik öğrendim. Mesela kulaç atarken ciğerdeki havayı yavaşça vermek gerekiyormuş. Zamanla birbirimize o kadar alıştık ki yazın ailelerimizle birlikte doğum günlerimizi bile kutladık. 1989 Kasım'ında, okul çıkışı anneme verdiği limonlu kek tarifini hala uygularız. Okulda öğrendiği püf noktalarını paylaşırken ne kadar da mutlu ve gururluydu; hiç aklımdan çıkmaz!

Can'ın tarifiyle yapılan o kekten ertesi gün bir dilim de ona getirmiştim. Fakat okula gelmedi. Ertesi gün de... 24 Kasım Cuma günü aldık vefat haberini. Aniden gitmesi miydi yoksa bir öğretmenler gününde kimseye bir şey öğretememek miydi beni etkileyen; bilemiyorum... Bildiğim ; öğretmen olmaya o gün karar verdiğimdir!

Mesleğe başladığım ilk yıldan beri aksatmadığım bir alışkanlığım var. Çalıştığım ilkokuldan eve dönünce öğrencilerim ve velilerimden gelen çiçekleri suya koyarım. Minicik, narin elleriyle yazdıkları sevgi dizelerini karşıma dizerim. Kollarımı sıvar ve limonlu kekimi yapmaya koyulurum...

Mehmet Ata Öztürk

ODTÜ'lü için kaleme alınmıştır (24 Kasım 2014)

Bir beden eğitimi öğretmeni ister ayrıştırılmış bir okulda ister bütünleştirme uygulamalarının gerçekleştirildiği kaynaştırma sınıflarının olduğu okullarda zihin yetersizliği olan bir öğrenci ile karşılaştığında, öncelikle zihin yetersizliği olan öğrencinin beden eğitimi dersine güvenli katılımlarını sağlamak için öğretmenlerin bazı hususları dikkate almaları önerilir.

- Öğrencilerin dosyalarını inceleyerek sağlık durumları hakkında bilgi almalıdır.
- Epilepsi nöbeti geçirme ihtimali olan veya kalp-solunum rahatsızlıkları olan öğrencileri belirleyip anne babaları veya sağlık personeli ile iş birliği yaparak derse katılımlarında bu hususları dikkate alarak, konu hakkında gerekli bilgileri almalıdır.
- Aktiviteleri belirlerken bireysel farklılıkları göz önüne almalıdır.
- Bulunduğu sınıfta öğrencinin daha önceden hazırlanmış bir bireysel eğitim planı var ise kontrol etmek, yok ise durumu okul yönetimi ile paylaşarak derse bir an önce katılabilmesi için bireysel eğitim planını hazırlamak.
- Derse hazırlanırken, o derse katılacak yetersizliği olan öğrencinin gereksinimleri ve ilgi düzeyi göz önüne alınarak hazırlanmalıdır.
- Öğrencinin derste kendini güvende hissetmesi için dersin işleneceği alan, sakatlanmalara sebep olmayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Diğer öğrencilerle bir arada olabileceği, algısal-motor aktiviteler planlanmalıdır.
- Öğretmen tarafından hazırlanacak program, motor beceri gelişiminde öncelikli beceriler belirlenerek hazırlanmalıdır.
- Öğrencinin kapasitesine uygun hedefler belirlemek öğretmen açısından önemlidir.
- Gerçekleştirebilecekleri becerilerin altında hedef belirlemek, kapasitelerini geliştirmelerini engelleyecektir.
- Derste işlenecek aktivitenin bilişsel yönleri sık sık tekrar edilerek, pekiştirilmelidir.
- Öğrencinin yetersizlik durumuna göre dersteki aktif olma durumunu belirlemek (hafif düzeyde yetersizliği olan bir öğrenci) sınıfı yönlendirecek pozisyonda görevlendirilebilecekken, orta ve ağır düzeydeki öğrencilerin durumu daha az sorumluluk gerektiren pozisyonda bulunmaları şeklinde çözülebilir.

Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerde Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Stratejileri

Bireysel çalışmalarda başvurulacak yöntemler:

- Güçlü görsel, dokunsal ve işitsel uyarılar kullanmak,
- Aktiviteleri kısa süreli tutmak,
- Çeşitli aktivitelere yer vermek,
- Sözel bildirimleri en az düzeye indirgemek,
- Verilecek beceri öğretmen tarafından gösterilerek, gerçekleştirilmeye başlanmalı ve hareketin anlaşılmayan her basamağında öğretmen o aşamayı tekrar göstermelidir.
- Öğrencinin kendine güven duygusunu sağlayabilmek ve derste motivasyonunu güçlendirmek için öğretmen tarafından hazırlanmış aktiviteler içinden, kendi tercih ettiği aktiviteleri gerçekleştirmesi sağlanmalıdır.

Kaynaştırma ortamında başvurulacak yöntemler:

- Derse katılacak olan öğrencinin güvenliğinin sağlanacağı bir çevre oluşturmak,
- Tüm gelişim alanlarını kapsayan hedefler belirlemek,
- Aktiviteleri gerçekleştirmek için evrensel model kullanılarak tüm öğrencilerin dâhil edildiği yetersizliği olan öğrencinin arkadaşlarına karşı kendini ayrıştırılmış hissetmeyeceği ders uygulamaları uyarlamak.

Grup aktivitelerinde başvurulacak yöntemler:

- Öğrencilerin derse katıldıkları alanda yerlerini belirlemek için işaretler kullanmak,
- Akranlardan yararlanmak,
- Olumlu davranışları sistematik bir şekilde ödüllendirmek.

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)

Her ne kadar otizm oldukça uzun zamandır biliniyor olsa da, özellikleri ancak 1943 yılında, John Hopkins University School of Medicine 'de bir çocuk psikiyatristi olan Leo Kanner 1938-1943 yılları arasında incelediği 11 çocuğun ortak özelliklerini tanımlamasıyla saptanabilmiştir.

2013 yılında yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitab'ında (DSM-V) Otizm Spektrum bozukluğu (OSB), sınırlı/yineleyen davranış örüntüleri, aynılıkta ısrarcılık, sosyal iletişim ve etkileşimdeki kalıcı yetersizlikler, rutinlere aşırı bağlılık ve duyusal uyaranlara karşı anormal reaksiyonlarla karakterize nöro gelişimsel bir yetersizlik olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). OSB tanısı en erken 2 yaşında konabilmektedir. Genellikle erken yaşlarda ortaya çıkan ve açıkça gözlenen semptomlardan sosyal iletişim ve sınırlı ilgi ile steryotipik davranışlar ile konuşma güçlüklerinin yanında, zayıf motor beceriler bir araya gelerek günlük işleyişi sınırlandırmakta ve bozmaktadır (Öztürk, 2011).

2013 yılına kadar bu bozukluk çerçevesi altında yer alan tanı grupları (otistik bozukluk, Asperger Sendromu, Atipik Otizm, Çocukluk Dezentegratif bozukluğu ve Rett Sendromu), 2013 yılında yayınlanan DSM-V ile birlikte tek bir bozukluk "Otizm Spektrum Bozukluğu" olarak tanımlanmıştır. DSM-V'e göre tanı ölçütleri şöyle sıralanmıştır.

A- Sosyal iletişim veya sosyal etkileşimde yetersizlik:

1. Sosyal-duyusal tepki eksikliği, anormal sosyal yaklaşım ve normal karşılıklı konuşmada yetersizlik, azalmış ilgi ve duygu paylaşımı, sosyal etkileşim başlatma veya sosyal etkileşime tepkide yetersizlik.

2. Sosyal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişim davranışlarında yetersizlik. Örneğin; sözel ve sözel olmayan iletişimi birleştirme sorunu. Göz kontağı ve vücut dilinde anormallikler, mimik kullanma ve anlamada yetersizlikler, sözel olmayan iletişim ve yüz ifade eksikliği

3. İlişkileri anlama, geliştirme ve sürdürmede yetersizlik. Örneğin; çeşitli sosyal durumlar için uyumsal davranış geliştirmede güçlükler, akranlarına ilgi göstermeme, arkadaş edinme ve imgesel oyunda yetersizlik.

B- Sınırlı, yinelenen davranış biçimleri, ilgiler veya etkinlikler (aşağıdakilerin en az ikisinin görülmesi:

1. Tekrarlı veya yinelenen motor hareketler, nesneleri kullanma veya konuşma (Örneğin; basit motor tekrarlar, oyuncak dizme, nesnelere vurma, aynı sözcükleri tekrarlama, sıra dışı ifadeler kullanma).

2. Aynılıkta ısrarcılık, rutinlere bağlılıkta katı tutum, sözel ve sözel olmayan davranışlarda alışkanlıklar (örneğin; küçük değişikliklerde aşırı stresli olma, katı düşünme biçimleri, selamlaşma alışkanlıkları, her gün aynı yol güzergahını kullanma veya aynı yiyeceği yeme.

C- Belirtiler erken gelişim döneminde görülmelidir.

D- Belirtiler sosyal, mesleki veya diğer önemli alanlarda klinik olarak önemli bozulmaya neden olur.

E- Bu sorunlar genel gelişimsel gecikme veya zihinsel yetersizlikle açıklanamaz. Zihinsel yetersizlik ve otizm spektrum bozukluğu sıklıkla birlikte görülür; otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizlik tanısını birlikte koymak için sosyal iletişim düzeyi beklenilen genel gelişimsel seviyenin altında olmalıdır.

2013 DSM-V ile birlikte otizm spektrum bozukluğu için şiddet düzeyleri tanımlanmıştır. Şiddet düzeyleri bu bozukluktan etkilenen öğrencilerin gereksinim duydukları destek seviyelerini yansıtmaktadır. Şiddet düzeylerinin tanımlanması iki psikopatolojik alan (sosyal iletişim ve sınırlı/ yinelenen davranışlar) temel alınarak oluşturulmuştur. Buna göre OSB'li öğrenciler üç farklı şiddet düzeyine göre sınıflandırılmışlardır.

Tablo 5.2. DSM-V OSB Şiddet düzeyleri APA, 2013):

Şiddet düzeyi	Sosyal iletişim	Sınırlı, yinelenen davranışlar
Üçüncü Düzey "Çok önemli ölçüde destek gerektirir"	Sözel ve sözel olmayan sosyal iletişim becerilerindeki görülen çok yoğun yetersizlikler, işlevsellikte ağır bozukluklara yol açar, çok sınırlı bir şekilde sosyal etkileşim başlatır ve başkalarının sosyal etkileşim kurma çabalarına minimum karşılık verir.	Davranışlardaki katılık, rutin dışı durumlara uyum sağlamama ve sınırlı/ yineleyici davranışlar tüm alanlarda işlevde bulunmayı belirgin ölçüde bozar. Dikkatini ve gerçekleştirdiği eylemi değiştirmekte güçlük yaşar.
İkinci Düzey "Önemli ölçüde destek gerektirir"	Sözel ve sözel olmayan sosyal iletişim becerilerindeki görülen yoğun yetersizlikler, destek alırken bile sosyal bozukluklara yol açar. Başkalarının sosyal iletişim kurma çabalarına minimum karşılık verir veya sıra dışı tepkiler verir.	Davranışlardaki katılık, rutin dışı durumlara uyum sağlamama ve sınırlı/ yineleyici davranışlar farklı alanlarda işlevde bulunmayı belirgin ölçüde bozar. Dikkatini ve gerçekleştirdiği eylemi değiştirmekte güçlük yaşar.
Birinci Düzey "Destek gerektirir"	Destek almadığında sosyal etkileşimindeki yetersizlikler ortaya çıkar ve bozukluklara yol açar. Sosyal etkileşim başlatmakta sıkıntı yaşar ve başkalarının sosyal iletişim kurma çabalarına sıra dışı veya başarısız tepkiler verir. Sosyal etkileşime ilgisi azmış gibi gözükebilir.	Davranışlardaki katılık, bir veya birden fazla işlevde bulunmayı belirgin ölçüde bozar. Bir etkinlikten diğerine geçişte zorluk yaşar. Düzenleme ve tasarlama yetersizlikleri bağımsız olmasına engel olur.

OSB'de Gözlemlenen Tipik Davranışlar:

Otizm spektrumundaki öğrencilerde, çeşitli kombinasyonlarda ve değişen şiddet derecelerinde kalıplaşmış (stereotipik) davranışlar görülebilir. Amerikan Otizm Derneği tarafından hazırlatılan ve Queensland Üniversitesi, Brisbane Çocuk Hastanesi'nden Dr. John. Rendle-Short tarafından uyarlanan otizm tanıtım çalışmasında, kalıplaşmış davranışlar sıralanmıştır. Buna göre, uygunsuz kahkaha ve kıkırdamalar, tehlikeler karşısında korkusuzluk, acıya karşı duyarsızlık, kucaklanmaktan hoşlanmama, devamlı olarak anormal ya da tekrar eden oyunlar oynama belirgin davranış problemleri olarak gözlemlenmektedir. Ayrıca dengesiz fiziksel ve sözlü beceriler, iletişimde göz teması kuramama, yalnızlığı tercih etme, ihtiyaçlarını ifadede güçlük (işaret kullanabilir), eşyalara karşı uygunsuz bağlılık (bir cisminden ayrılamama, sarılıp kalma gibi), ve benzerliklerde ısrar (tekrar eden etkinlik tercihi) gibi davranış problemleri de gözlemlenebilir. Kelime ve cümlelerde yankı şeklinde söyleneni tekrar etme,

seslere karşı beklenmedik tepki (çok düşük sesli bir vızıltıdan aşırı etkilenme gibi) veya tepkisizlik (çok yüksek sesli müziği fark etmeme gibi), eşyaları çevirme ya da kendi etrafında dönme, başkalarıyla iletişimde güçlük gözlemlenebilir. Otizm spektrumundaki çocukların sosyal ilişkiden kaçındığı, sosyal izolasyonu tercih ettiği, yaşa uygun ilişki kurmada ve sürdürmede güçlük yaşamaları yaygın görülen durumlardır (Öztürk, 2012).

OSB'li Olan Öğrenciler için Beden Eğitimi ve Spor:

OSB'li öğrencilerin sosyal hayat içinde, psiko-sosyal gelişimini desteleyerek, hızlanmasına yardımcı olan faktörlerin en başında beden eğitimi ve spor gelmektedir. OSB'li öğrencilerin motor becerideki başarısızlıkları azaltmak, fiziksel performans düzeylerindeki artışa da destek olacaktır. Bu öğrencilerin, okul ortamlarında hareket biçimlerinin ve motor becerilerinin gelişmesinin desteklenmesi sadece fiziksel performansın artışı için önemli olmayıp, bireylerin sosyal-duygusal, iletişim ve akademik gelişimleri için de önemlidir. Günlük rutinlerinde yürüyüş, koşu, atlama, fırlatma ve yakalama gibi temel hareket becerileri kullandıkları bilinmektedir. Açma-kapama, çıkarma-takma gibi el göz koordinasyonu gerektiren ince motor beceriler sırasında tüm gelişim alanlarının kullanıldığı ve bu etkinliklerin, öğrencinin algılama, kavrama, planlama ve yerine getirme gibi duyu algı motor süreçlerini kapsadığı bilinmektedir (Öztürk 2012; Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

OSB'li öğrencilerde uygulanacak fiziksel aktivite programları da eğitim programları gibi öğrencinin ihtiyaçlarına yönelik, kişisel olarak ele alınıp kişiye özgü hazırlanmalıdır. OSB ile ilgili belirtilen bu alanlarda yetersizliğe sahip olan öğrenciler, tipik gelişim gösteren akranlarının kendiliğinden öğrendikleri pek çok beceriyi öğrenmek için sistematik bir öğretime ve yapılandırılmış bir öğretim ortamına ihtiyaç duymaktadır. Beden eğitimi ve spor dersleri

OSB'li öğrencinin birçok farklı alanının gelişiminde bu denli önemli iken, otizm spektrumundaki öğrencilerin hareket becerilerindeki gelişimin, tipik olmayabileceğinin farkına varılarak öğrenciye özgü beden eğitimi ve spor programları hazırlanmalıdır. Hazırlanacak olan beden eğitimi ve spor programı öğrencinin yaşam kalitesini arttırarak bulunduğu ortama ait olma duygusunu yaşayacak ve derse katılım konusunda daha motive olacaktır (Gökgöz, 2019).

OSB'li Olan bir Öğrenci ile Karşılaşan Beden Eğitimi Öğretmeni Ne Yapmalı:

Öğretmen öğrencisinin OSB tanılı olduğunu öğrendiği andan itibaren, şu soruları kendi kendine sormalıdır:

- Çocuğun motor becerilerdeki yetersizliği, öğrenmenin diğer alanlarını etkiliyor mu?
- Çocuğun motor becerilerdeki yetersizliği diğer çocuklarla etkileşimini etkiliyor mu?
- Çocuk hareket güçlüğü nedeni ile çeşitli problem davranışlar sergiliyor mu?

OSB'li Olan Öğrencilerde Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Stratejileri:

OSB'li öğrencilerin, beden eğitimi ve spor derslerine akranları gibi yeterince katılımcı olmamalarının altında farklı sebepler olabilir. Bunlar öğrenciye teşhis konulurken görülen; sosyal iletişim özellikleri, davranış sorunları ve duyusal özellikleri olarak sıralanabilir. Bu özelliklerle birlikte öğrencinin harekete ilişkin öğrenme geçmişi, fiziksel aktivite alışkanlıkları (varsa), motor performans düzeyi, beden eğitimi ve spor derslerindeki çevresel koşullar, öğretmen yeterlilikleri, hareket becerilerine ilişkin özellikler, kullanılan öğretim yaklaşımları ve diğer nedenler sıralanabilir. OSB'li öğrencilerin beden eğitimi ve spor derslerinde eğlenerek ve yüksek katılım göstererek programdan yararlanabilmeleri için yukarıda sıralanan konularda bazı düzenleme ve uyarlamalar yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Başarılı bir fiziksel eğitim süreci geçirmelerinde fiziksel yapı, etkinlik çizelgesi ve becerilere ilişkin organizasyonlarda uyarlamalar önemli yer tutmaktadır (Yanardağ ve Yılmaz,2017).

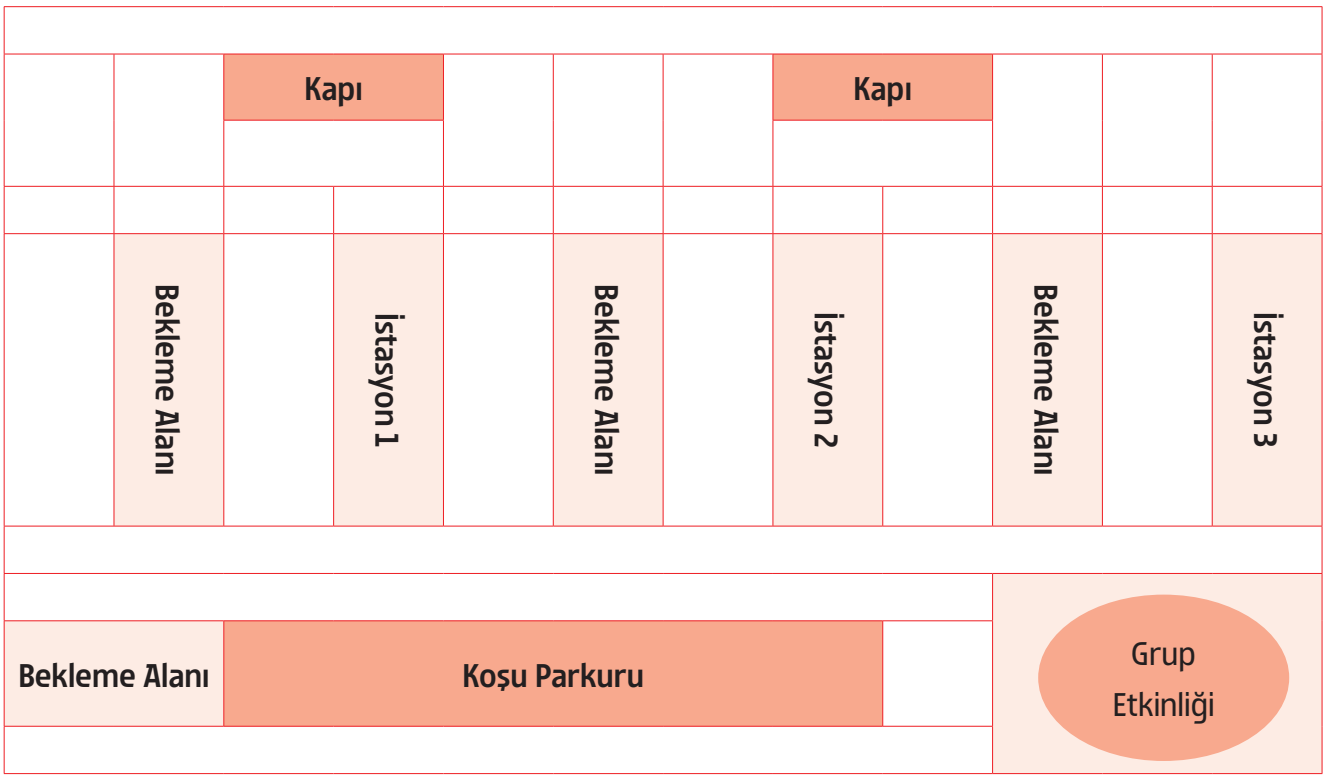

Şekil 5.1. Salonun fiziksel yapılanması

OSB'li öğrencilerin, beden eğitimi ve spor derslerine akranları gibi yeterince katılımcı olmamalarının altında farklı sebepler olabilir. Bunlar öğrenciye teşhis konulurken görülen; sosyal iletişim özellikleri, davranış sorunları ve duyusal özellikleri olarak sıralanabilir. Bu özelliklerle birlikte öğrencinin harekete ilişkin öğrenme geçmişi, fiziksel aktivite alışkanlıkları (varsa), motor performans düzeyi, beden eğitimi ve spor derslerindeki çevresel koşullar, öğretmen yeterlilikleri, hareket becerilerine ilişkin özellikler, kullanılan öğretim yaklaşımları ve diğer nedenler sıralanabilir. OSB'li öğrencilerin beden eğitimi ve spor derslerinde eğlenerek ve yüksek katılım göstererek programdan yararlanabilmeleri için yukarıda sıralanan konularda bazı düzenleme ve uyarlamalar yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Başarılı bir fiziksel eğitim süreci geçirmelerinde fiziksel yapı, etkinlik çizelgesi ve becerilere ilişkin organizasyonlarda uyarlamalar önemli yer tutmaktadır (Yanardağ ve Yılmaz,2017).

- OSB'li öğrencinin spor salonu gibi büyük bir alanda etkinlikleri yerine getirmesi genelde karmaşıklığa yol açar. Salonda dersin yapılacağı alanların belirgin bir şekilde oluşturulması, öğrencinin bağımsızlığını destekleyecektir.

- Belirli bir aktivitenin salonun belirli bir bölgesinde yapılması, öğrencinin o aktiviteyi tanıyabilmesi ve hatırlamasına yardımcı olur. Böylelikle öğrenci daha az ipucu kullanarak etkinliği hatırlar ve yerine getirir. Salonun sınırlandırılması aynı zamanda OSB'li öğrencinin sosyal ve duygusal yönden güvenli olma hissini arttırır.

- Spor salonunda yapılacak derse OSB'li bir öğrenci dahil olacaksa salonun ışıklarının kontrolü yapılmalı ve salonda çok alçak da olsa rahatsız edici sesi bulunan herhangi bir şey bulundurulmamalıdır.

- Salonda öğrencilerin potansiyel olarak görsel ve fiziksel takılabileceği nesneler ortadan kaldırılmalıdır.

- Gerçekleştirilecek aktiviteler istasyon şeklinde hazırlanmalı, her istasyonda da bir bekleme alanı oluşturulmalıdır.

- Salona girişte kapının hemen yanında öğrencinin görebileceği bir yükseklikte o gün gerçekleştirilecek etkinliklerin yazılı olduğu bir etkinlik çizelgesi asılmalıdır.

- İstasyona kendisinden önce gelen ve aktivitede olan arkadaşını beklerken ilgisini çeken etkinlikler için araç-gereçler bekleme alanında bulundurulmalıdır (sabit bisiklet, top, voleybol filesi vb.).

- Dış ortamla bağlantı sağlayan kapı ve pencereler salonda kapalı tutulmalıdır. Dışarıdan gelecek işitsel veya görsel uyaranlar öğrenciyi etkilememelidir.

Etkinlik Çizelgesi:

OSB'li öğrencilerin eğitiminde etkinlik çizelgeleri sıklıkla kullanılmaktadır. Etkinlik çizelgelerinin beden eğitimi ve spor dersinde de kullanılması öğrencinin derse adaptasyonunu sağlayacaktır. Etkinlik çizelgelerinin beden eğitimi ve sporda kullanılmasının avantajları şöyledir:

- Hafıza ve dikkat sorunlarından kaynaklı problemini çözecektir.

- Zaman ve organizasyon problemi çözümlenecektir.

- Alıcı dile ilişkin yetersizliklerini çözmede yardımcı olur.

- Öğrenciye yapacağı hareketi bağımsızlaştırma becerisi verir ve motivasyonu arttırır.

- Poster şeklinde hazırlanacak olan etkinlik çizelgesi öğrencinin ilgisini çekecektir.

- Hazırlanan posterde çocuğunun isminin yanındaki fotoğraf alanına çocuğun fotoğrafının konulması, çocuğun empati yeteneğini artıracaktır.

- Her etkinlik istasyonunda o etkinliğe ait kart olmalıdır. Bu kart etkinlik çizelgesinde yer alan görselle aynı olmalıdır.

- Öğrencinin istasyondaki kart ile çizelgedeki kartları doğru eşleştirdiğinden emin olunmalıdır.

- Her öğrencinin gelişimsel düzeyine göre etkinlik çizelgesi hazırlanmalıdır. Örneğin; Okuma yazma bilen öğrenci için etkinlik çizelgesi, yazılar ile desteklenmelidir. Okuma yazma bilmeyen öğrenciler için ise, objelerin veya becerinin fotoğrafının kullanılması önemlidir.

- Etkinlik çizelgesinin üstüne kartları takabilmek için velkro (cırt-cırt) kullanılmalıdır.

* Örnek etkinlik çizelgesi aktivite programı:

ÖĞRENCİ FOTO

ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI:

YAVAŞ KOŞU

TOP TUTMA

TOPA VURUŞ

İP ÇEKME

ESNEKLİK

Beceriye ilişkin uyarlamalar:

- Bir hareketin başladığını ve bittiğini anlatan bir uyarıcı ses kullanmak.

- Ebeveynleri tarafından beden eğitimi dersine gelirken ders ile ilgili araç ve gereçler çantalarına yerleştirilerek hazırlanmalı ve bu her beden eğitimi ve spor dersi öncesi rutine dönüştürülmelidir.

- Ders öncesi salonda sadece derste kullanılacak malzemeler kalmalı diğer malzemeler ortadan kaldırılmalıdır.

- Dersteki beceriyi gerçekleştirmek için öğretmenin verdiği tekrar sayısı kadar malzeme bulundurulmalı. Örneğin basketbol potasına şut çalışılacaksa ve beceri 5 tekrarlı bir set ise 5 top önünde durmalıdır. Öğrenci önündeki toplar bitince etkinliğin bittiğini anlayacaktır.

- Spor salonunda yapılacak hareketin karmaşıklığını azaltmak için el ve ayak çıkartmaları belli bölgelere yapıştırılabilir. Örneğin sağ turnike çalışacak bir öğrenci için sağ ayak sol ayak ve sağ ayak yapıştırmaları potaya yönelecek şekilde yapıştırılmalıdır. Öğrenci hangi ayağını bastığını kaç kere basması gerektiğini çıkartmalara basarak daha net anlayacaktır.

- OSB'li öğrencilerin görüntü ve ses uyaranlarına karşı hassas olduklarını ve salonda böyle rahatsız edici bir durumla karşılaşırlarsa atak geçirebilecekleri bilinmelidir. Salonda var olan sesli ve görsel uyaranlara ders başlamadan önce dikkat edilmelidir (Salonda bulunan bir florasanın yanıp yanıp sönmesi, perdenin hareket ettikçe çıkaracağı ses) fark edilmeyecek düzeyde bile olsa öğrenciyi rahatsız edebilir.

Bedensel Yetersizlik:

Serebral palsi (CP) ve Travmatik beyin yaralanmaları (TBY) çocuklarda gelişmekte olan beyindeki bir lezyona bağlı olarak meydana gelirler. Serebral palsi (CP) ve Travmatik beyin yaralanmaları (TBY) beyinlerinde farklı boyutlarda nörolojik bozukluklar görülebilir. Bu iki gruptaki kronik nörolojik bozukluklardan etkilenen öğrenciler de benzer motor, bilişsel ve davranışsal özellikler gösterebilmektedirler (örnek kas kontrolü eksikliği). Bu öğrencilerde fiziksel aktiviteye katılımlarını engelleyecek, hareket ve duruş (postur) bozukluğu, zekâ geriliği gibi ikincil problemlerden dolayı toplumdan uzaklaşarak beden eğitimi ve spor derslerine girmek istemezler. Fakat son yıllarda gerçekleştirilen uyarlamalar ile derslere dâhil olduklarını hisseden öğrencilerin beden eğitimi ve spor derslerine katılımlarında ciddi artış olduğu gözlemlenmektedir (Winnick ve Porretta,2016).

Serebral Palsi:

Serebral palsi doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında herhangi bir nedenle beynin hasar görmesi sonucu ortaya çıkan kalıcı ama etkisinin azaltılması mümkün olabilen bir durumdur. Kendisini istemli kas sisteminin, kontrolünün kaybı veya bozulması olarak gösterir. Beynin hasarının, yerine ve miktarına bağlı olarak belirtileri çok değişir. Şiddetli belirtilerden (vücut hareketlerinin kontrolünün, tamamen kaybolması), hafif belirtilere (sadece, hafif bir konuşma bozukluğu gibi) kadar gider. İnsanların çoğunda, beyinde oluşan hasar, anormal refleks gelişimine sebep olur ve temel hareket şekillerini koordine etmede ve bütünleştirmede zorluk çıkartır (Winnick ve Porretta,2016).

Serebral Palsi ile İlişkili Durumlar:

Serebral palsi'li bir öğrenci de genellikle beyinde oluşan hasarın yanı sıra bir takım başka sorunlarda eşlik eder. Bunlar;

- Hemifleji (spastik) görülen serebral palsililerin ortalama %40'ından daha azında, tüm vücudu etkilenenlerin ise %70'inden fazlasında zihinsel yetersizlik de görülmektedir.
- Serebral palsililerde yaygın olarak, kısmi görme bozukluğu alanından, hipermetropluğa uzanan yelpazede görme problemleri yaşarlar.
- Serebral palsi'li öğrencilerin yaklaşık %30'unda duyma ve konuşma bozuklukları görülür.
- Selebral palsili öğrencilerin yaklaşık %40-50' sinde nöbet geçirme gözlemlenir.

Hemifleji, kuadripleji gibi sınıflandırmaları nöbet geçirmeye daha eğilimlidirler.

- Skolyoz, görülen diğer fiziksel kısıtlılıklardan biridir (Öztürk, 2016).

Gerçekleşme sıklığı:

Serebral palsi prevelansı canlı doğumlarda %0.2 oranında olup, 28 hafta öncesi doğan bebeklerde zamanında doğan bebeklere oranla %6-26 oranları arasında değişen bir sıklıkla 50 kat artış göstermektedir. Her 1000 doğumdan 2-5 tanesi, 1 yaşındaki bebeklerde 5.2/1000 ve 7 yaş civarında 2/1000 oranında görülür (Öztürk, 2016). Dünyada 15 milyondan fazla insanın Selebral palsi'li olduğu tahmin edilmektedir (Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

Sınıflandırmalar:

Serebral palsili bireyler, beyin hasarlarının derecesine ve yerine göre, genellikle çeşitli gözlenebilir, belirtiler sergiler. Yıllar boyunca Serebral Palsi'nin sınıflandırma şemaları dönüşmüş ve sonuç olarak; topografiksel (anatomik yerleşim), sinir-motor (tıbbi) ve işlevsel olarak sınıflandırılmıştır.

Topografik sınıflandırma:

Topografiksel sınıflandırma etkilenen vücut bölümünü temel alır. Genellikle tıp çevrelerince kullanılır. Sınıflar şöyledir;

- **Monopleji -** Herhangi bir vücut bölümünün etkilenmesi.
- **Dipleji -** Her iki bacağın birinci derecede ve her iki kolun ikinci derecede etkilenmesi.
- **Hemipleji -** Vücudun bir yanının tamamen etkilenmesi (kol ve bacak).
- **Parapleji (Bel altı felci) –** Her iki bacağın etkilenmesi.
- **Tripleji –** Üç uzuvun etkilenmesi (iki kol bir bacak gibi – seyrek görülür).
- **Kadripleji –** Vücudun toplamının etkilenmesi (Kollar, bacaklar, baş, boyun, ve gövde).

Nöromotor sınıflandırması:

Amerikan Serebral Palsi derneği, son yıllarda, bu rahatsızlığın tanımlanmasında bu sınıflama

sistemini kullanmaktadır. Yapılan ilk sınıflandırmasında 5 tip üzerinde durulurken (spastik, ataksik, diskinetik, hipotonik, miks), bu sınıflamalar yıllar içinde değişimlere uğramış, en yaygın çakışan belirtiler bir arada ele alınarak 3 tipe indirilmiştir. Bunlar; Spastik, Ataksik, Atetoid üzerinde durulmuştur.

Spastisite:

Spastisite, beynin motor alanlarının hasarı sonucu oluşur. Özellikle kas elastisitesinin artması ile kendini gösterir, bu da kalıcı kasılmalara ve kemik çarpıklığına yol açar. Motor bozuklukların en sık görülen tipidir. Çocukta bir veya daha fazla ekstremitede ve vücudun her bölgesinde sertlik söz konusudur. Zihinsel yetersizlik, nöbetler ve görme bozuklukları spastisitede diğer CP tiplerinde, olduğundan daha yaygındır.

Ataksik:

Normal olarak dengeyi ve kasların eş güdümünü düzenleyen beyinde (serebellum) oluşacak bir hasar, ataksi diye bilinen bir durumun oluşmasıyla sonuçlanır. Ataksiye genellikle çocuk yürümeye yeltenene kadar tanı konmaz. Yürümeye çalışırken, denge zorlukları ve uygun kol ve bacak hareketi için gerekli olan eş güdümden yoksun olduğundan insan son derece düzensiz olur. Özellikle koşma, sıçrama ve atlama (sekme) gibi hareket etkinliklerini içeren temel motor becerilerinde zorlanırlar.

Atetoz:

Bazal gangliyonun hasar görmesi, kaslara motor dürtülerin aşırı akmasına neden, atetoz denilen bir durumu yaratır. İstemsiz ve savruk hareketler olarak bilinir ve serebral palsililerin %25'ini oluşturur. Bu durumda kontrol edilemeyen, istemsiz, tuhaf ve amaçsız hareketler, bazen çocuklar dinlenme durumunda olduğunda da ortaya çıkabilir. İstemsiz hareketler, heyecan, güvende hissedilmeyen durumlar ve istemli hareketler sırasında daha çok belirgin hale gelir (Özer, 2020).

İşlevsel sınıflandırma:

Günümüzde bir işlevsel sınıflandırma şeması genellikle eğitim alanında kullanılır. Sınıflama sistemine göre kişi özür şiddetine göre tabloda yer alan sekiz yetenek sınıfından birinde yer almaktadır. Bu sınıflama sisteminde 1. sınıf en şiddetli yetersizliği olanları ifade ederken 8. sınıf minimal yetersizliği olanları ifade etmektedir. Bu sınıflandırma şeması kişileri yeteneklerine göre sınıflandırdığından, fiziksel eğitim ve sportif aktiviteler için büyük önem taşımaktadır. Eğitimciler ve antrenörler de katılımcılar arasındaki rekabet eşitliğini sağlamak için, Blazesport Ulusal Yetersizlik Sporları Birliği (BDNSA), Beyin Felci Uluslararası Spor ve Rekreasyon Birliği (CRİSPA) gibi spor kuruluşlarının bu sınıflama sistemini baz alarak müsabakalara dahil edilirler. İki kişi arasında yapılan müsabaka sporlarında aynı sınıftaki yarışmacılar birbirleri ile yarışabilirler. Takım sporlarında da karşı takımlardaki oyuncular benzer işlevsel düzeydeki rakip takımın oyuncusu ile mücadele edebilmektedir. Rekabette eşitliği sağlamak için yapılan bu öneriler kapsayıcı ve ayrı ortamlarda uygulanabilir (Winnick ve Porretta,2016). Spor branşları içinde sadece yüzme sporunda farklı bir sınıflandırma sistemi kullanılmaktadır.

Tablo 5.3. BNDSA ve CRİSPA'nın Beyin felci (CP) için kullandığı, işlevsel sınıflandırma profilleri (Winnick ve Porretta, 2016)

Sınıfı	Tanımı	Hareket yeteneği	Nesne kontrol
I	**Ağır Kuadriplejik (Tetraplejik)** Tüm kol ve bacaklarda şiddetli spastisite veya ateztoz; zayıf gövde kontrolü ile birlikte ekstremitelerde zayıf fonksiyonel eklem hareketi ve kuvvet	Hareket için motorlu tekerlekli sandalye veya yardımcı araç kullanılır.	Bir başparmağın desteğinde bir parmakla sadece bir nesneyi kavrayabilir.
II	**Şiddetli dereceden orta dereceye spastik ve atetozik kuadriplejik;** Tüm kol ve bacaklarda zayıf işlevsel kuvvet ve zayıf gövde kontrolü; eğer bacakların biri veya her ikisi işlevselse II alt olarak sınıflanır; aksi halde II üst olarak sınıflanır.	Düz yüzey veya hafif rampalarda tekerlekli sandalyeyi iter. Bazen yardımla kısa gezintiler yapabilir.	Bir topu kavrar ve atabilir (II üst).
III	Orta derece kuadriplejik ve triplejik; Şiddetli hemipleji; Kolun birinde yeterli-normal kuvvet.	Bağımsız olarak tekerlekli sandalyeyi itebilir, aynı zamanda yardımla veya yardımcı aletlerle kısa bir mesafeyi yürüyebilir.	Yuvarlak nesneleri kavrama normal, fakat bırakma yavaştır. Dominant kolla başlayan bir işte limitli ekstansiyon.
IV	**Orta derece şiddetli diplejik;** Kollarda ve gövdede iyi işlevsel kuvvet, üst ekstremite ve gövdede en düşük düzeyde kontrol sorunu.	Mesafeler için yardımcı araçları kullanır. Tekerlekli sandalyeyi genellikle spor aktiviteleri için kullanır.	Kollarda en düşük düzeyde kontrol sorunu; Tüm sporlarda normal karşılama ve kavrama.
V-A	**Orta şiddetli diplejik veya hemiplejik;** Bir veya her iki bacakta orta-şiddetli etkilenim; iyi işlevsel kuvvet; yardımcı aletler kullanıldığında iyi denge.	Tekerlekli sandalyeye gereksinimi yoktur; yardımcı araçları kullanır veya kullanmaz.	Üst ekstremitelerde en düşük düzeyde kontrol sorunu; Tüm sporlarda normal karşılama ve kavrama.
V-B	**Orta şiddetli diplejik;** Özellikle atış yaparken kollarda bir miktar ortalama, en düşük düzeyde sınırlama; iyi işlevsel kuvvet.	Pist koşusu yarışmalarında yardımcı teçhizat kullanmaz.	El işlevi normal; tüm sporlarda dominant elde karşıt, kavrama ve bırakma vardır.
VI	**Orta şiddetli kuadriplejik** (spastik, atetoid veya ataksik); Gövde, kol ve bacaklarda istem dışı hareketler yaratan kas tonusunda dalgalanmalar; spastisite veya atetozun varlığında, kolların etkilenimi daha fazladır.	Yardımsız gezebilir. Fonksiyon değişkendir; koşarken, normal yürümeden daha iyi mekanik avantaj sağlar.	Atış yaparken spastik-atetozik kavrama ve bırakma fırlatmada belirgin olarak etkilenebilir.
VII	**Orta - Hafif derece spastik hemiplejik;** Etkilenmeyen tarafta iyi bir işlevsel beceri	Yardımcı araçlar olmaksızın yürüyüp koşabilirler. Fakat belirgin asimetri vardır; Ayakta dururken ki pozisyonda bariz aşil tendonu kısalması görülür.	Dominant elde kavrama ve bırakma sırasında, dominant elde en alt düzeyde kontrol sorunları yaşarlar. Dominant elde atış kolunda görülen en alt düzeyde sınırlama görülür.
VIII	**En düşük hemiplejik, monoplejik, diplejik veya kuadriplejik**; En düşük düzeyde koordinasyon problemleri yaşabilirler.İyi bir dengeleri vardır.	Aksamadan veya çok az aksayarak koşarlar ve sıçrayabilirler. Çok hafif bir asimetri görülebilir. Belki bir bacakta hafif bir koordinasyon kaybı veya düşük düzeyde aşil tendonu kısalması görülebilir.	Ellerde en düşük düzeyde koordinasyon kaybı görülebilir.

Serebral Palsili Olan Öğrenciler için Beden Eğitimi ve Spor:

Winnick ve Short'a göre serebral palsili öğrenciler herhangi bir sportif aktiviteye katılabilmek için, orta düzey fiziksel aktiviteyi sürdürebilecek kapasiteye sahip olmalılar. Ayrıca pozitif sağlıkla ilişkili vücut kompozisyonuna sahip olmalıdırlar. Serebral palsi'li öğrenciler motor bozukluklarına genelde eşlik eden ikincil faktörlerden kaynaklanan davranışsal bozukluklar eşlik eder. Aktivitelerde ve boş zaman uygulamaları sırasında daha fazla enerjiye ihtiyaç duyarlar. Aktivite ve boş zaman uygulamalarında serebral palsili öğrencilerin fiziksel aktivite sürelerinin azaltılması ihtiyacı doğmaktadır (Winnick, 2011).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde Fiziksel uygunluk egzersizlerinin serebral palsi'li öğrencilerde hiçbir negatif etkisi olmadığı dile getirilmiştir. Aksine dirençli egzersiz ve endurans eğitiminin kas kuvvetini arttırdığı, aerobik kapasite ve fonksiyonunu geliştirdiği belirtilmektedir (Yanardağ ve Yılmaz, 2017).

Sp'li öğrencilerde ekstremitelerde görülen kas kısalıkları deformiteye sebep olmaktadır. Bu nedenle esneklik egzersizleri ve aktiviteleri beden eğitimi ve spor derslerinde düzenli olarak yer almalıdır. SP'li öğrencilerin derse başladıktan hemen sonrasındaki ısınma sürecinde uygulanacak, statik germe egzersizleri oldukça önemli olup sıklıkla önerilmektedir (Sherill, 2004; Winnick, 2011; Yanardağ ve Yılmaz, 2017). Hız arttırıcı aktiviteler, germe reflekslerini uyarmayacak zorlukta verilmelidir. Hız gerektiren aktiviteler arasında koşma, sıçrama, atma ve fırlatmalar sayılabilir.

Serebral palsi'li öğrencilerin büyük bir çoğunluğunda koordinasyon eksikliği ve buna bağlı olarak motor kontrol ve gelişim bozukluğu görülmesinden dolayı bu problemler performanslarını olumsuz etkileyecektir. Dolayısıyla beden eğitimi ve spor derslerine katılımları sırasında herhangi bir yaralanma yaşanmaması için kask ve benzeri başlıklar giyilmesi önerilmektedir.

Koordinasyon bozuklukları, denge ve kinestetik yetenekler yetersiz olduğundan, koştuktan sonra durmak, sıçrayarak topu yakalamak veya tekmeyi gerektiren aktivitelerde problem yaşanabilmektedir. Bu öğrencilerde bowling, masa tenisi ve yüzme oldukça yararlı olabilmektedir (Winnick 2011, Yanardağ ve Yılmaz, 2017). Son dönemde yapılan pek çok çalışma fiziksel etkileşimli video/konsol oyunlarının SP'li çocukların işlevsel hareket ve vücut kontrolüne ek olarak görsel algılarının gelişimine de katkı sağladığından dolayı, yapılan programlamalarda teknolojinin kullanımı da göz ardı edilmemelidir (Öztürk, 2016).

Travmatik Beyin Yaralanmaları:

Bilincin, değişik ve azalmış bir konuma gelmesi sonucu fiziksel, duyuşsal, sosyal ve davranışsal işlevselliğinde bozukluğa neden olan bir beyin yaralanmasıdır. Yaralanmanın şiddetine göre hafiften şiddetli dereceye kadar değişkenlik göstermektedir. Travmatik beyin yaralanmalarında sıklıkla görülen problemler; Koordinasyon bozukluğu, hareketleri planlama ve sıralamada sorunlar, dikkat

ve konsantrasyon bozuklukları, kas spastisitesi, baş ağrıları, konuşma bozukluğu, felç, nöbetler, işitme ve görme kayıpları, motor işlev eksiklikleri ve fiziksel bozukluklar yer almaktadır. Travmatik beyin yaralanmalı çocukların, motor ve sözel becerilerinin toparlanması yetişkinlerden daha hızlı gerçekleşebilir.

Travmatik beyin yaralanmalarının başlıca nedenleri:

- **Trafik kazaları (%44)**
- **Binalardan, oyun aletlerinden ve ağaçlardan düşmeler (%22)**
- **Çocuk suistimali ve şiddet (%24)**
- **Nöbetler ve diğer bilinç kaybı nedenleri (%2)**
- **Spor ile ilgili yaralanmalar (%8)**

Sporun yüzde sekizlik oranı içinde ise sporla ilgili yaralanmalarda, en fazla yaralanmaların yaşandığı spor branşları ve yüzdeleri ise;

- **Dalma %21.6**
- **Kayma sporları (Kayak-Snowboard, paten ve kay-kay) %13.4**
- **Futbol %12.7**
- **Rugby %10.6**
- **Amerikan futbolu %9.4**
- **Hava sporları %7**
- **Judo %6.8**
- **Cimnastik %6.6** gösterilebilir (Öztürk,2016).

Gerçekleşme sıklığı:

Travmatik beyin yaralanması önemli küresel bir halk sağlığı sorunudur. Her yıl ölümle ve hastanede yatışla sonuçlanacak ciddiyette 10 milyon vaka görülmektedir. Dünya çapında tahmini 57 milyon insan hastaneye yatırılmasına rağmen Travmatik beyin yaralanmasına bağlı yetersizlik yaşayanların oranı bilinmemektedir (Sansi, 2020). 0-4 ve 15-19 yaş grubu en büyük risk grubunu oluşturmaktadır.

Travmatik beyin hasarı sınıflandırması:

Baş hasarı iki sınıfta toplanır: Açık baş hasarı ve kapalı baş hasarı. Açık baş hasarı bir kaza, bir kurşun yarası veya bir nesneyle başa darbe sonucu oluşabilir ve görünen bir hasara yol açar. Kapalı bir baş hasarı diğer nedenlerin yanında, şiddetli sarsıntıdan, oksijen eksikliğinden kafatası kanamalarından kaynaklanabilir. Baştaki hasar kapalı ise genelde yayılır, baştaki hasar açıksa genelde beynin bir alanında olacaktır.

Kapalı baş yaralanmasında, beyin, kafatası içinde ileriye geriye sarsılarak merkezi sistemin diğer

bölümlerine mesajlar gönderen beyindeki sinir liflerinin ezilmesine veya yırtılmasına yol açar. Ağır beyin hasarlarından hafif beyin hasarlarına kadar değişen, 8 düzeyden oluşan bir skalaya sahiptir. Bu sınıflandırma şu şekildedi;

1. Düzey- Tepki yok: Derin uyku veya koma,

2. Düzey- Genelleşmiş tepki: Dürtüye tutarsızlık ve belirsiz tepki,

3. Düzey- Bölgesel tepki: Basit talimatları tutarsız ve gecikmeli bir tarzla yerine getirebilir; belirsiz öz bilinç,

4. Düzey- Karışık ve heyecanlı tepki: Son derece düşük bilgiyi işleme becerisi; zayıf ayırt etme ve dikkat süresi,

5. Düzey- Karışık ve uygun olmayan tepki: Basit talimatlara tutarlı tepki; Sıklıkla yönlendirme gereksinimi,

6. Düzey- Karışık ve uygun olmayan tepki: Hafıza kaybı nedeniyle yanıtlar doğru olmayabilir, fakat duruma uygundur; tekrar öğrenilen işlerin akılda tutulması; tutarsız yönlenme,

7. Düzey- Otomatik ve uygun tepki: Yönelmiş ve uygun davranış, fakat iç yüzünü anlama eksik; zayıf yarı ve problem çözme; en düşük düzeyde gözetim gerektiriyor,

8. Düzey- Amaçlı ve uygun tepki: Yeni ve geçmiş olayları bütünleştirme becerisi; yeni etkinlikler öğrenildikçe gözetime gerek olmaz.

Travmatik Beyin Yaralanması Olan Öğrenciler için Beden Eğitimi ve Spor:

Travmatik beyin yaralanması olan öğrencilerin beden eğitiminde öğretmen ve antrenörlere çeşitli stratejiler önerilmektedir. İşlevsel etkinliklerin önemine değinen öğretim teknikleri bu stratejilerden birisidir. Buna göre öğretmen ilk olarak öğrencinin zevk aldığı ve topluluk içinde yapabileceği işlevsel aktiviteleri tanımlar. Öğrencinin başarıya ulaşması için öğrencinin durumunu değerlendirir. Karmaşık talimatları basit adımlara dönüştürerek tekrar açıklamak gibi ilave stratejiler kullanılabilir (Winnick ve Porretta, 2018).

Bedensel Yetersizliği Olan Bir Öğrenci ile Karşılaşan Beden Eğitimi Öğretmeni Ne Yapmalı:

- Öncelikle derse başlamadan önce ders yapacağı alanı, derse katılacak öğrencisinin durumuna ve kullandığı araç var ise ona göre güvenli bir şekilde düzenlemeli.

- Kendini güvende hissetmesi için öncelikle, öğrencisini cesaretlendirici bir konuşma yapmalı.

- Sınıfta diğer öğrenciler ile birlikte ders işlenecekse, her öğrenciye mutlaka ismi ile hitap edinmeli.

- Öğrencinin ders işlerken görebileceği pozisyonlara, ders ile ilgili görseller koyulmalı.

- Beden eğitimi ve spor dersinde gerçekleştirilecek aktivite, bedensel yetersizliği olan öğrencilerin, eğer kullandığı bir araç var ise onun hakkında bilgi verilmelidir.

Bedensel Yetersizliği Olan Öğrencilerde Beden Eğitimi Dersi Stratejileri:

- Bir beden eğitimi dersinin müfredatının uyarlaması dört alanda yapılır; Talimat, kurallar, ekipman ve çevredir.

- Bedensel yetersizliği olan çocuklar için ders yapılacak olan alanda gerekli güvenlik önlemleri alınarak, oluşabilecek sakatlanmaların önüne geçilmelidir.

- Öğretmenler öğrencilerini derse katılma konusunda, muhakkak cesaretlendirmelidirler.

- Öğretmenler bedensel yetersizliği olan öğrencileri için, sözel ifade yerine, model olmayı tercih etmelidirler.

- Ders esnasında kullandığınız terimlerin açıklamaları, net bir şekilde yapılmalıdır. Örneğin; Bir öğrenciye "Koş" dediğinizde bunun her öğrenci için olabildiğince hızlı şekilde hareket etmek anlamına geldiği söylenmelidir.

- Derste kullanılması planlanan oyunlar, öğrencilerin sahip olduğu bedensel yetersizlikler göz önüne alınarak seçilmelidir. Eğer bir oyunun oynanması konusunda öğretmen ısrarcı oluyorsa, o zaman da oyunu öğrencilerine uygun olarak uyarlamalıdır.

- Ders esnasında oynatılan oyunun kuralları, bedensel yetersizliği olan öğrencilere göre uyarlanmalıdır.

Görme Yetersizliği:

Görme engelli öğrencilerde görsel takip yetersizliği nedeniyle hareketlerde yavaşlama meydana gelmekte ve fiziksel aktivite düzeyi düşmektedir. Fiziksel aktivite düzeyi düşük olan, görme yetersizliği olan öğrencilerin motor gelişim ve motor becerileri, özellikle de lokomotor aktivitelerde gecikmelere neden olabilmektedir.

Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler için Beden Eğitimi ve Spor:

Görme yetersizliği olan öğrencilerden fiziksel aktivitelerde yer almayanların oranı 6-8 yaş grubunda %65.8 ve 9-11 yaş grubunda ise %52.7'dir. Görme yetersizliği olan öğrencilerde motor gelişimde gecikme olması, fiziksel aktiviteyi de yavaşlatmaktadır (Pınarbaşı, Hisar, 2019). Bu oranlar göstermiştir ki, okul çağındaki görme yetersizliği olan öğrencilerin yarısından fazlası fiziksel aktivite yapmamakta veya yapmak isteseler de engellerle karşılaşmaktadırlar.

Oysaki görme yetersizliği olan öğrencilerin düzenli beden eğitimi ve spor derslerine katılımları sağlanır ve eğer eşit fırsat sağlanabilirse fiziksel yetersizliklerinden meydana gelen yetersizliğin düzelebileceği, akranları ile karşılaştırıldıklarında yeterlilik seviyelerinin yükselebileceği bilinmektedir. Uyarlanmış bir programla gerçekleştirilecek olan beden eğitimi ve spor derslerine katılım görme yetersizliği olan öğrencinin bağımsız bir şekilde hareket etmesine yardımcı olmaktır. Aynı zamanda uyarlanmış programlar eşliğinde bireysel ve takım sporlarına katılım oranları için öğretim stratejileri artmakta, bu artış spor becerilerini ve motor becerilerini de geliştirmektedir (Winnick, 2016).

Görme Yetersizliği Olan Bir Öğrenci ile Karşılaşan Beden Eğitimi Öğretmeni Ne Yapmalı:

- Kendini güvende hissetmesi için öncelikle kendinizi tanıtın.

- Sınıfınızdaki diğer öğrenciler ile birlikte ders işleyecekseniz, her öğrencinize mutlaka ismi ile hitap edin.

- Ders esnasında konuşacağınız kişi görme yetersizliği olan öğrenciniz ise ismini söyleyerek doğrudan konuşun. Konuşurken direkt öğrencinize bakın.

- Ortamdan herhangi bir sebeple kısa süreli bile olsa uzaklaşmanız gerekirse bu konuda öğrencinizi bilgilendirin.

- Onunla konuşurken normal bir ses tonu kullanın.

- Öğrencinizle konuşurken görme ile ilgili terimleri kullanmamaya çalışın.

- Öğrencinin bir hareketi gerçekleştirmesi için yardım etmek isteyen öğretmen öğrencisine ona hangi konuda yardım etmek istediğini açık bir dille ifade edip, onun yardıma ihtiyacı olup olmadığına karar vermesine izin vermelidir.

- Öğretmen dersine katılmaları için onları yüreklendirmeli ve dersine katılan öğrencilere olumlu davranmalıdır.

- Beden eğitimi ve spor dersinde gerçekleştirilecek aktivite hakkında bilgi vermelidir.

- Öğrencilerin yardıma bağımlı hale gelmemesi için bağımsız aktiviteler vererek, öğretmen tarafından bağımsızlığı destekleyin.

- Eğer öğretmen salonda görme engelli öğrencisini yalnız bırakmak zorunda kalacaksa onun güvenliğini almalıdır.

- Ders ile ilgili talimatlar verilirken yer-yön ve materyal konusunda açık ifadeler kullanılmalıdır.

- Dersi işlerken öğretmenin sözel ifadelerle ders anlatması önemlidir.

Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerde Uyarlanmış Beden Eğitimi için Öğretim Stratejileri:

Görme yetersizliği olan öğrencilerin beden eğitimi dersine aktif katılımlarını sağlamak için beden eğitimi öğretmeninin bir takım stratejilere ihtiyacı vardır. Bunlardan bazıları:

Öğretim uyarlaması için seçenek araştırılması:

İnsanlar hayatlarındaki pek çok öğrenmeyi doğrudan öğretilmeden gözlemleme ve dinleme yoluyla öğrenmişlerdir. Görme yetersizliği olan öğrencilerde ise bu durum rastlantısal öğrenme oranının düşmesinden dolayı,öğretmenler daha fazla bilgiyi doğrudan öğretmek zorunda kalırlar. Çocuğun çevresinde ne olduğunu ve neden olduğunu anlaması için tüm olanaklar kullanılmalıdır. Öğretmen öğrencisini çevreleyen ortamı anlaması için zaman ayırmalıdır. Görme yetersizliği olan öğrenciler farklı konuları farklı şekillerde anlayabilirler. Aktivite ne kadar karmaşıklaşırsa öğrenme de o kadar gecikmeler yaşanmaya başlayabilir. Öğretmenin öğrenciye beceriyi uygulamasında yardımcı

olması için kullanması gereken bir takım öğretim stratejileri vardır. Öğretim esnasında bunları tek başına veya bir arada kullanarak öğretimi kolaylaştırmak mümkündür (Kılıç, 2020).

Öğretmenin yaptığı sözel açıklamalar:

- Basitçe çocuğa ne yapacağını anlatın.

- Çocuğun tercih ettiği iletişim şeklini kullanın.

- Öğrenci ilk seferde anlamazsa, tekrarı değişik bir yolla yapın.

- Öğrencinin kullanılabilir bir görüşü varsa, anlayışı artırmak için gösteri yapın.

- Kesin ve açık tanımlar yaparak, geri bildirimler verin. "Raketi sol omzunun 8-10 cm üzerinde tut" sözü " Raketi şöyle tut " sözünden daha fazla geri bildirim sağlayacaktır. Kesin bir dil kullanılmasından sadece görme yetersizliği olan öğrenci değil her çocuk yararlanır.

- Bir radyo yorumcusunun maçı yorumladığı gibi, seyircilere olayı anlatmak için bir öğrenciyi spiker atayarak, seyircili yarışmalara görme bozukluğu olan öğrencilerin katılımını sağlamak önemlidir. Yarışmayı daha eğlenceli, canlı ve şakacı kılacak bir spiker bulmaya çalışılmalı.

Öğretmen ve akran gösterileri:

- Öğrenciye beceri veya hareketi gösterin.

- Öğrencinin (var ise) görüş alanı içinde gösteri yapın.

- Öğrencinin cüssesinde ve yeteneklerine yakın birinden modellik etmesini isteyin.

- Mümkünse tamamı-bölümü-tamamı öğretim yöntemini kullanın. Becerinin tamamını gösterin, sonra bölümlerini gösterin (görev analizine göre) ve tekrar tamamını gösterin.

Öğretmen ve akranın fiziksel yardımı veya rehberliği:

- Hareket sırasında, ya kısmi fiziksel yardımla, dirseğe emekleme hareketinde dokunarak, ya da tam fiziksel yardımla, kollarını emekleme hareketinde hareket ettirerek öğrenciye fiziksel olarak yardım edin.

- Hangi becerilerin fiziksel yardım gerektirdiğini, öğrencinin vücudunun neresine ve ne kadar uygulanacağını da belirterek, kaydedin. Eğer yasal amaçlarla talep edilirse, öğretmen bir öğrenciye ne zaman nerede ve neden dokunduğunu anlatabilir.

- Öğrenciyi ürkütmekten kaçınmak için, fiziksel yardımdan önce öğrenciyi uyarın.

- En kısa sürede fiziksel yardımı, en düşük düzeyde fiziksel anımsatmaya indirin.

Öğretmen ve akranın dokunsal modellemesi:

- Öğrencinin, öğretmenin veya bir akranın önceki üç yaklaşımı kullanarak öğrenilmesi zor olan bir beceri veya hareketi uygulamasını hissetmesine izin verin.

- Öğrenciye, sizin veya bir akranının bir beceriyi uygulamasını nerede ve ne zaman hissedeceğini söyleyin.

İşitsel araçların eklenmesi:

- Etkinlik merkezlerine bir ses kaynağı konularak onları yönlendirerek dersin verimli bir şekilde ilerlemesi sağlanabilir.

- Aktivitedeki ses merkezinin aktivitede kullanılacak hedefin neresinde olduğu bildirilmelidir ("Kalenin direklerinde zil var", "Topun içinde zil var", "Basketbol potasının üstünde ziller var" gibi)

- Ders esnasında, sesli farklı materyaller kullanılabilir.

Akran öğretimi:

Öğrencilerde yaşıtları ile kurdukları iletişimden dolayı görme yetersizliği olan öğrencilerde de diğer tüm öğrencilerde olduğu gibi kendilerini yakın hissederek öğrenme daha hızlı gerçekleşebilir. Görme yetersizliği olan öğrencilerde tanıdıkları bir arkadaşını kullanmak, onun kendini daha rahat hissetmesi açısından daha da verimli öğrenim gerçekleştirmesi sağlanabilecektir.

Uyarlanmış ekipmanlar:

Görme yetersizliği olan öğrencinin derse daha motive katılmasını sağlamak için materyallerin uyarlanması önem kazanmaktadır. Bu uyarlamalar bazen spor salonunun dönüştürülmesi iken bazen de kullanılacak spora ait materyaller olabilmektedir. Salonla ilgili aktivitenin alanını belirlemek için tüm alanı çevrelemiş zilli ipler olabileceği gibi, az görenler için sahaya yerleştirilmiş neon renklere sahip bantlar olabilmektedir. Ders içinde uygulanılacak konuya göre; büyükçe şişirilmiş balonlar, büyük toplar, zilli toplar, yumuşak toplar başarılı atışlar gerçekleştirilebilmesi ve yön bularak ulaşılması için sesler ekleyerek hazırlanmış pota file ve kaleler oluşturulabilir.

Uyarlanmış aktivite örnekleri:

Çanlı top oyunu: Öğrenci belirlenmiş alanda emeklerken, yürürken veya koşarken içinde çan olan bir topu takip eder. Gerektiğinde öğrenciye rehberlik yapın ve mümkün olduğu kadar topu yakalamasını sağlayın ve başardığını gösterin.

Paraşüt sallaması: Öğrenci üstündeyken arkadaşlarının paraşütü sallamasını veya bir noktadan başka bir noktaya çekmesini sağlayın. Paraşütün üstündeyken öğrencinin dengede kalmasına destek olun ve zarar görmemesi için gerekli önlemleri alın.

Rampa aşağı yuvarlama: Öğrenciyi alçak bir rampanın başına koyun ve aşağıdaki bir ses kaynağına doğru yuvarlanmasına izin verin. Size güvenmesi ve kendine zarar gelmeyeceğini hissetmesi önemlidir.

Scooter çekişi: Öğrenci bir scooter'ın üzerine oturur ve bir hulohop'un bir yanından tutar, öğretmende hulohop'un diğer tarafından tutarak salon içerisinde dolaşmasını sağlar. Öğrencinin güveni arttıkça öğretmen çekme gücünü azaltarak destek olmaya devam eder. Ayrıca scooter'ın üzerine uzanarak etrafta uzatılmış iplerden çekerek de aktivite zenginleştirilebilir.

Terapi topu itişi: Yardımlı bir oturma pozisyonunda (bir yetişkin çocuğun doğruca arkasına oturarak onu doğrudan destekler), öğrenci büyük ve ağır bir terapi topunu bir ses kaynağına veya kişiye doğru iter. Bu üst vücut kuvvetini arttırarak, sürünmeye ve emeklemeye yardımcı olur.

Trambolinde zıplama: Öğrenci, duvar, öğretmen veya bir bara tutunarak (destek) bir zıplatma aletine (minitrambolin) zıplar.

Hareket incelemesi: Öğrenci bir örtünün üstüne bırakılır. Yukarı aşağı sağa sola hareket etmesi istenir.

İşitme Yetersizliği:

İşitme yetersizliği öğrencinin bir veya iki kulağında meydana gelen kısmi veya tam işitme kaybıdır. Dünya sağlık örgütüne göre dünya genelinde 466 milyon (Dünya nüfusunun %5'i) insan işitme kaybından etkilenmektedir. Bu popülasyonun 34 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Çocukluk çağı işitme kayıpları %60'ı önlenebilir nedenlerden kaynaklandığı bildirilmektedir. Erken teşhis ve müdahale ile önlenebilen işitme kaybının çocuğun gelişimi ve eğitimsel başarısı üzerindeki etkisini en aza indirgemek için çok önemlidir.

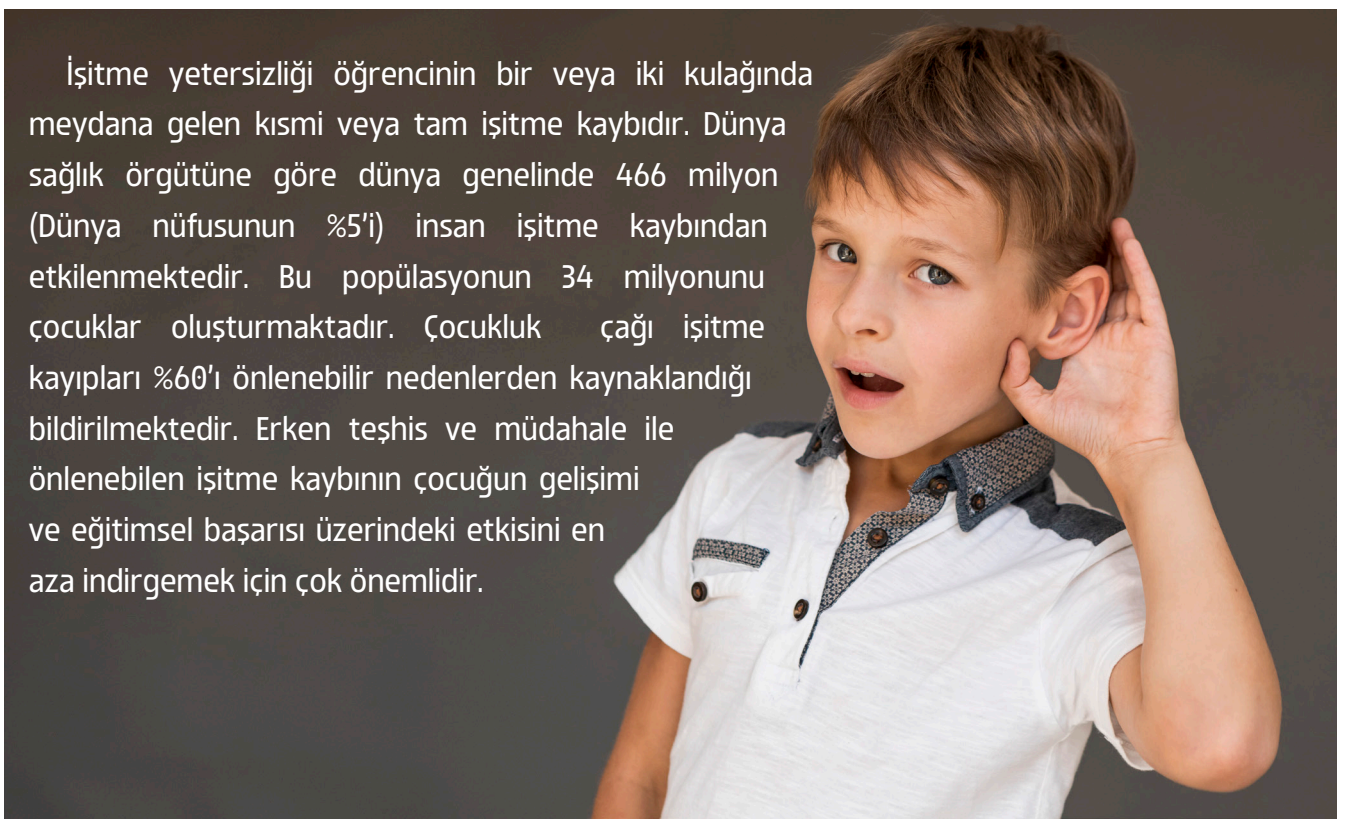

Tablo 5.4. Dünya sağlık örgütü (WHO) tarafından işitme engelinin derecelendirilmesi:

İşitme eşiği	İşitme kaybı derecesi	Güçlük düzeyi
27 – 40 dB	Yumuşak	Fısıltı veya alçak sesle konuşma
41 - 55 dB	Orta	Normal konuşma
56 – 70 dB	Orta – Şiddetli	Yüksek sesle konuşma
71 - 90 dB	Şiddetli	Aşırı yüksek sesle konuşma
90 dB'den büyük	Derin	Aşırı yüksek veya duyulamaz

İşitme yetersizliği olan çocuklara, işaret dilini öğrenme fırsatı verilmelidir (WHO, 2020). İşaret dili öğrencilerin öğrenme süreçlerinde ve fiziksel aktiviteye katılımlarında daha aktif rol almalarını sağlar.

İşitme kaybı tipine göre sınıflandırma:

İletimsel kayıpta: İletimsel tip işitme kaybı sinirlerin zarar görmediği bir mekanik problem olduğundan tıbbi ya da cerrahi müdahalelerle düzeltilebilmektedir. İletimsel tip işitme kaybının en sık gözlenen nedeni ciddi orta kulak iltihabı ya da orta kulak akıntısıdır. Bu durum çoğunlukla tedavi edilebilir bir durumdur.

Duyusal-sinirsel kayıp: Duyusal-sinirsel kayıp ses yüksekliği kadar sesin doğruluğunu da etkiler. Böylece kelimeler, sesler çarpıtılır. Sesin yükseltilmesi ya da işitme aletinin kullanılması sesin duyulur olmasına yardım edebilirken, kelimelerin çarpıtılmasını önleyemez. Tipik olarak düşük perdeli sesler işitilmesine rağmen, yüksek perdeli "t,p,k" gibi sessiz harfler belirgin bir şekilde işitilmez. Bu "top, pop" gibi sesleri birbirinden ayırt etmeyi güçleştirir, Karışık tip işitme kaybı: Bu tip iletimsel ve duyusal-sinirsel işitme kaybının bir arada bulunmasıdır. Kaybın iletimsel parçası kulak enfeksiyonunun tedavisi durumunda olduğu gibi geçici ya da kalıcı olabilir. Yaralanmalar, enfeksiyonlar ve ilaç alerjilerinin hepsi işitme kaybına yol açabilir (Özer, 2020).

Motorsal özellikler:

Eğer işitme kaybının bir bölümü olarak iç kulağın yarım dairesel kanalları sensorinöral sağırlıktaki gibi hasar görmüşse denge sorunlarının olması olasıdır. Sağırlık değil vestibüler hasar sonucu meydana gelen bu denge sorunları, gelişimsel gecikmelere ve motor gecikmelerine yol açabilir. Grup olarak işitme kaybı olan öğrencilerin motor performanslarını zayıf görünmesi, öğrencilerin motor performanslarını ortalama göstermelerinden kaynaklanıyor olabilir. Hareketleri öğrenmek ve fiziksel etkinliğe katılmak için eşit olanaklar sağlandığında, İşitme yetersizliği olan öğrenciler motor becerilerinde aynı yaştaki akranları ile eşit performans gösterecektir (Lieberman, Volding & Winnick, 2004)

İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilerde Uyarlanmış Beden Eğitimi İçin Öğretim Stratejileri:

- Öğrenciyle yapılacak ilk ders önemlidir. İşitme kaybı ile ilgili özel konuşmak, işitme kaybının nedenini öğrenmek, geçici mi kalıcı mı olduğu, hangi sesleri duyup duyamadığı bilgilerini öğrenmek öğretmen ile öğrenci arasındaki güveni sağlamak için olumlu hareketler olacaktır.

- Dersin yapılacağı salonun akustiğini kontrol etmek önemlidir. Öğretmen bunun için salon boş iken ellerini çırparak ses yüksekse ve yankı yapıyorsa akustiğinin kötü olduğunu anlayabilir. Akustiği bozuk bir salonda veya yüksek ses bulunan ortamlarda işitme cihazı kullanan öğrenciler duymakta sorun yaşayabilir.

- Salon ve ekipman tanıtımında göz kontağı kurmaya özen gösterilmelidir.

- Dudak okumalarını kolaylaştırmak yüzünüzü onlara doğru çevirerek iletişimde olmaya özen gösterilmelidir.

- Sadece gerektiğinde sözel ifade veya işaret kullanılmalıdır.

- Kapalı spor salonlarında hareket öğretimi için yeterli aydınlatma olduğundan emin olunmalıdır.

- Spor alanında öğretmen öğrencisini görebileceği ve işitebileceği mesafelerde hareket serbestliği sunmalıdır.

- Yeni bir aktivite veya oyuna başlamadan önce, öğretmen öğrencisine ilgili etkinliğin kurallarını ve stratejilerini açıklamalıdır.

- Duymayan öğrenciler ile iletişim için bazı işaret dili terimlerini öğrenmesi gerekmektedir. Örneğin; "iyi", "tamam", "sıra ol", ""başla", "bitti", "dur", "mükemmel", "başla", "otur", "oyun". " teşekkür ederim" gibi.

- Bazı etkinliklerde iletişim için görseller kullanılmalıdır. Örneğin; yere yapıştırılan ayak resmi ile çizginin hemen gerisinde beklemesi istenir.

- İletişim sırasında vücut dili, mimik ve jestler kullanılmalıdır.

- Video ipuçları ve diğer görsel yardımcılar hareket öğretiminde yardımcı olabilir.

- Kullanılacak yönergeler basit ve kısa olmalıdır. Örneğin; "Topu al ve at".

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrencilerde Beden Eğitimi ve Sporun Ölçme ve Değerlendirmesi Nasıl Gerçekleşmeli ?

Ölçme, "Öğrencinin bir niteliğe sahip olma derecesini belirlemek için kullanılan işlem" olarak tanımlanır. Öte yandan, ölçmeden farklı olarak, **değerlendirme** ise "çocukların gelişimlerine, öğrenmelerine, sınıf ortamına ve eğitsel etkinliklere ilişkin bilgilerin toplanması ve toplanan bilgiler aracılığıyla eğitime yönelik kararların verilebilmesi için bu bilgilerin düzenlenmesi ve yorumlanması süreci" olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan ve Canbeldek, 2017).

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin beden eğitimi ve spor derslerinden kapsamlı şekilde yararlanabilmesi ve öğrenciye özel hazırlanacak olan bireysel eğitim programlarının hazırlanması için gerekli testlerin yapılması açısından önem arz etmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin statülerini ve gereksinimlerini belirlemek için ölçüm yapmak gereklidir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin bir kısmı tipik gelişim gösteren akranlarına uygulanan testlere tabi tutulabilirler. Bazı durumlarda standartlaştırılmış testleri uyarlamak veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için özellikle tasarlanmış ve standartlaştırılmış test uygulamalarının kullanımı da gerekebilir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, çoğu zaman standartlaştırılmış test unsurlarını uygulamak için gereken fiziksel uygunluk düzeyine, motor beceriye, motivasyon ve anlayışa sahip olamayabiliyorlar.

Winnick ve Short, bu tipte destek gereksinimleri olanların fiziksel uygunluk düzeylerini ölçmek için, standartlaştırılmış testlere bir alternatif olarak görev analizi ve diğer fiziksel etkinliklerin ölçümünü önermektedir (Winnick, 2011). Bu nedenle yetersizliği olan öğrencilerde formal testler de, informal testler de kullanılabilmektedir. Öğretmen veya antrenörün bu iki değerlendirmeyi bir arada kullanması da önemlidir. Formal değerlendirme ile öğrencinin var olan performans düzeyi belirlenirken informal değerlendirme ile de gelişim, öğrenme süreci ve uygulamanın etkililiği değerlendirilerek öğretim planlaması yapılmalıdır. Formal değerlendirmede geçerlilik, güvenirlilik özelliklerine sahip norm ve kritere dayanaklı standart testler (TGMD-3, BOT-2, Fitnessgram, Brockford Fiziksel uygunluk testi), informal değerlendirmede; alanında uzmanları tarafından geliştirilmiş test, anket, kontrol listesi (sporla ilişkili hareket becerileri değerlendirme kontrol listesi, hafif ve orta düzeyde yetersizliği olan özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için motor beceri değerlendirme kontrol listesi), aile görüşü video kayıtları gibi (Horvat ve diğ., 2007) araçlar kullanılır.

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-1

Oyun Adı : **BOCCE**

Ekipmanlar : Bocce sahası (26 m 50 cm, genişliği 4 m 50 cm) İç veya Dış alan

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Saha ölçüleri büyütülüp küçültülebilir.
- Topların ağırlıkları ve ölçüleri değiştirilebilir.
- Pallino büyültülüp küçültülebilir.

Oyuncular : Bireysel, 2'li ve 4'lü takım olarak oynanabilir.

Oyunun Amacı :

- Öğrencilerinizin bir çizgi üzerinde top atma alışkanlığını geliştirmesini sağlayın.
- Topu isabetsiz atmaya devam ediyorsa atış stillerini değiştirin.
- Oyunlara herkesin dâhil olmasını sağlamanın yollarını tartışın.
- Daha kolay aktiviteler kullanarak top mesafelerini değiştirip isabet çalışmaları ile güven geliştirin.

Kurallar :

- Oyunun başladığı çizgiye basmadan top oyuna dâhil edilir.
- Topu attıktan sonra da olsa önden veya yanlardan sahayı terk edemez. Arkasını dönüp arkadaki çizgiden çıkar.
- Oyundaki amaç, attığınız veya yuvarladığınız toplarınızın hedef topa (pallinoya) yakın olmasını sağlamaktır.
- Rakip toplarından hedef topa daha yakın olarak atılan her top için bir puan alınıyor
- 15 puan alan oyuncu oyunu (maçı) kazanıyor.

Emniyet Tedbirleri :

- Topu almak için eğilirken iki kişinin aynı anda eğilmesine izin vermeyin. Eğilirken gerçekleşecek olan bir çarpışma sakatlanmalara neden olabilir.
- Topları ellerine tek tek almalarına dikkat edin ve sadece atış yapmak için almalarını sağlayın.
- Bir öğrenciniz atış yapmak için başlangıç çizgisine geçtiğinde saha içinde kimsenin kalmamasına özen gösterin.

Oynanma Şekli :

- Oyunun bireysel mi takım halinde mi oynanacağına karar verilir. Bireysel ise öğrenci 4 atış yapar. 2'li veya 4'lü takımlar halinde oynanacaksa her öğrenci 2'li takımda 2 atış 4'lü takımda 1 atış hakları vardır.

- Oyuna başlarken takımlar atacakları topun rengini seçer. İlk atışı kimin yapacağına karar verilir.

- Pallinoya sahip olan takımın, pallinoyu 9,15 m'lik işaretin ilerisine ve karşı duvara yakın olan 3,05 m'lik işaretin arkasına yerleştirmek için üç hakkı vardır: Yarı-saha çizgisi üzerinde veya karşı duvara yakın olan 3,05 m'lik çizgi üzerinde durması halinde atış başarısız sayılır. Eğer bu üç atış başarısız olursa, pallinoyu atış hakkı karşı takıma geçer. Bu atışlar da başarısız olursa hakem pallinoyu 12,20 m çizgisinin ortasına yerleştirir.

- Ve atış sırasına göre oyun alanına giren öğrenciler sırası ile atışını gerçekleştirip oyun alanını arka çizgisinden terk ederler.

- Topu atma hakkını elinde bulunduran takım atış yaptığında pallinoya rakip takımın attığı toplardan daha yakınına ulaşan her top sayı olarak değerlendirilir.

- Dört Oyunculu Takım (her oyuncuya bir top) = 16 puan, İki-Oyunculu Takım (her oyuncuya iki top) = 12 puan, Tek-Oyunculu Takım (oyuncuya dört top) = 12 puan üzerinden değerlendirilir. Bu sayıya ulaşan takım seti kazanmış olur. Setlerde durum ise 3 set üzerinden değerlendirilir.

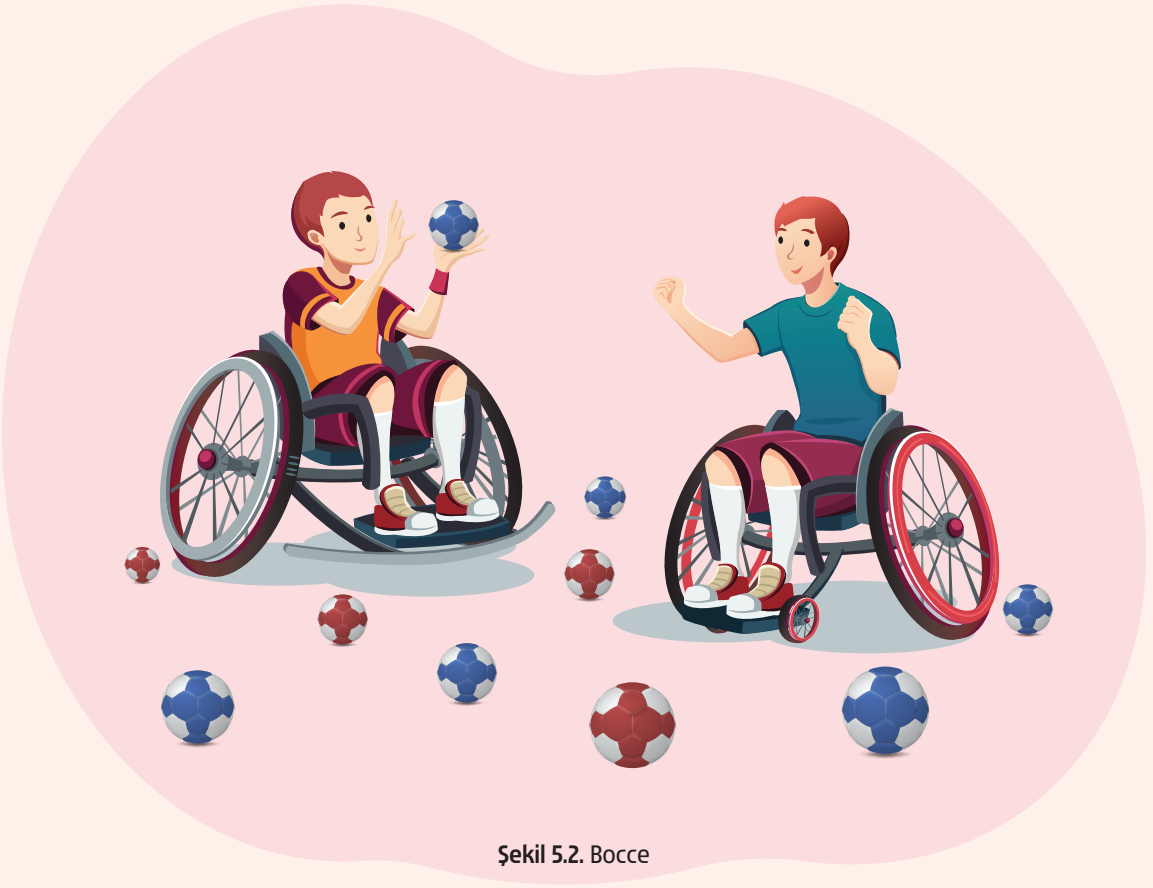

Şekil 5.2. Bocce

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-2

Oyun Adı : HEMSBALL

Ekipmanlar :

- 4 m -1.55 m açık veya kapalı alan
- 55 mm çapında 95 gr. Ağırlığında kauçuk turuncu bir top
- Çapı 30 cm. genişliği 18 mm yüksekliği 20 mm olan bir çember
- Kenarları 34.5 cm uzunluğunda kare bir hedef tahtası
- 10cm çapında kırmızı bir hedef noktası
- 42 cm - 30 cm veya 50 cm -40 cm olmak üzere ayak basma alanı

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Sahanın ölçüleri değiştirilebilir.
- Top ağırlığı ve boyutları değiştirilebilir.
- Çember ve hedef tahtası büyütülebilir.
- Hedef noktasının çapı genişletilebilir.

Oyuncular : Bireysel oynanan bir spordur.

Oyunun Amacı :

- Öğrencilerin el-göz koordinasyonunu geliştirerek, hedefe isabetli atış yapmalarını sağlayabilmektir.

- Oyuna herkesin dahil olmasını sağlayabilmek için, bireysel olan oyun takım oyununa dönüştürülebilir.

- Mesafe değiştirilerek, öğrenciye güven duygusu kazandırılarak, mesafe kademeli olarak arttırılabilir.

Kurallar :

- Oyunculara karşılıklı ısınmaları için 5 dakikalık bir süre tanınır, süre bitiminde kura atışı ile oyun başlar. Oyunu yönetecek kişi oyuncuların boyuna göz kararı ile bakar.

- Oyuncu ilk servis atışını, eli önünde duran 4x35 cm.' lik şeridi geçmeyecek şekilde kullanır. Rakip oyuncu kendisine gelen topu yere düşürmeden, ayağını veya elini ayak basma tablası dışına değdirmeden tutar.

- İlk servis atışı hariç olmak üzere karşılaşma esnasında oyuncular 4 cm' lik alan çizgisini ve

4x35 cm'lik şeridi elleriyle uzanarak geçebilir topu yakalayabilir ve karşı tarafa atabilirler.

- Büyüklerde 5, küçüklerde 3 set üzerinden oynanır.
- Setler 12 sayı üzerinden oynanır.

Emniyet Tedbirleri :

- Oyunun devam ettiği süre boyunca saha etrafında diğer oyuncuların bulunmamasına özen gösterilmelidir.
- Her öğrenci tarafından oyun kurallarına uyulduğundan emin olunmalıdır.

Oynanma Şekli :

- Öğrencilerle 12 sayılık 3 set oynatılabilir.
- Sınıf 2'ye ayrılıp takım oyununa da dönüştürülebilir.
- Her hata sayıdır.
- Sayı kazanan servis atma hakkına sahip olur.
- Sayılar 11-11 olursa set 13'e uzar ve 2 fark olana kadar devam eder.
- Her setten sonra saha değiştirilir.
- Top mutlaka çember içerisine değip sektikten sonra oyuncuların önünde bulunan 4 cm'lik alan çizgisini ve 4x35 cm şeridi geçmek zorundadır.
- Oyuncu alan çizgisini ve şeridi geçen topu, rakip oyuncu ikinci bir defa yere düşürmeden ve ayak basma tablasından herhangi bir uzvunu yer ile temas ettirmeden topu tutmalıdır.
- Oyuncular topu karşılarken herhangi bir uzvunun yer ile teması halinde rakip oyuncu 1 sayı kazanır.
- Top çember içerisine değmez ise atan oyuncu bir sayı kaybeder.
- Top çemberin herhangi bir yerine çarpar ise atan oyuncu bir sayı kaybeder.
- Oyuncu topu sert bir şekilde çemberin içine rakibin elleri yukarı en sağa veya en sola kalkmış pozisyonda dahi topu yakalayamayacak biçimde bir atış yaparsa bir sayı kaybeder.
- Top çember içerisine değdikten sonra 4 cm'lik alan çizgisine ve 4x35 cm'lik şeridin önüne veya şeride (çizgiye) değer ise atan oyuncu bir sayı kaybeder.
- Çemberi ayak ile düzeltmek kural ihlalidir düzelten oyuncu rakibine 1 sayı kazandırır.
- Ayak ile rakibe topu atmak da kural ihlalidir ve rakibe 1 sayı kazandırır.
- Sadece ayak ile topu kendine atmak kural ihlali sayılmaz.

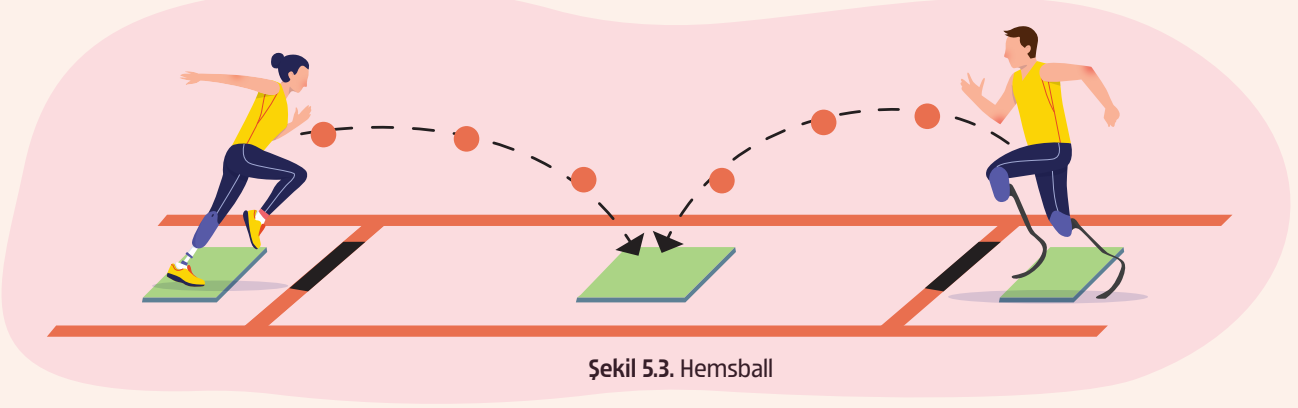

Şekil 5.3. Hemsball

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-3

Oyun Adı : **PARAŞÜT**

Ekipmanlar : Büyük boy hazırlanmış paraşüt, küçük renkli toplar.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Paraşütü tutmakta zorlanan öğrencilerin olması ihtimaline karşılık paraşütün uçlarına tutma yerleri yapılmalıdır.

- Oyunları oynarken öğretmenin sayıları göstermesi gereken aşamada sayıları bilmeyen öğrencilerin olması durumunda, sayı göstermek yerine bir hareket yapar ve bu hareketi tekrarlamalarını ister.

Oyuncular : Tüm sınıf dahil edilebilir.

Oyunun Amacı :

- Öğrencilerin küçük kas kuvvetini geliştirerek, hedeflenen hareketleri gerçekleştirmelerini sağlayabilmektir.

- Öğrencilerin grup etkinliklerine katılımları teşvik edilmeli ve tüm öğrencilerin etkinlikten zevk almasını sağlayın.

Kurallar :

- Oyun 3 aşamadan oluşur.

- Oyun düdük sesi ile başlar. Daha önce başlayan oyuncu oyunu kaybetmiş sayılır.

- Top önüne gelmeden uzanıp başkasının önüne giden topu almaya çalışan oyuncu diskalifiye olur.

- Müzik eşliğinde havalandırılıp indirilen aşamasında sayıyı bilemeyen veya öğretmenin yaptığı hareketi yapamayan öğrenci oyundan çıkar.

Emniyet Tedbirleri :

- Öğrenciler paraşütün üstündeki topları toplamak için paraşütü hızlı bir şekilde çekmemelerine dikkat edilmelidir.

- Paraşütün altına girmeye çalışan öğrencilerin hızlı hareket ederken bir sakatlanma yaratmamak için arkadaşları ile mesafeli durmalarına özen gösterin.

Oynanma Şekli :

- Oyunu 3 farklı aşamada gerçekleştirilmelidir.

- 1. aşamada paraşütün üstüne 15-20 arası küçük plastik toplar koyulur.

- Öğrenciler öğretmenin çaldığı düdük sesi ile birlikte paraşütü kendilerine doğru küçük küçük toplayarak topları kendi önlerine çekip son noktaya geldiğinde önüne gelen topu almaya çalışırlar. Aldığı her top için öğrenci bir sayı kazanmış olur.

- 2. aşamada ise öğrenciler iki gruba ayrılır. Paraşütün üstüne toplar konulur. İki gruptan biri paraşütü sabit tutar diğerleri de dalgalandırır. Paraşütü sallayan grup paraşütün üstünden kaç tane top düşürürse o kadar puan kazanır.

- Son olarak 3. aşamada toplar kaldırılarak müzik açılır ve müziğin ritmi ile paraşüt havalandırılır. Öğretmen paraşütün ortasına girer. Öğrencilerin kollarının en gergin şekilde havalandığı anda sert bir şekilde yere çökerek paraşütün iç kısmına girerler. Paraşütün içinde kalan öğretmen tüm öğrencilerine parmakları ile bir sayı gösterir. Öğrenciler de bağırarak o sayıyı söyler sayıyı göremeyip, söyleyemeyen öğrenci oyundan çıkar.

- Oyun kalan öğrencilerle devam eder.

Şekil 5.4. Paraşüt

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-4

Oyun Adı : YAKAN TOP

Ekipmanlar : Yere işaretleme yapmak için fosforlu bantlar, top ve düdük.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Oyun alanının boyutları isteğe bağlı olarak değiştirilebilir.
- Topun büyüklüğü ve sertliği de öğrencilerin durumuna göre ayarlanabilir.
- Duracakları yerler işaretlenebilir.

Oyuncular : Oyuncular 2 farklı gruptan oluşabilir.

Oyunun Amacı :

- Sınıftaki tüm öğrencilerin oyuna dâhil olmasına özen gösterin.
- Oyun esnasında atılan toptan kaçmaları gerektiğini anlatın.
- Topun atıldığı yönün tersine koşmaları gerektiğini anlatın.

Kurallar :

- Topu atan takımdaki öğrencilerin topu atma esnasında çizgiyi geçmemeleri gerekmektedir.
- Toptan kaçan gruptaki öğrencilerin kaçarken belirlenen çizgilerin dışına çıkmamaları gerekmektedir.
- Oyun kazanılmış 3 set üzerinden oynanır.
- Toptan kaçan takımdaki son oyuncu da vurulduğu zaman set bitmiş olur.
- Topu atan takımla kaçan takım yer değiştirir. 3 seti alan takım oyunu kazanır.

Emniyet Tedbirleri :

- Kullanılacak olan topun sert olmamasına dikkat edilmelidir.
- Oyun esnasında arkadaşlarına zarar verecek düzeyde sert top atan öğrenci görüldüğünde öğretmen tarafından düdük çalınarak oyun durdurulmalı ve bunun yanlış olduğu anlatılıp tekrar düdük çalınarak oyun kaldığı yerden devam ettirilmelidir.

Oynanma Şekli :

- Sınıf 2 takıma ayrılır.

- Ayrılan 2 takım içinde birer sözcü seçilir. Yazı tura atılarak kurayı kazananın sahayı mı ortada olma hakkını mı seçmek istediği sorulur.

- Topu atan takım hazırlanmış olan sahanın en uç çizgilerinde durmak üzere kendi aralarında da ikiye ayrılır.

- Toptan kaçacak olan takımda oyun sahasının içinde elinde top olmayan takıma yakın dururlar.

- Düdük sesi ile başlayan oyun ortadaki takımın tüm oyuncuları bitene kadar devam eder.

Bittiği anda iki takım yer değiştirir.

Şekil 5.5. Yakan top

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-5

Oyun Adı : **BOWLİNG**

Ekipmanlar :

- Açık veya kapalı alan
- Farklı renklerde kukalar
- Tenis Topları
- Alanı belirlemek için bantlar

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Kukalar standart kukalar kadar ağır olmayabilir. Hafifletilmiş kukalar kullanılabilir. Örneğin su şişeleri gibi.
- Atılan topların boyutları farklılık gösterebilir.

Oyuncular : İstenilen sayıda karşı karşıya gelebilecek ikili gruplar oluşturulabilir.

Oyunun Amacı :

- Öğrencilerin el-göz koordinasyonunu geliştirerek hedefe isabetli atış yapmalarını sağlayabilmektir.
- Oyuna herkesin dâhil olmasını sağlayabilmek için bireysel olan oyun, takım oyununa dönüştürülebilir.
- Mesafe değiştirilerek, öğrenciye güven duygusu kazandırılarak, mesafe kademeli olarak arttırılabilir.

Kurallar :

- Labutlar hazırlanmış olan sahanın her iki tarafına birer metre uzaklıkta çizilmiş olan alana yerleştirilir.
- Her iki takımda labutların 1 metre arkasında kalan başlangıç çizgisine yerleşmelidir.
- Topları atarlarken çizgiye basılmayacak.

Emniyet Tedbirleri :

- Öğrencilerin topları kontrollü atmalarını sağlamak için, aralarındaki mesafeler ayarlanmalıdır.

Oynanma Şekli :

- Başlama komutu ile birlikte, ellerindeki topu karşı taraftaki, öğrencilerin önüne dizilmiş labutlara atmaya başlarlar.
- Hangi oyuncu bir diğerinin önündeki labutu daha önce devirirse oyunu o kazanır.
- Bu oyunda puanlama yoktur.

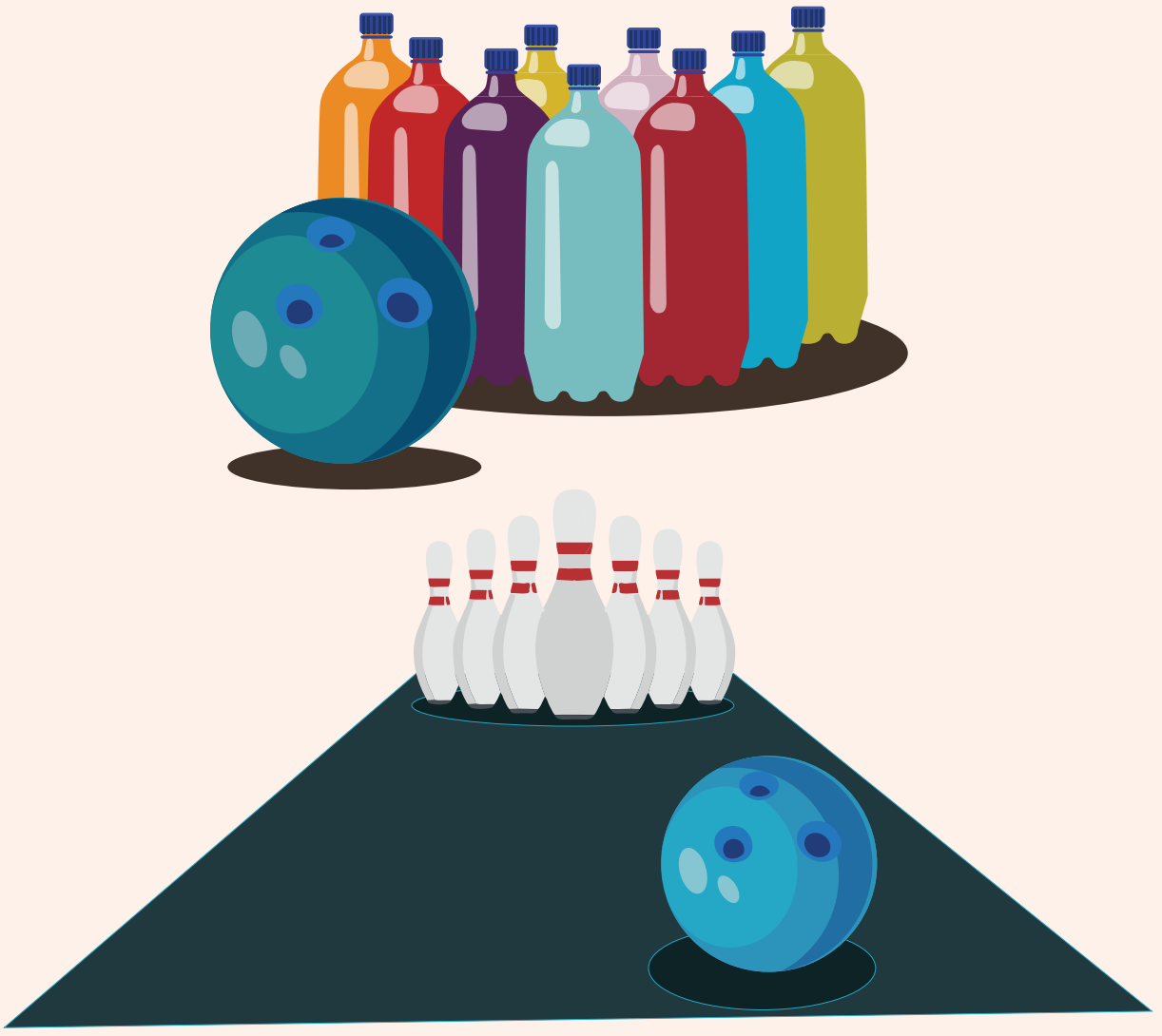

Şekil 5.6. Eğitsel Tanılama Süreci

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-6

Oyun Adı : BORİDORDA ENGELLER

Ekipmanlar : Renkli bantlar, antrenman çubukları, küçük ziller ve renkli toplar

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Bantlar slalom çubuklarına takılırken öğrencilerin boyları düşünülerek hazırlanmalıdır.
- Renkli bant bulunamazsa ip veya benzer malzemeler de kullanılabilir.

Oyuncular : Öğrencilerin her birinin arka arkaya uygulayabileceği bir etkinliktir.

Öğretim Stili :

- Top atma tekniklerini çalıştırın. Öğrencinize yakın olan teknikleri geliştirmesine destek olun.
- Herkesin etkinlikten zevk almasını sağlayın.
- El-göz koordinasyonunu geliştirici daha kolay aktiviteler yapmalarını sağlayın.
- Top mesafelerini değiştirip isabet çalışmaları ile güven geliştirin.

Kurallar :

- Hazırlanmış olan renkli bantlara değmemeleri gerekmektedir.
- Bantlara değen öğrenci parkurun başına döner.
- Bantların arasından geçerken denge sağlamak için destek alınmamalıdır.

Emniyet Tedbirleri :

- Öğrencilerin dengelerini kaybetme riskini düşünerek yakınlarında olup, denge kaybı gibi bir durum hissedildiğinde fiziksel yardımla destek verilmelidir.

Oynanma Şekli :

- İki slalom arasına veya var ise 2 duvar arasına renkli bantları farklı açı ve şekillerde üstten aşağıya kadar yerleştirin (yerleştirirken aralarından bir insan geçebilecek kadar boşluklar bırakın).
- Hazırlanılan parkurda yerleştirilen renkli bantların üzerine, küçük çanları aralıklı yerleştirin.
- Kulvarın bittiği noktanın 1 metre uzağına bir sepet yerleştirin.
- Öğrencilerinizi hazırladığınız kulvarın başına götürün.

- Topu eline almasını sağlayın düdük komutu ile başlaması gerektiğini ve parkurdaki renkli bantlara değmeden parkuru tamamlamasını isteyin.

- Parkurun bittiği noktada topu sepete atmasını söyleyin ve top isabet etmezse koşarak topu alıp aynı noktadan tekrar atış yapması gerektiğini anlatın.

- Başlangıç noktasında süre tutulacağı ve bu oyunu en kısa sürede bitiren öğrencinin, öğretmenin belirlediği ödülü alacağını da ekleyin.

Şekil 5.7. Koridorda Engeller

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-7

Oyun Adı : KAYAKLI YÜRÜYÜŞ

Ekipmanlar : 2 Adet uzun tahta, ipler, lastik aparatlar

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- 2 Adet 1 m boyunda 30 cm genişliğinde hafif ama dayanıklı tahtalar

- Tahtanın başlangıç noktasının 15-20 cm gerisine ve 20 cm'den 50 cm kadar uzağa ikincisi olmak üzere ayakların içine yerleşebileceği genişlikte lastik bantlar monte edilir.

- Yerleştirilen lastik bantların hemen önünden iki delik açılarak kullanacak öğrencinin boyları ile uyumlu ipler geçirilir.

- Bu materyalden sağ ve sol ayağa geçirilmek üzere iki tane hazırlanır.

Oyuncular : 2'li öğrenci grupları

Öğretim Amacı :

- Öne denge sorunu olmayan adımlamayı doğru yapabilen öğrenciler yerleştirilmelidir.

- Tahtanın arka kısmında denge duygusunu kavraması istenen ve adımlama çalışmalarına ihtiyacı olan öğrenciler yerleştirilmelidir.

- Materyalle hızlı hareket etmemelerine dikkat edilmelidir.

- Diz çekme, adımlama çalışmaları oyuna dâhil olmadan önce birkaç kez tekrarlanmalıdır.

Kurallar :

- Çizgi ile belirlenmiş bir noktadan iki farklı ekibin düdük komutuyla başlar.

- İki ekipte belirlenen noktaya kadar gidip dönerek başlangıç çizgisine ilk ulaşan takım oyunu kazanır.

Emniyet Tedbirleri :

- Her iki takım arasına, birbirilerine zarar veremeyecek aralıklarla yerleştirilmelidir.

- Geri dönüşleri yapacakları slalomları, ayaklarındaki kayakları denk geldiğinde temas etmeyecekleri uzaklıkta olmalıdır.

- Öndeki öğrencinin kılavuzluk yapabilecek bir öğrenci olmasına dikkat edilmelidir.

Oynanma Şekli :

- İki ayrı parkur kurulur.
- Parkurun başlama noktaları çizgi ile belirlenir.
- Düdük sesi ile oyun başlar.
- Koridor şeklinde belirlenmiş oyun alanının sonuna kadar gidilir ve oyun alanının sonundaki slalomun etrafında dönüp başlama noktasına dönülür.
- Başlama noktasına ilk gelen ekip oyunu kazanır.

Şekil 5.8. Kayaklı Yürüyüş

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-8

Oyun Adı : **OTURARAK VOLEYBOL**

Ekipmanlar : Renkli balonlar, Farklı boyutta toplar, Voleybol filesi

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Uygun bir kapalı veya açık oyun alanı.
- Saha boyutları 6 metreye 10 metre olmalıdır (minimum).
- Ön saha alanı en az 6 metreye 1,5 metre olmalıdır.
- Arka alan minimum 3,5 metre.
- Voleybol filesi (maksimum 1.45 m)
- Hafif voleybol, plaj topu veya benzeri toplar uyarlanabilir.

Oyuncular : Takım sayıları isteğe bağlı olarak oluşturulabilir.

Öğretim Stili :

- Maksimum katılımı teşvik edin.
- Oyunun kurulumunu herkesin katılmasını sağlamak için öğrencilere göre uyarlayın.
- Denge güçlüğü çeken öğrencilerinizi oyuna dâhil etmeye ve otururak oynamaya teşvik edin.

Kurallar :

- Voleybol kuralları tanıtılmalıdır.
- Başlangıçta birden fazla vuruşa izin verin.
- Ardından topun fileyi geçmeden önce maksimum üç vuruş yapmalarına izin verin.
- Başlangıçta topun bir kez zıplamasına izin verin.
- Sonrasında, top zıplamasına izin verilmez.

Emniyet Tedbirleri :

- Başlamak için hafif ve yavaş hareket eden bir top (örneğin, bir plaj topu) kullanın.
- Oyuncuların becerileri geliştikçe daha sert ve ya daha hızlı bir topa geçin.

Oynanma Şekli :

- Voleybol oyun kuralları ile sahaya yerleşilir.
- Oyuna başlama ve oyun esnasındaki tüm kurallar standart voleybol kurallarına uygundur.

Şekil 5.9. Oturarak Voleybol

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-9

Oyun Adı : **HAVALI TOP**

Ekipmanlar : Voleybol Filesi, büyük bir top, kare şeklinde bir kumaş

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- File boyu öğrencilerin boyuna göre ayarlanabilir.
- Topun boyutu isteğe göre değiştirilebilir.
- Kumaşın boyutu da kişi sayısına göre büyültülüp küçültülebilir.

Oyuncular : 2 kişilik veya 4 kişilik iki takım ile gerçekleştirilir.

Öğretim Stili :

- Öğrencilerinizin el göz koordinasyonunu geliştirmeye yönelik çalışmalar ekleyin.
- Topu filenin diğer tarafına, isabetsiz atmaya devam ediyorsa atış stillerini değiştirin.
- Oyunlara herkesin dâhil olmasını sağlamanın yollarını tartışın.
- Daha kolay aktiviteler kullanarak top mesafelerini değiştirip isabet çalışmaları ile güven geliştirin.

Kurallar :

- Top yere düşmeden karşı tarafa geçmelidir.
- Kumaşın üstündeki top yere düşürülmeden karşı sahaya geçirilmelidir.
- Top saha dışına çıkarsa sayı karşı takımın, saha içinde yere düşerse sayı takımın olur.

Emniyet Tedbirleri :

- Oyun içerisinde topun yönüne ve öğrencilerin gelen topun yönlenişine göre hareket ederlerken dikkatli olmalarına özen gösterilmelidir. Ani refleksle yapılan hızlı bir hareket sakatlanmaya neden olabilir.

Oynanma Şekli :

- Kura sonucu takımlardan biri topu, biri sahayı kazanır.
- Voleybol sahasının her iki tarafına yerleşen takımlardan topu kazanan, uçlarından tuttuğu kumaşın üstüne topu koyar ve oyuna başlar.

- Oyuna başlayan takım topu karşı takımın sahasına gönderir ve topu sahasına ilk düşüren takım sayıyı kaybeder.

- Set 15 sayıda, maç 3 sette biter.

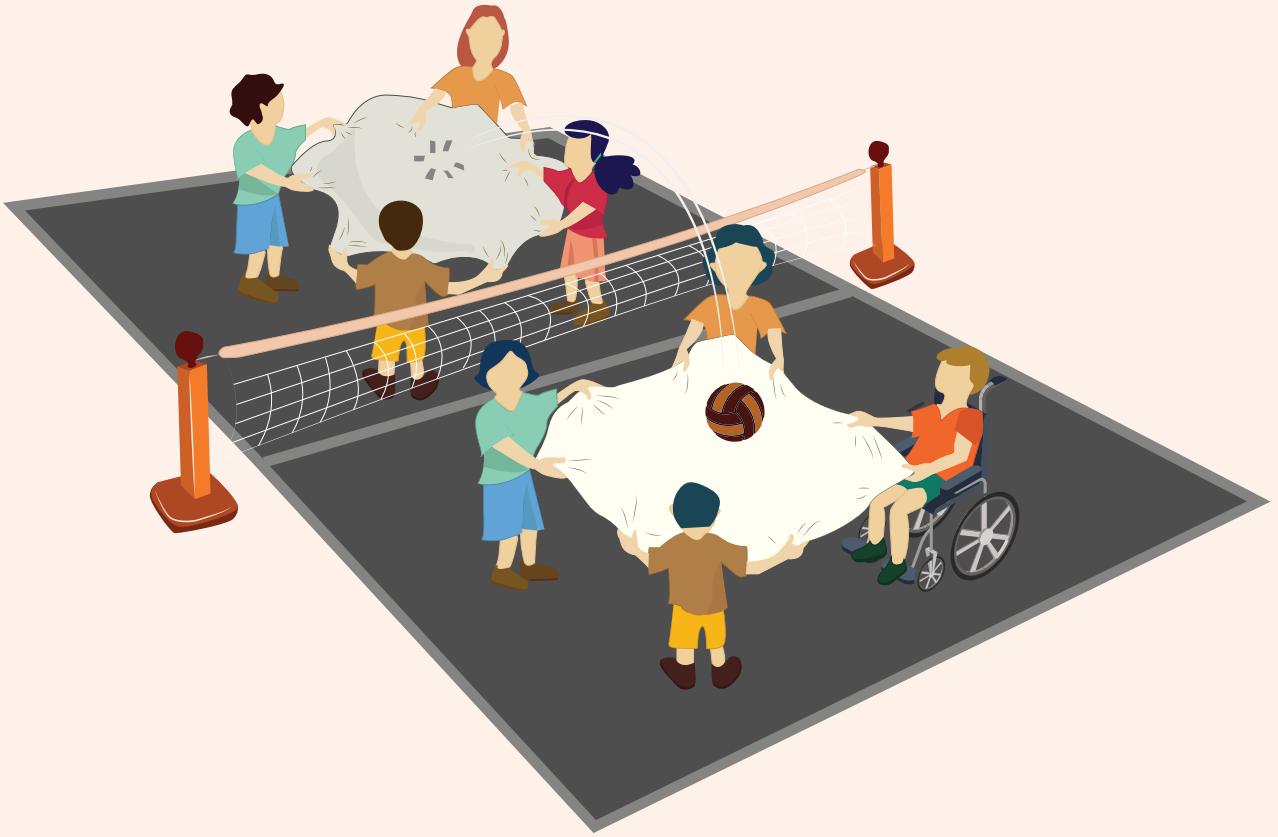

Şekil 5.10. Havalı Top

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-10

Oyun Adı : **DONDURMA**

Ekipmanlar :

- Dondurma şeklinde kesilmiş kartonun dondurma topları koyulacak kısımları yuvarlak şekilde çıkarılarak hazırlanır.

- Renkli plastik toplar

- Üzerinde dondurma külahı ve o külahın içinde, 3 farklı renkte çizilmiş dondurma topları olan kartonlar (Her kartonda, dondurma toplarının renkleri ve yerleri değiştirilmelidir).

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar: Kartonun boyutu ve topların boyutu değiştirilebilir.

Oyuncular : Sınıftaki öğrencilerin tümü dahil olabilir.

Öğretim Stili :

- Öncelikle öğrencilere topları atmamaları, koşarak getirip yuvarlakların içine koymaları gerektiği anlatılmalıdır.

- Renkleri bildiklerinden ve eşleştirme yapmayı başarabildiklerinden emin olunmalı.

Kurallar :

- Oyunun gerçekleştirileceği alanın 3 metre uzağındaki, 3 bölgeye 3 farklı renk top konulur.

- Öğrenciler öğretmenin gösterdiği sıralamada uygun renkler, uygun yere konulmazsa oyun gerçekleştirilememiş sayılır.

- Her bir dondurma resmini doğru olarak kartona aktaran, yani kartondaki yuvarlak boşluklara doğru topları koymayı başaran öğrenci sayıyı alır.

Emniyet Tedbirleri :

- Alanın dışına ve tekrar merkezine, şeklinde standart yapılan koşu esnasında denge kaybı yaşanmamasına dikkat edilmelidir.

- Topları yerlerine koymak için eğilip kalkılacağı için zeminin kaygan olmamasına dikkat edilmelidir.

Oynanma Şekli :

- Oyun alanının merkezine 50 cm büyüklüğünde bir kartondan hazırlanmış, dondurma topu şeklindeki kısımları kesilmiş, dondurma külahı konulmalıdır.

- Öğrencilere farklı farklı resimler gösterilerek, bu resimlerin üzerindeki dondurma toplarının renkleri ne ise, yerdeki dondurma külahına da aynı renkleri, 3 tarafa konulmuş olan toplardan alarak, doğru şekilde koymaları gerektiğini anlatılmalıdır.

- Örnek bir resim göstererek öğretmen bir kere kendi yapar.

- Öğretmen sırasıyla öğrencilerine, her öğrencisi için 3 dakika boyunca sırasıyla üzerinde farklı renklerde dondurma topları olan resim gösterir. Öğrencilerde hızlı bir şekilde yerleştirir. Bir kartın üstündeki renkler tamamlandıktan sonra diğer karta geçilir ve 3 dakikada en çok kartı hangi öğrenci tamamlarsa o oyunu kazanmış olur.

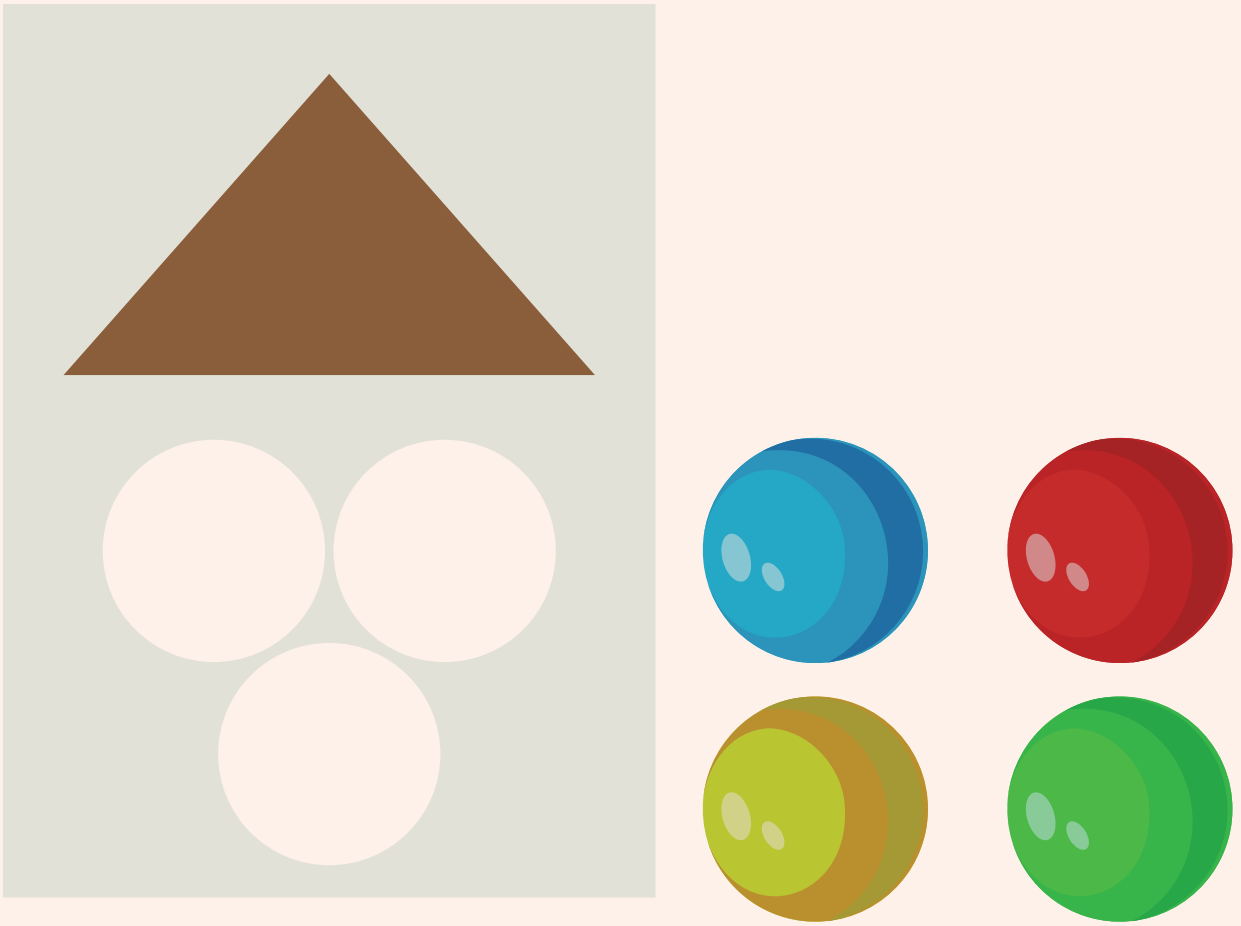

Şekil 5.11. Dondurma

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-11

Oyun Adı : **PUANLI MASA TENİSİ**

Ekipmanlar :

- Masa tenisi masası, masa tenisi raketi, masanın üstüne yerleştirilmek üzere hazırlanmış puan kartları.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Masa tenisi masasının etrafı bariyer şeklindeki ince tahtalar ile kapatılabilir.
- Raket yerine daha büyük genişlikte farklı materyaller kullanılabilir.

Oyuncular : 2 kişilik bir oyundur. Turnuva şeklinde bütün sınıf ile de gerçekleştirilebilir

Öğretim Stili :

- Herkesin katılımcı olmasını destekleyin.
- Farklı düzeydeki öğrenciler için oyunun zorluk derecesi değiştirilebilir. Örneğin; raket kullanmayı bilmeyen bir öğrenci topu eli ile atabilir.
- Masa tenisi oyununun tekniklerini geliştirmek için kullanılabilecek olan bu oyunun zorluğu, aşama aşama arttırılabilir.

Kurallar :

- Top masaya bir kere değmelidir.
- Karşı taraftaki rakip öğrenci top yere bir kere değdikten sonra yakalamalıdır. Top yere 2 kere değerse top karşı tarafa geçer.
- Puanlama masanın üzerine yerleştirilen puanlar üzerinden gerçekleştirilir.
- Öğrenci topu düşürmeden masadaki en yüksek puana değecek şekilde masaya vurdurmaya çalışmalı.

Emniyet Tedbirleri :

- Masa tenisi masanın etrafı, ince tahtalarla kapatılmalıdır.
- Masa tenisi masasının yakınlarında, oynamayan öğrencilerin bulunmasına izin verilmemelidir. Arkadaşlarını izlemek isteyen öğrenciler için bank bulundurulmalı ve görme açısı ayarlanarak oynamayan öğrencilerin güvenli şekilde izlemelerini sağlanmalıdır.

Oynanma Şekli :

1-2-3-4 ve 5 sayılarının yazılı olduğu kâğıtlar, masa tenisi masasının üzerine yapıştırılır. Raket ile oynayabilen öğrenciler raket ile, oynayamayan öğrenciler el ile masa tenisi topunu karşı sahada masanın üstüne yapıştırılmış sayılara denk gelecek ve masanın karşı kısmına bir kere denk gelecek şekilde vurmaya çalışırlar. Topu karşı tarafa atıp masaya bir kere isabet ettirirken yapıştırılmış bir sayıya denk getiren öğrenci kağıdın üzerinde yazan puanı alır. 15 puana ulaşan öğrenci seti kazanır. Oyun 3 kazanılmış set üzerinden oynanır. Bu durum isteğe göre değiştirilebilir

Şekil 5.12. Puanlı Masa Tenisi

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-12

Oyun Adı : **DELİKSİZ RAKET**

Ekipmanlar : - Karton tabaklar, tahta çubuklar, balonlar, cimnastik sırası.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Karton tabakların ortasına ince tahtalardan yapılmış, tutmak için sopalar yapıştırılır.
- Oluşturulan materyale monte edilen sopa, isteğe bağlı olarak küçültülebilir.
- Karton tabağın boyutu, büyültülebilir.
- Tahta çubuklar, tabağın yarısına gelecek şekilde yapıştırılmalıdır.

Oyuncular : Tüm sınıf katılabilir.

Öğretim Stili :

- Elde taşınılan materyali, düşürmemeleri gerektiği anlatılmalı.
- Cimnastik sırası üzerinde dengeli yürüme çalışılmadan önce daha alçak bir yerde aynı materyallerle aynı mesafeyi yürümeleri istenmelidir.
- Hareketin tamamı öğretmen tarafından veya anlatılanları tam ve doğru olarak yapabilecek bir öğrenci tarafından gösterilmelidir.

Kurallar :

- Cimnastik sırasına çıkarken herhangi bir yerden destek alınmamalı, elde taşınan materyalin üzerindeki balon düşürülmemelidir.
- Balon raketten düşerse, oyuna tekrar en başa dönerek devam edilmeli.
- Cimnastik sırasının sonuna gelinince, aşağı inilip Cimnastik sırasının hemen yanından hızlı bir tempo ile başlangıç noktasına yürünerek materyali sıradaki arkadaşına vermelidir

Emniyet Tedbirleri :

- Cimnastik sırasının altı ve yanları minderlerle desteklenmelidir.
- Öğrenciler cimnastik sırasının üzerinde yürürken denge sorunu yaşanıp sakatlanma yaşanmaması için öğretmenin sıraya yakın müdahale edebileceği yakınlıkta olması gerekir.

Oynanma Şekli :

Öğrenci başlama noktasındaki slalomun yanında, karton tabaklarla hazırlanmış raketi baskın eliyle tutup, kolunu kendinden uzak gergin bir şekilde açar. Öğretmen yere paralel ve gergin şekilde öğrencisinin tuttuğu raketin üstüne balonu koyar ve parkuru tamamlayıp balonu geri getirmesini istenir. Öğretmen öğrencilerine "Eğer balonu raketten düşürürlerse tekrar parkurun başına gelmeleri gerektiğini" söyler. Balonun düşmemesi gerektiği söylendikten sonra öğrencinin başlaması istenir.

Öğrenci elindeki raketle yürümeye başlar. Cimnastik sırasının üzerine çıkar ve sonuna kadar yürüyüp cimnastik sırasının sonuna gelince aşağı iner. Parkurun sonundaki slalomun etrafından dönüp hızlı bir şekilde yürüyerek parkurun başlangıç noktasına gelebilen öğrenci başarmış sayılır ve ödüle hak kazanır.

Şekil 5.13. Deliksiz Raket

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-13

Oyun Adı : **FASULYE ZIPLIYOR**

Ekipmanlar : - Farklı renklerde hazırlanmış fasulye poşetleri, renkli bantlar.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Fasulyeler renkli kumaş veya poşetlerin içine konulmalı ve ağızları, dökülmeyecek şekilde kapatılmalıdır.

- Oyunun oynanacağı zeminin alanını, çocukların erişebilirliklerine uygun olarak, zorluk dereceleri ayarlanarak, renkli bantlarla büyüklü küçüklü kareler veya yuvarlaklar oluşturulmalıdır.

Oyuncular : Tüm sınıf ile oynanabilir.

Öğretim Stili :

- Herkesin oyuna katılması için destekleyin.

- Öğrencilerinizin düzeyine göre oyunda kullanılacak kavramları belirleyin. Örneğin; azlık-çokluk, renkler veya sayılar gibi.

- Fasulye torbalarını atma mesafelerini oyun içinde fark ettirmeden artırıp azaltabilirsiniz.

Kurallar :

- Başlangıç noktası olarak belirlenmiş mesafe geçilmemelidir.

- Torbalar atılırken, kollar olabildiğince oyun alanına sokulmalıdır. Uzanma hareketi gerçekleştirilebilir.

- Her öğrenci, attığı fasulye torbasının denk geldiği sayıyı veya rengi aklında tutup, buna göre kendi durumunu kendi aklında tutmalı, eğer gerçekleştiremiyorsa o zaman öğretmen, temin edeceği not kâğıtlarına yazıp ellerine vermelidir.

- Oyunun sonunda en çok puanı alan öğrenci oyunu kazanmış olur.

Emniyet Tedbirleri :

- Oyun alanından diğer öğrencilerin uzak durmasına dikkat edilmelidir.

- Elindeki materyali atmak için eğilirken, yaşanabilecek bir denge kaybını veya düşmeyi önleyebilmek için son adım yuvarlağı adı altında, başlama noktasının hemen bitimine bir yuvarlak renkli karton yapıştırılıp zor durumda kalınırsa düşmemek için buraya basabilecekleri, böyle bir durumda puanlarının düşmeyeceği söylenebilir.

Oynanma Şekli :

- Öğretmen öğrencilerinin karşısına geçip oyun alanı içinde puanı en yüksek olan kare veya yuvarlakları göstererek, topu atmak için buraların daha önemli olduğunu söyler. Ama gösterilen alanlara atamasalar da, renkli olarak belirlenmiş alanlara atarlarsa puan alabilecekleri söylenir ve oyun alanı içindeki renkli karton yerleştirilmiş ve üzerine sayılar yazılmış alanları tek tek gösterir. Bir kere de kendisi yaparak öğrencilerine örnek olur.

- Öğrenci eline fasulye torbasını alır. Başlangıç çizgisine gelir. Çizgiye basmadan tüm alandaki belirlenmiş noktalara göz gezdirir. Atabileceği noktaları belirledikten sonra elindeki fasulye torbasını ileriye doğru uzanarak atar. Ve sırasının sonuna geçer. Her öğrenci üçer atış yaptıktan sonra en iyi atış yapan ilk 3 kişi oyunu kazanmış sayılır.

Şekil 5.14. Fasulye Zıplıyor

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-14

Oyun Adı : **AYAK İZİNİ TAKİP ET**

Ekipmanlar : - Renkli kâğıtlara çizilmiş ayak resimleri

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Kağıtlar ayak şeklinde kesilmeli.
- Oyuna, adımlamalara uygun müzik eklemekte fayda vardır.

Oyuncular : Sınıf 2 farklı ekibe ayrılabilir.

Oyunun Amacı :

- Öğrencilerin ayak izlerine basması gerektiği söylenmeli.
- Ayak izlerine basarken zemindeki ayak resmi hangi yönde ise o yöne doğru dönerek basmaları anlatılmalı ve gösterilmelidir.

Kurallar :

- Müzik başlamadan oyuna başlanmaz.
- Müziğin ritmine göre hızını ayarlamayan öğrenci, oyun parkurunun başına döner.
- Öğretmen "Hop" dediği anda, her iki çocuk da aynı anda bir sonraki ayak izine zıplamalıdır.
- Öğrenci, yerde yapıştırılmış ayak izinin yönüne uygun olarak zıplamalıdır.
- Parkurun sonuna ilk ulaşan grup, oyunu kazanır.

Emniyet Tedbirleri :

- Geri dönüş koşularında düşmemeleri için dengeli koşmaları konusunda uyarılmalıdırlar.

Oynanma Şekli :

- Müzik başladığı anda oyun başlar.
- Müziğin ritmine göre öğrenciler hızlanıp yavaşlarlar.
- Öğretmen "Hop" dediği anda, her iki çocukta bir sonraki ayak izine zıplar.
- Yerde yapıştırılmış ayak izi ile aynı yönde olmayan öğrenci, koşarak en baştaki ayak izine döner.

- Parkurun sonuna ilk ulaşan grup oyunu kazanır.

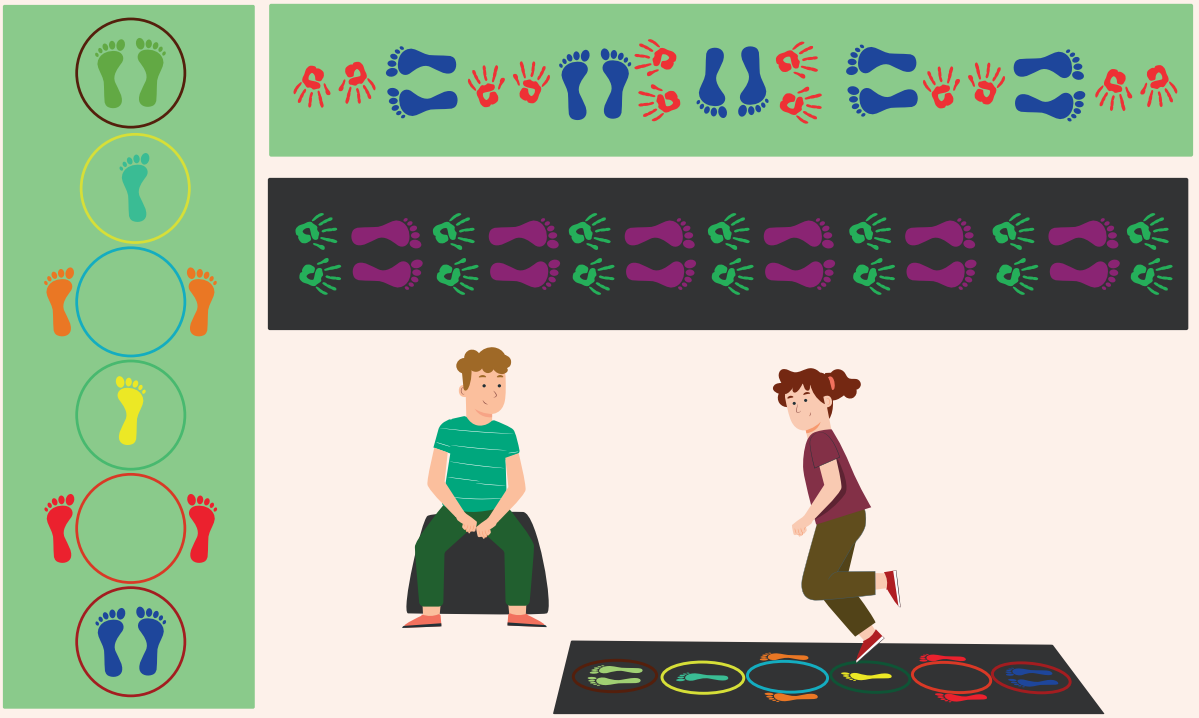

Şekil 5.15. Ayak İzini Takip Et

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-15

Oyun Adı : PARKUR

Ekipmanlar : - Kukalar, küçük sağlık topu, fasulye torbaları, masa, renkli yer bantları, voleybol topu, kronometre ve düdük.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Öğrencilerin düzeyine uygun olarak mesafeler ayarlanmalıdır.

- Duvara bantlarla hazırlanacak karenin boyutu; öğrencilerin boyuna uygun ve isabet ettirme ihtimalini arttıracak şekilde hazırlanmalıdır.

Oyuncular : Etkinlik tüm sınıf ile gerçekleştirilebilir.

Oyunun Amacı :

- Oyun öncesi ve sonrası top atma tekniklerini çalıştırın. Öğrencinizin yakın olan teknikleri geliştirmesine destek olun.

- Herkesin, etkinlikten zevk almasını sağlayın.

- Oyuna başlamadan önce, hazırlayıcı el-göz koordinasyonunu geliştirici, daha kolay aktiviteler gerçekleştirin.

- Top mesafelerini değiştirip, isabet çalışmaları ile güven geliştirin.

Kurallar :

- Düdük sesi ile kronometre çalıştırılır ve oyun başlar.

- İlk parkuru bitiren 2. parkura, 2. parkuru bitiren 3. parkura geçer.

- Parkurlardan bir tanesi bitmeden, diğer parkura geçilemez.

- İlk parkurda, tüm kukalar devrilmelidir.

- 2. parkurda, elindeki 3 adet fasulye torbası masanın üstüne isabet etmelidir.

- 3. parkurda, duvara işaretlenmiş alana, voleybol topu ile ilk isabette kronometre durdurulur.

Emniyet Tedbirleri :

- Oyunun parkurlarında tehlike oluşturabilecek alanlara, oyun devam ettiği süre boyunca öğrenci girişini engelleyin.

- Oyun esnasında, öğrencilerinizin kendilerine zarar vermeyeceklerinden emin olmadan, oyunu bağımsız gerçekleştirmelerine izin vermeyin.

Oynanma Şekli :

- Düdük sesi ile birlikte, öğrenci başlangıç noktasından ilk parkura doğru koşar.

- İlk parkurun başına gelince, başlangıç noktasında bulunan sağlık topunu, iki eliyle kavrayıp 2 metre mesafedeki kukaların hepsini devirmeye çalışır. Kukalardan devrilmeyen olduğu sürece, gidip sağlık topunu alıp tekrar başlama noktasından atış yapar. Tüm kukalar devrildiğinde, diğer parkura ilerler.

- 2. parkurun başlangıç noktasında bulunan fasulye torbalarından ilkini alır. Çizgiye basmadan, karşısında duran masanın üstüne atmaya çalışır. 3 torbayı da atmayı başardığı anda, 3. Parkura geçer.

- 3. parkurda, başlangıç çizgisinin karşısında bulunan duvarda, renkli bantlarla kare şeklinde belirlenmiş alana, voleybol topunu isabet ettirmeye çalışır. Top alana isabet ettiği anda, oyun bitmiş olur ve kronometre durdurulur.

- Sonuç, öğretmen tarafından not alınır. Tüm oyuncuların, parkurları bittikten sonra, parkuru en hızlı bitirmiş olan öğrenci oyunu kazanmış olur.

Şekil 5.16. Parkur

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-16

Oyun Adı : **GOALBALL**

Ekipmanlar : - Göz bantları, içinde zil olan top, iki tane kale.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Göz bantları bulunamaz ise, öğrencinin görmemesini sağlayacak herhangi bir kumaş parçası ile de, görme engellenebilir.

- İçinde zil olan top bulunamaz ise top, bir top filesinin içine koyularak aynı top filesinin içine birkaç tane de zil eklenebilir.

- Kale yok ise, kukalar ile kale oluşturulabilir.

Oyuncular : Üçer kişilik iki takım kurulabilir.

Öğretim Stili :

- Öğrencinin, kendine olan güven duygusunu, geliştirmeleri sağlanmalıdır.

- Oyun esnasında, atılan toptan gelen zil sesine doğru yönelmeleri gerektiğini anlatın.

Kurallar :

- Göz bandında açık alan kalmamalıdır.

- Komutlara uygun hareket edilmelidir.

Emniyet Tedbirleri :

- Gözleri kapalı iken, birbirleri ile çarpışmamalarına dikkat edilmelidir.

- Topu yakalamak için, müdahale edilmesi esnasında, öğrencinin kendine zarar verme ihtimaline karşılık gerekli tedbirler alınmalıdır.

Oynanma Şekli :

- Öğrenciler, kalenin önünde, sağa, sola ve ortaya yerleşirler.

- işlemi bittikten sonra, göz bantlarını takarlar.

- İki takımda yerlerini aldıktan sonra, hücum yapacak olan takıma, hakem tarafından top verilir.

- Düdüğün çalması ile birlikte, atışlar başlar.

- Sayı gerçekleştikten sonr, oyun tekrar başlar.

- Öğretmen tarafından belirlenmiş süre dolduktan sonra, en çok sayıyı almış olan takım, oyunu kazanır.

Şekil 5.17. Goalball

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-17

Oyun Adı : RENKLER

Ekipmanlar : - 4 ayrı renkte, küçük plastik toplar, çemberler, sepet ve huniler.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Salon veya bahçeye, ders öncesi tüm materyaller yerleştirilmeli ve öğrenciler alana girdiğinde, öğretmen sadece, ne yapacağını uygulamalı olarak anlatmalıdır.

- Huni yerine, tutma kısmı olan deterjan bidonu kesilerek kullanılabilir.

Oyuncular : Tüm sınıf katılım gösterebilir.

Oyunun Amacı :

- Öğrencilerden oyuna katılım sağlamaları istenmeden önce, öğretmen tarafından, oyunun tüm aşamaları uygulamalı olarak gösterilmelidir.

- Renk kavramını bilen öğrencilere, renk isimleri söylenerek, renk kavramını bilmeyen öğrencilere de, aynısını bul komutu verilir. Eşleştirme yapmaları istenir. Böylelikle tüm öğrencilerin oyuna katılımları sağlanabilir.

Kurallar :

- Parkur boyunca kullanılacak tüm materyaller, aynı renk olmak zorundadır. Farklı renkte bir materyal kullanıldığında, öğrenci parkurun başına döner.

- Sıçradığı esnada, çemberin üstüne veya dışına basan öğrenci parkurun başına döner.

- Öğrenci, çemberler bittikten sonra, sepete top girmez ise, oradaki atış noktasına dönüp, tekrar atış deneyebilir. Atış gerçekleştiği anda, parkurun başına dönerek, oyun sonlandırılır.

Emniyet Tedbirleri :

- Parkurun sonunda bulunan sepetler, öğrencilerin top atarken zorlanmayacağı bir uzaklığa yerleştirilmelidir. Topu atarken, öne doğru yapılan bir uzanma hareketinde, denge kaybı sonucu, düşmeler yaşanabilir.

- Görme engeli bulunan öğrencimiz var ise ona, fiziksel yardım uygulayarak destek verilmelidir.

Oynanma Şekli :

- Öğrenci eline verilen huni ile aynı renkte çemberlerin bulunduğu başlangıç noktasında bekler.

- Oyuna başlamadan önce öğrencinin elinde dik bir şekilde tutulan huninin içine top konulur.

- Öğrenci "başla" komutu ile hızlı bir şekilde yürümeye başlar. Çemberlerin yakınına geldiğinde, topun düşmemesine dikkat ederek zıplayarak çemberin içine atlar.

- Tüm çemberlerin içine atlayarak ilerler. Sonuncu çemberden çıktıktan sonra, bir adım atar. Önüne denk gelen aynı renk çizgiye basmadan, elindeki huninin içindeki topu, kolunu olabildiğince uzatır. Elindeki huni ve üzerinden atladığı çemberlerle aynı renk olan 2 metre uzağındaki sepete atmaya çalışır.

- Atmayı başaramaz ise, tekrar topu alıp, çizginin arkasına geçip, atmayı dener.

- Atmayı başardığı anda, koşarak başlangıç çizgisine gider ve çizgiyi geçtiği anda "Bitti" der.

- Oyun başarı ile tamamlanmış olur.

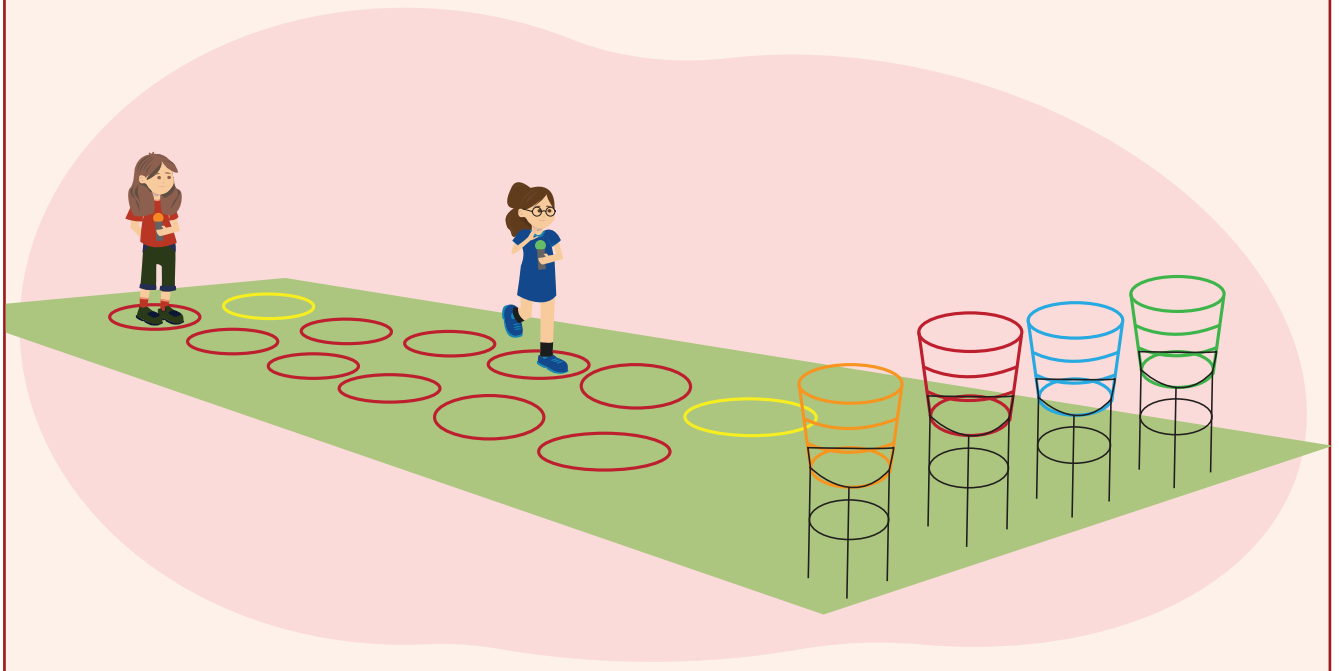

Şekil 5.18. Renkler

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-18

Oyun Adı : **TOP TAŞIMA**

Ekipmanlar : - 2 adet top, 4 adet cimnastik sırası, 4 adet slalom çubuğu.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Malzeme olarak cimnastik sırası bulunamaması durumunda, laminant parke malzemesi veya renkli kartonlardan cimnastik sırası genişliğinde ve uzunluğunda kesilerek hazırlanmış materyaller de kullanılabilir.

Oyuncular : Karşılıklı iki takımda ikişer oyuncu.

Öğretim Stili :

- Öncelikle ellerinde materyaller olmadan, cimnastik sırası üzerinde yürümeyi başarmaları sağlanmalıdır.

- Eşli hareket etme kavramının farkına varmaları için, bir tarafını takım arkadaşının tuttuğu diğer tarafını kendisinin tuttuğu, iki slalom çubukları ile salon veya bahçede özgürce dolaşmaları sağlanmalıdır.

Kurallar :

- Taşıdıkları top oyun esnasında, slalom çubuklarının arasından düşerse parkurun başına dönmek zorundadırlar.

- Cimnastik sırasının üzerinden geçerken, herhangi bir takım arkadaşının ayağı yere değerse, tekrar başa dönmek zorundadırlar.

Emniyet Tedbirleri :

- Cimnastik sırasının etrafına öğrencilerin düşme ihtimali düşünülerek, minder yerleştirilmelidir.

Oynanma Şekli :

- İki tane slalom çubuğunun, her iki ucundan, takım arkadaşları tutarlar.

- Bir başka takım arkadaşları, topu dikkatlice slalom çubuklarının üzerine koyar.

- Başlama komutu ile birlikte, hareket eden ikili grup, Cimnastik sıralarının önüne gelince herkes, kendi önündeki sıraya çıkar.

- Cimnastik sırasının üstüne çıkarken, yürürken ve inerken topun düşmemesi için, çok dikkatli hareket edilmelidir. Oyunun herhangi bir aşamasında, topu düşüren ekip başlangıç noktasına geri döner.

- Cimnastik sırasındaki öğrencilerden herhangi birinin, ayağı yere değerse, sadece sıranın başına giderek, oradan devam edebilirler.

- Cimnastik sırasından indikten sonra, bitirme noktasına topu götürüp, elleri ile dokunmadan hangi takım ilk bırakabilirse, oyunu o takım kazanmış, demektir.

Şekil 5.19. Top Taşıma

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-19

Oyun Adı : **SAPAN OYUNU**

Ekipmanlar : - İki adet tahta, pilates lastiği, farklı ebatlarda toplar, plastik kovalar.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- İki adet tahta, bir yere sabitlenmelidir.

- Plastik kova bulunamaz ise, yerine su bidonları veya boyut olarak büyük ama hafif materyaller kullanılabilir.

Oyuncular : Tüm Sınıf

Oyunun Amacı :

- Tüm öğrencilerin, oyunda yer almasını sağlayın.

- Oyuna başlamadan önce, oyunun nasıl oynanacağını detaylı olarak öğrencilerinize aktarın.

- Tüm öğrencilerinizin, görebileceği şekilde uygulamalı olarak, oyunu gösterin.

Kurallar :

- Her öğrencinin, üç atış yapma hakkı bulunmaktadır.

- İsabetsiz atışlarda, atışın yenilenmesine izin verilmelidir.

- Her öğrencinin, elindeki oyun kartlarına kendi sayısını yazmasını sağlayın. Rakamları bilmeyen öğrencilere, yardımcı olarak onların kartlarına da, güneş veya benzeri logolar çizerek isabetli atışlarının sayısını belirtmiş olun.

Emniyet Tedbirleri :

- Oyun, açık alanda oynanmalıdır.

- Atış için hazırlık yapılmaya başlandığı andan itibaren, oyun alanına kesinlikle hiç kimse girmemelidir.

- Oyun oynanırken öğretmen, öğrencilerini oyun alanına uzak bir alanda, beklemelerini sağlamalıdır.

- Atışlar, herhangi bir kimseye zarar vermemesi için, arka arkaya gerçekleştirilmemelidir.

Oynanma Şekli :

- İki tahtayı başka bir tahtaya sabitleyin. Bir metre boyutunda "U" şeklinde bir materyal oluşturun.

- Materyalin, yukarı doğru iki dikmesinin uçlarına pilates lastiğinin uçlarını bağlayın.

- Hazırladığınız materyalden 4-5 metre uzağa 6 kovayı 3-2-1 şeklinde üst üste dizin ve her kovanın üzerine atıldığında vurulma oranına göre sayılar yazın. En zor vurulabilecek kovaya en yüksek sayıyı, en kolay vurulabilecek kovaya da en düşük rakamı yazın.

- Topu, pilates lastiğinin arasına koyun.

- Öğrencinin, lastiği kovalara isabet ettirecek şekilde ayarlayıp, lastiği çekerek son noktasında bırakmasını sağlayın.

- Top, kovalardan hangisine isabet ederse, onun üzerindeki sayıyı oyuncu kartına yazmasını sağlayın.

- 3 deneme sonunda, puanlarını öğrenciniz ile birlikte toplayın.

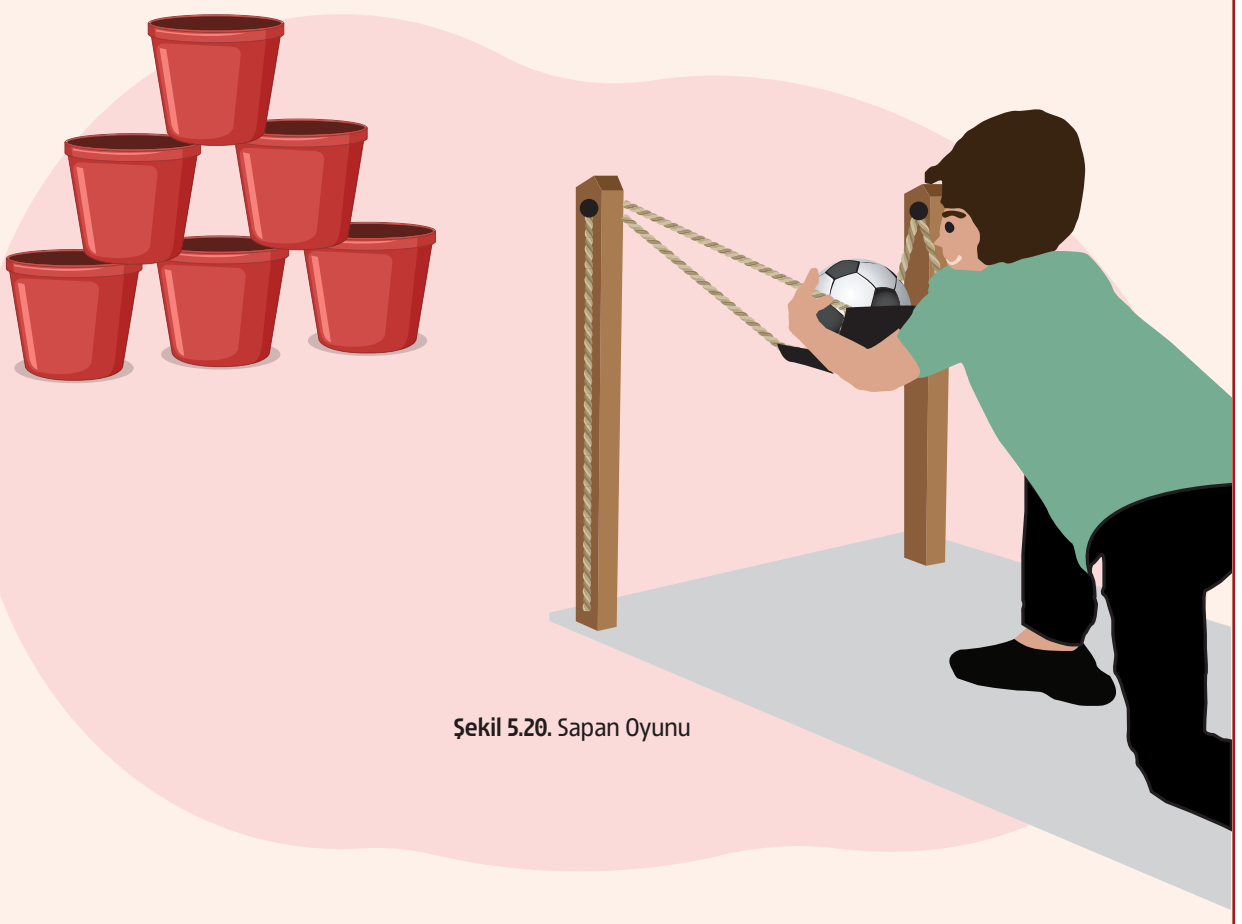

Şekil 5.20. Sapan Oyunu

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ İÇİN İYİ ÖRNEKLER

OYUN-20

Oyun Adı : **ADIM ADIM KÖPRÜ**

Ekipmanlar : 4 adet dikdörtgen şeklinde tahta, 4 adet slalom çubuğu.

Yapılması Gerekenler Uyarlamalar:

- Slalom çubukları yerine, kukalar da kullanılabilir.
- Dikdörtgen şeklinde tahta bulunamaz ise, dikdörtgen şeklinde renkli sert kartonlar da kullanılabilir.

Oyuncular : Sınıf, iki farklı takıma ayrılabilir.

Oyunun Amacı :

- Tahtaların, ilerlemek için nasıl kullanılacağı, uygulamalı olarak öğrencilere gösterilir.
- Herkesin, birer defa uygulaması istenir.
- Oyun, eğlenceli hale getirilmek için, sonuna küçük bir ödül konulur.

Kurallar :

- Başlama noktasındaki çizgi, başlama komutu gelmeden geçilemez.
- Tahtanın dışında bir yerle, ayak temas edemez. Ayak yere değdiği anda, öğrenci parkurun başına döner.

Emniyet Tedbirleri :

- Tahtaların üzerindeyken, öğrencilerin hızlı hareket etmemesine, dönüşler esnasında dikkatli davranılmasına özen gösterilmelidir.

Oynanma Şekli :

- Oyun, başlama noktasından verilecek komut ile başlar.
- Var olan iki tahtasından, bir tanesini önüne koyar, bir tanesini de eline alır.
- Öğrenci, önüne koyduğu tahtanın üzerine iki ayağıyla basar.
- Elindeki tahtayı, önüne koyar.
- Aynı şekilde, önüne koyduğu tahtanın üzerine, adım alarak ilerler.

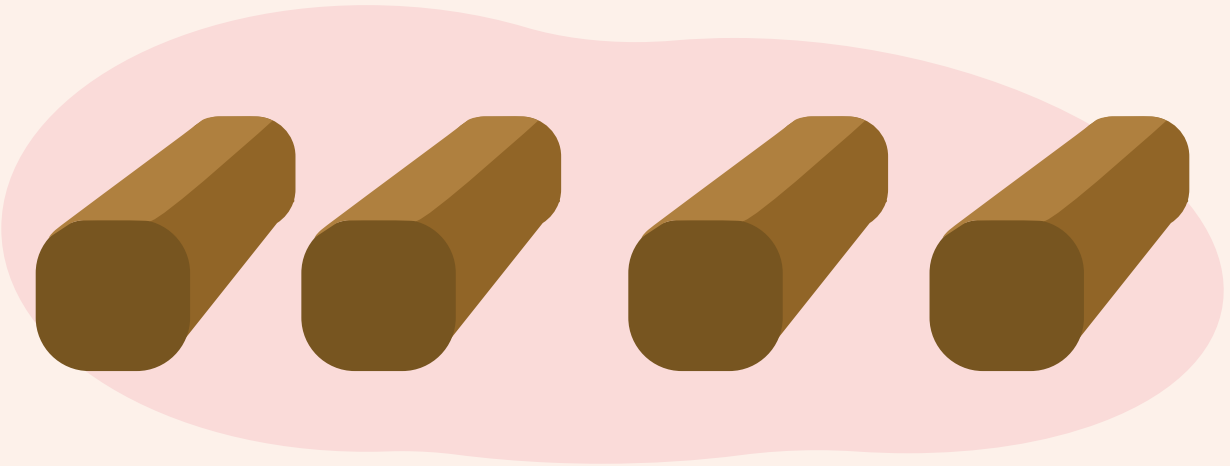

Şekil 5.21. Adım Adım Köprü

Sık rastlanan yetersizlik türlerine yönelik uygulamalar ile ilgili öz değerlendirme:

Aşağıda yer alan soruları kendinize sorarak öz değerlendirmenizi yapınız.

1. Sık rastlanan yetersizlik türlerini biliyor muyum? Yetersizlik deyince aklıma ilk gelen yetersizlikler nelerdir?
2. Yetersizlik türlerinin ve özelliklerinin ne kadarını biliyorum?
3. Yetersizlik türlerinin sınıflandırmalarını biliyor muyum?
4. Yetersizlik türlerine göre, beden eğitimi ve spor dersi öğretim stratejilerini belirleyebiliyor muyum?

KAYNAKÇA

Auxter, D., Pyfer, J. ve Huettig, C. (2001). Engelliler için beden eğitimini etkileyen federal mevzuat. *Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Rekreasyon İlke ve Yöntemleri* , 1(3), 12-13.

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). Washington.

Baykoç, N. (2015). *Özel Eğitim.* Eğiten Yayınevi.

Cavkaytar, A. ve Ersan, D.T. (2018). *Özel eğitim ve kaynaştırma.* Eğiten Kitap. Coppenolle, H. V., De Potter, J. C., Van Peteghem, A., Djobova, S. ve Wijns, K. (2003). *Inclusion and integration through adapted physical activity.* Thenapa.

Doğru Yıldırım, S.S ve Saltalı Durmuşoğlu, N. (2009). *Erken çocukluk döneminde özel eğitim.* Maya Yayıncılık.

Çıkılı,Y. (2020). Özel eğitimde değerlendirme. B. Eid, Y. Çıkılı, S. Deniz, (Ed.) *Özel eğitim ve kaynaştırma.* Eğiten Kitap.

İlik, Ş.Ş. (2020). Bireyselleştirilmiş eğitim programı. B. Eid, Y. Çıkılı, S.Deniz, (Ed.) *Özel eğitim ve kaynaştırma.* Eğiten Kitap.

Eid ve diğ., (2020). *Özel eğitim ve kaynaştırma.* Eğiten Kitap.

Erdoğan, N. I. ve Canbeldek, M. (2017). Erken çocukluk eğitiminde ölçme ve değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1306- 1327.

Friedman, C. ve Owen, A. L. (2017). Defining disability: Understandings of and attitudes towards ableism and disability. *Disability Studies Quarterly,* 37(1).

Güven,Y. (2015). Özel eğitime giriş. A. Kulaksızoğlu, (Ed.), *Farklı gelişen çocuklar içinde.* Nobel Yayıncılık.

Haywood, K. M., Roberton, M. A. ve Getchell, N. (2012). *Advanced analysis of motor development.* Champaign, III: Human Kinetics.

Horvat ve diğ., (2007) *Developmental and adapted physical activity assesment.* Champaign: Human Kinetics.

Gokgoz, Y. ve Özturk, M. A. (2019). I*mpact of a commercial exergamer on reducing stereotypical hand movements of children with autism spectrum disorders.* Marmara University.

Lieberman, L. J., Volding, L. ve Winnick, J. P. (2004). Comparing motor development of deaf children of deaf parents and deaf children of hearing parents. *American Annals of the Deaf*, 149(3), 281-289.

Çiçek, İ. (2020). *Özel eğitimle ilgili temel kavramlar ve tarihsel süreç.* R. Karabulut (Ed.), Özel eğitim. Eğiten Kitap.

Kılıç, S. (2020). *Görme yetersizliğinden etkilenen çocukların gelişimi ve eğitimi.* R. Karabulut (Ed.), Özel eğitim. Eğiten Kitap.

MEB, ÖEHY (2018). "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği" Resmî Gazete 30471 (7 Temmuz 2018). Erişim 21 Mart 2020. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20 180707-8.htm.

MEB, (2017). *Özel eğitim hizmetleri kılavuz el kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB, (2015). *Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları kılavuz kitapçığı.* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB, (2013). *Bütünleştirme kapsamında eğitim uygulamaları öğretmen kılavuz kitabı.* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB, (2011). *Özel eğitimde temel ilkeler*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB, (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi, özel eğitimde temel ilkeler.* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları .

MEB, (2010). *Okullarımızda neden, niçin, nasıl, kaynaştırma; Yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu.* Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB, (2006). *30471 Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği.* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB, (2004). *Bireyselleştirilmiş eğitim programı yol haritası.* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEGEP, (2016). *Çocuk gelişimi ve eğitimi özel eğitim ve kaynaştırma.* Millî Eğitim Bakanlığı Özer, D., (2020). Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için fiziksel eğitim ve spor. Nobel Akademik Yayıncılık.

Özer, D.S., Süngü B. (2020). *Özel eğitimde sanatsal ve sportif becerilerin öğretimi.* E. Eratay (Ed.), *Uyarlanmış fiziksel aktivite.* Eğiten Kitap.

Öztürk, M.A. (2017). Adilin eşitle mücadelesi ve evrensel tasarım. Beden eğitimi ve sporda evrensel tasarım. III. uluslararası engellilerde beden eğitimi spor kongresi. Konya

Öztürk M.A. (2016). Ders Notları.

Öztürk, M. A. (2012). *Teacch otizm programı unsurlarının beden eğitimi ve sporda kullanımı. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi.* (19), 259-268.

Öztürk, M. A. (2011). *Engellenen bireylerin gözünden otizm spektrumu çeşitli işlevlerin gelişimi için beden eğitimi önerileri.* Engellilerde beden eğitim ve spor kongresi.

Sherill, C. (2007). The passion of science: *Reserch and creativity in adapted physical activity. Sobama Journal.* (12)1,1-5.

UNESCO, (2015). *International charter of physical education, physical activity and sport.*
http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235409e.pdf

Winnick, J. ve Porretta, D.L. (2016). *Uyarlanmış beden eğitimi ve spor.* Human Kinetics.

Winnick, J. P ve Poretta, D.L. (2011). *Adapted physical education and sport.* Champaign: Human Kinetics.

Yanardağ, M. ve Yılmaz, İ. (2017). *Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için fiziksel eğitim ve spor.* Pegem Akademi.